

Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap

Mette Maria Rønsen Gjerskaug

Masteroppgave

”Det er jo min skyld” – en diskursanalyse av #jegblevvoldtaket

”It’s my fault” – a discourse analysis of #jegblevvoldtaket

Master i digital kommunikasjon og kultur

2017

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage JA NEI

Innholdsfortegnelse

Norsk sammendrag	5
Abstract	6
1. Innledning	7
1.1 <i>Oppgavens tema</i>	7
1.2 <i>Problemstilling og avgrensning</i>	11
1.3 <i>Tidligere forskning</i>	13
2. Teoretiske innfallsvinkler	19
2.1 <i>"Skam" og "skyld"</i>	20
2.2 <i>Diskursanalyse</i>	22
2.3 <i>Metaforanalyse</i>	27
2.4 <i>Narratologi</i>	31
2.5 <i>Computer-Mediated Discourse Analysis</i>	34
3. Metode	37
3.1 <i>Innfallsvinkel og avgrensning</i>	37
3.2 <i>Forskningsetiske problemstillinger</i>	40
4. Analyse	42
4.1 <i>Utvalg og fremgangsmåte</i>	42
4.1.1 <i>"Skam" som metaforkonstruksjon</i>	48
4.1.2 <i>Uttrykket "å skamme seg"</i>	52
4.1.3 <i>Opplevelser av skyld</i>	55
4.1.4 <i>Metafortyper – en foreløpig inndeling</i>	59
4.2 <i>Ofrene som agenter – "The Doing and Not Just Saying Tool"</i>	62
4.3 <i>Mediets innflytelse på diskursen – CMDA</i>	67
4.3.1 <i>Mediale faktorer</i>	68
4.3.2 <i>Situasjonelle faktorer</i>	73
4.4 <i>Ofrenes forklaringsmodeller – overordnede fortellinger</i>	77
5. Diskusjon	83
5.1 <i>Diskusjonens rammer</i>	83
5.2 <i>Ofrenes forkunnskap – figurerte verdener</i>	84
5.3 <i>Verktøy for å tenke, håndtere og formidle – hva metaforkonstruksjonene forteller oss</i>	90
5.4 <i>En ramme som gir mening – hva fortellingene sier oss</i>	94

5.5	<i>"Online" diskurs – subjektposisjoner, makt og ideologi</i>	99
6.	Konklusjon	111
	Litteraturliste	113

Norsk sammendrag

Den danske avisen Dagbladet Information hadde vinteren 2016 en kampanje på nettsiden som de kalte #jegblevvoldtaket. Her oppfordret de kvinner til å dele sine personlige opplevelser med overgrep. I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan subjektene konstitueres i denne diskursen. Jeg har analysert tekstene ved hjelp av diskursanalyse, metaforanalyse, narratologi og computer-mediated discourse analysis. Da ordene ”skyld” og ”skam” forekom i mange av historiene, har de dannet utgangspunkt for undersøkelsen.

Funnene antyder at #jegblevvoldtaket konstituerer kvinnene som medskyldige i voldtekt. Grunnen til det er at språket speiler kvinnenens personlige opplevelser, der ”skyld” og ”skam” er nøkkelord. Både metaforene og fortellingene blir konstruert rundt disse begrepene. Det blir således en individorientert diskurs, og ikke en samfunnsorientert diskurs – den handler om hva offeret har gjort galt, og ikke hva samfunnet bør gjøre med problematikken. Andre grunner til at kvinnene konstitueres som medskyldige, er at tekstene i liten grad er kontekstualisert, og fordi den digitale plattformen ikke åpner for dialog. Fortellingene reflekterer den virkeligheten kvinnene erfarer, men ved å sette historiene på trykk, kan en spørre seg om ikke Dagbladet Information bidrar til å reprodusere de samme kritikkverdige forholdene.

Oppgaven retter således et kritisk søkelys mot å bryte tabuer i digitale medier uten å på forhånd ha vurdert hvilken innflytelse mediet har på diskursen.

Abstract

The Danish newspaper Dagbladet Information had a campaign on their website, entitled #jegblevvoldtaget. Here women were encouraged to share their personal stories concerning rape. In this study, I have looked at how the subjects are constituted within this discourse. I have analyzed the texts using discourse analysis, metaphor analysis, narratology and computer-mediated discourse analysis. Since the words “shame” and “guilt” were used frequently in the stories, I have analyzed the texts focusing on those words.

The findings suggest that #jegblevvoldtaget constitutes the women as accomplices to rape. The reason for this is, is because the language reflects the women’s personal experiences, where “guilt” and “shame” are key words. Both the metaphors and the narratives are constructed around these terms. In that way, it becomes an individually oriented discourse, and not a socially oriented discourse – it’s about what the victims have done wrong and not how the society should deal with the problem. Other reasons the women are constituted as accomplices, are because the texts are to a very little degree contextualized, and because the medium doesn’t facilitate dialogue. The narratives reflect the reality the women experience, but by publishing these stories, one can ask if Dagbladet Information reproduces the same critical conditions.

This study shines a critical light on writing about taboos in online papers, without considering the impact the medium has on the discourse.

1. Innledning

*”Da Pigen Dagen efter tog Asken ud, fandt hun ham som et lille
Tindhjerte; af Danserinden derimod var der kun Pailletten,
og den var brændt kulsort.”*

– Fra eventyret om Den Standhaftige Tindsoldat av H.C. Andersen)

1.1 Oppgavens tema

I desember 2015 ble flere kvinner antastet under en nyttårsfeiring i Köln. I forbindelse med hendelsen satte den danske avisen, Dagbladet Information, fokus på voldtekt. Under emneknaggen #jegblevvoldtaket oppfordret de personer som hadde vært utsatt for overgrep til å stå frem med historien sin. De ville vise at overgrep ikke kun er knyttet til en bestemt kultur til ett bestemt tidspunkt, men noe som skjer hver dag med jenter, gutter, kvinner og menn. Avisen uttrykker det slik: ”Mens voldtægtsdebatten kører, sætter Information nu fokus på ofrenes fortællinger. På information.dk vil kvinder og mænd dele deres vidnesbyrd. Bryde tabuet. Kræve retten til deres fortællinger. Historierne er alene baseret på ofrenes egne fortællinger” (Cramon, 2016). Mens kampanjen pågikk mottok avisen 170 vitnesbyrd. 35 av disse ble publisert, spredt på tiulike deler. Det var bare kvinner som bidro med sine beretninger. Kampanjen fikk overskriften: ”Vidnesbyrd – #jegblevvoldtaket – voldtægtsfrenes egne ord”. Fortellingene har gitt inspirasjon til en lyd- og videomontasje i Charlottenberg Kunsthals kino. I Danmark vant kampanjen Fortællerprisen i Den Danske Publicistklub. Den er i tillegg nominert til Cavlingprisen (Cramon, 2016).

En slik kampanje er ganske enestående. Her står voldtekts ofre frem, i tretti av trettifem tilfeller, med fullt navn, bilde og jobbtittel. Å bryte tabuet innebærer altså ikke kun å fortelle en vanskelig og personlig historie, det innebærer også å gi et ansikt til den historien. Fortellingene spiller ikke annenfiolin i en nyhets sak, men er beretninger som får eksistere på

egne premisser. De har relevans lenge etter at nyhetsinteressen har lagt seg. Omfanget signaliserer en klar intensjon fra avisens side om å sette overgrep på dagsorden. I den forbindelse har føljetongen også blitt kritisert; enkelte mener at dekningen ikke samsvarer med størrelsen på problemet. Tidligere kultur- og debattredaktør i Bergens Tidende, Hilde Sandvik, er én av disse: ”Under emneknaggen #jegblevvoldtaget inviterer dei jenter til å dele overgrepshistoria med lesarane, og dét utan å nemne at Danmark er eitt av dei landa i verda der det er færrast melde valdtekter” (Sandvik, 2016).

Kombinasjonen av fortellerstemme, tema og omfang representerer noe *nytt*. Det journalistiske grepet med å lete frem de nære, personlige opplevelsene, er imidlertid av eldre dato. Med realitybølgen som skylte innover landet på begynnelsen av 2000-tallet ble ikke bare skillet mellom hva som er personlig og offentlig utfordret, men også mellom hva som er personlig og privat. Det var ikke lenger noen klar differensiering mellom hva samfunnsforsker Erving Goffman kaller ”frontstage” og ”backstage”, mellom hva man viser til alle, og hva man kun lar de nærmeste se. Nå var kulissene trukket til side. Mange mente at realityfenomenet ville være en døgnflue, det viste seg å ikke stemme; tv-selskapene utvikler stadig nye konsepter, det er en ku som aldri ser ut til å bli ferdigmelket. ”In the future everyone will experience 15 seconds of anonymity” ble det sarkastisk kommentert på Twitter. Innspillet beskriver hvordan gråsonen mellom det private og offentlige stadig ekspanderes, også innenfor andre mediekanaler. Vi tåler i større grad innsyn i våre private liv, samtidig som vi kikker inn i andres. Det er antagelig denne mentaliteten som har gitt dokumentarfeltet et løft. Podcasten *Serial*, en ”True crime story”, var i følge Apple den podcasten som raskest nådde fem millioner nedlastninger (Kelly, 2014). Da Netflixserien *Making a Murderer*, i samme sjanger, kom i 2015, kommenterte journalisten Paul Tassi, i avisen *Forbes*: ”The question is not have you seen Making a Murderer yet? It’s how long did it take you to watch it?” (Tassi, 2016). Det sanne og personlige fenger, nesten uavhengig av hvilket tema det er, eller hva slags mennesker det er snakk om. I så måte er #jegblevvoldtaget et tegn i tiden.

Den samme tendensen til at ekte vare selger best, gjelder også innenfor litteraturverdenen. Det begynte for alvor med Karl Ove Knausgårds første bind av *Min Kamp* i 2008. Etterhvert har andre forfattere kastet seg på, slik som Vigdis Hjorth, Merethe Lindstrøm og Leonard Ibsen. Denne type romaner har fått et eget navn: Virkelighetslitteratur. Begrepet innledes gjerne med et ”såkalt”, hvilket signaliserer at sjangeren enda ikke har en egen status i

litteraturvitenskapen (Egeland, 2015, s. 34). I disse romanene er ikke alt nødvendigvis sant – eller ment å fremstå som det. Forfatteren sier: ”Ja, takk, begge deler”. Leserne er forlatt i et uvisse om hva som er fakta og hva som er fiksjon. I motsetning til andre kunstnere, må ikke forfatterne innhente samtykke fra personene de beskriver, eller *ser ut* til å beskrive. Journalisten Ingunn Økland (2017) i Aftenposten mener at de gjemmer seg bak en fane om kunstnerisk frihet og således legitimerer det å utlevere sine nærmeste.

Mange velger imidlertid frivillig å dele vonde opplevelser med folk de ikke kjenner. På nettet og i dagspressen ser man at ”sharing is caring”-tanken har spredt seg, slik #jegblevvoldtaket er et eksempel på. Flere og flere forteller om psykiske problemer på personlige blogger og videologger. Det skrives daglig om i aviser og diskuteres i aktualitetsprogrammer på TV. Kjendiser bruker media som et talerør for å snakke om personlige erfaringer med mobbing, depresjon, sorg og lignende. Media utnytter historiene til å tiltrekke seg seere, lyttere og lesere. I det jeg sitter og skriver nå, var det akkurat i går en norsk artist, Eva Weel Skram, som fortalte om sin hittil ukjente spiseforstyrrelse på lørdagsprogrammet, ”Lindmo”, på NRK (Grønlund, 2017). Å bryte tabuer er nærmest ”in”. Googler man ”bryter tabuet” uten hermetegn, får man 18400 treff (9. august, 2017). Mens man før hadde et klarere skille mellom hva som er offentlig og privat, er det i dag mer dynamisk. I boken *Intimitetstyranniet* beskriver sosiologen Richard Sennett (1992) hvordan grensen mellom det private og offentlige oppløses. Mye kan tyde på at det digitale mediet forsterker denne tendensen. Det er ikke uten grunn at #jegblevvoldtaket nettopp har en emneknagg foran seg. Spørsmålet er så om det utelukkende er et gode.

Den kjente lingvisten Norman Fairclough sier at: ”Grænserne mellem elementer kan være spenningsfelter” (Fairclough, 2008, s. 23). Med det mener han at deler som i noen sammenhenger oppleves som komplementære, andre ganger erfares som motsetninger. For elever kan det være greit at en klassediskusjon foregår på sosiolekt, men ikke at læreren foreleser med det samme vokabularet (Fairclough, 2008, s. 24). Det er et sted og en tid for alt. Spørsmålet som aktualiseres i #jegblevvoldtaket er hva som skjer i det offentlige rom når tabuer brytes; når de personlige historiene om voldtekt ikke lenger er private, men offentlige og tilgjengelige tjuetimer i døgnet. I det populære diskusjonsforumet Reddit er det akkurat denne forvirringen som kommenteres: ”Nu har jeg faktisk sat og læst hver evig eneste af disse tragiske og traumatiske historier men så kommer det næste problem: Jeg ved ærlig ikke hva signalet er med disse historier? Det er jo, på sin egen måte, et problem

taget i betraktning af hvad emnet er, men er det nogen der kan forklare mig hvor de vil hen med det her?" (DoctorHat, 2016).

Hvor Information vil hen med kampanjen er ikke opplagt. Med formuleringen: "Kræve retten til deres fortellinger" ligger det en tanke om "empowerment": Får man satt ord på opplevelsen, vil man føle seg sterkere. Sannsynligvis er det også en antagelse om at det vil styrke kvinnene som gruppe, og kanskje til og med endre holdningen til voldtekt i samfunnet. Men er det nødvendigvis resultatet? Fairclough (2008) problematiserer denne sammenblandingen mellom middel og mål: "Selv når ens praksis kan tolkes som motstand og bidrag til ideologisk forandring, er man ikke nødvendigvis i detaljer oppmerksom på dens ideologiske betydning" (s. 50). En diskurs kan altså få utilsiktede konsekvenser. #jegblevvoldtaget virker å bygge på en tro om at det å bryte tabuer har en verdi, som vil bære frukt, uavhengig av hvilke ord og begreper man benytter. Jeg mener at bildet er mer komplekst. I tråd med en poststrukturalistisk oppfatning vil jeg hevde at diskursen i #jegblevvoldtaget ikke bare speiler hvordan ofrene oppfatter seg selv, men også i høyeste grad er med på å *skape* en virkelighet som konstituerer subjektene. En virkelighet som fører til bestemte handlinger.

To nyhetssaker kan belyse sammenhengen mellom diskurs og handling. Den såkalte "Hemsedalsaken" dreier seg om en 18 år gammel kvinne som blir invitert med på nachspiel av menn langt eldre enn henne selv. Hun blir tilbudt narkotika av mennene, hvor de deretter har samleie med henne. Alle de tre tiltalte blir frikjent i lagmannsretten. Den allmenne konsensusen sa imidlertid at de var skyldige, og burde dømmes for gjengvoldtekt. Det var lekdommerne som frikjente mennene (Meldalen & Mogen, 2016). Det var også scenarioet i en annen sak, der en da 15 år gammel gutt, som innrømmer at han hørte jenta si "nei", ble frifunnet for voldtekt (Nicolaisen & Lindberg, 2016). I etterkant av disse sakene har det vært en diskusjon i media om lekdommernes rolle i straffesaker. Flere mener at dette er domsavsigelser som er sterkt influert av de bildene, den diskursen, lekdommerne bærer med seg. I dette tilfellet, diskurser om hva slags ansvar kvinner selv har i forbindelse med overgrep. Ser man på nasjonalt nivå, er ikke bildet vesentlig annerledes; Aftenposten la i 2015 frem en undersøkelse (oppdatert i 2016), der de hadde kombinert kilder fra SSB, politiet og andre offentlige kilder (Olsen, Aarnes & Østlie, 2016). Den viser at ni av ti som opplever voldtekt ikke anmelder. Av de sakene som anmeldes, henlegges åtte av ti. Av dem som når rettsapparatet, ender hver fjerde med frifinnelse. Uten å ta stilling til skyldspørsmålet i disse to sakene, bør det likevel være mulig å påpeke at det er stort sprik

mellom ofrenes versjon og konsekvensene for gjerningsmannen. I den sammenheng mener jeg at diskurser om voldtekt i samfunnet kan være én av forklaringsfaktorene.

I så måte er det ikke uvesentlig hvilke diskurser #jegblevvoldtaket skaper; det former ikke bare hvilke tanker ofrene har om seg selv, men også hvilke holdninger vi som samfunn har til skyldforholdet i en voldtekt, og hvilke handlinger det fører til. Hvis vi tenker at Aftenpostens undersøkelse i stor grad speiler hvordan man tenker om voldtekt – at man ikke uforbeholdent tror at kvinner er uten skyld når overgrep forekommer, er dette et syn #jegblevvoldtaket bekrefter eller endrer? Information understreker at de ønsker å gi kvinnene en stemme, men er denne stemmen nødvendigvis annerledes enn samfunnets? Hva slags stemme er det de får; er det en stemme som ”frikjenner” dem, eller er det en stemme som gjør dem til ”medskyldige”? Og hva med mediet; hvilken rolle spiller det? Her er det såpass mange voldteksthistorier som når ut til et vidt publikum, at bildet vitnesbyrdene danner ikke er likegyldig, det påvirker den store diskursen rundt dette. Subjektposisjonene blir bestemt av den. Filosofen Michel Foucault (1972) sier det slik: ”Thus conceived, discourse is not the majestically unfolding manifestation of a thinking, knowing subject, but on the contrary, a totality, in which the dispersion of the subject and the discontinuity with himself maybe determined” (s. 55). Følger vi Foucault i dette resonnementet, og ser på vitnesbyrdene, ikke kun som *uttrykk* for hva hver enkelt person tenker og føler, men også som en diskurs som *konstituerer* dem, som avgjør hva slags subjekter de *blir*, hvilken rolle spiller den da?

1.2 Problemstilling og avgrensning

Jeg mener diskusjonen om subjektposisjoner er viktig, fordi den er så tett knyttet til hvordan både offeret selv og samfunnet agerer. Det er derfor det jeg har valgt å fokusere på i oppgaven. Et sentralt spørsmål vil da være om diskursen styrker eller svekker oppfatningen av at voldtektsofferet hadde noe ansvar for at overgrepet fant sted. Dette perspektivet ved subjektposisjonen er sentralt av flere grunner. For det første fordi det har direkte konsekvenser for om offeret tier stille, eller om hun forteller det til andre, og i sin tur anmelder det. For det andre, hvis diskursen tolkes dithen at kvinnen selv har ”gjort noe” som har ført til voldtekten, vil det ha stor betydning for skyldspørsmålet. Mye av fokuset vil falle på offeret og ikke gjerningsmannen. Det vil dreie diskursen over på et spor der det handler om hva kvinner skal gjøre og ikke gjøre, fremfor hva menn har lov til eller hvordan vi som

samfunn skal håndtere problematikken. Det vil gjøre diskursen individorientert, fremfor samfunnsorientert.

For å kunne besvare hvordan subjektene konstitueres i diskursen, mener jeg det er nødvendig å undersøke to elementer. Det vil også være operasjonaliseringen min av problemstillingen. Det første er hva slags ordbruk som går igjen i tekstene. Avisen skriver i ingressen til #jegblevvoldttaget: ”Ethvert overgrep er unikt, men noget går igjen, følelser av skyld, skam og tvivl” (Cramon, 2016). Med det legger de føringer på hva som skal oppfattes som det sentrale i tekstene, og som de ønsker at leserne skal fokusere på. Slike ord er det språkforskeren James Paul Gee (2014a, s. 91) kaller nøkkelord; det er begreper man forutsier kan fortelle mye om diskursen. Å ta utgangspunkt i ordene ”skyld” og ”skam” vil derfor være hensiktsmessig når man skal gjøre en diskursanalyse av materialet: Det er ord som forekommer hyppig i tekstene, og det er ord som avisen selv dreier leserens blikk mot. Begrepene er også tett knyttet til ofrenes følelser og identitet, slik at det har nær sammenheng med subjektposisjonene, og vil derfor kunne belyse dette spørsmålet. Gjennom disse forteller ofrene hva de anser sin egen rolle for å være. I den sammenheng vil metafor-konstruksjonen og uttrykksmåten rundt ordene være sentral. Det samme vil fortellingsstrukturen være.

Det andre punktet som er vesentlig for å kunne besvare hvordan diskursen konstituerer subjektene, er å se på hvilken rolle det digitale mediet spiller. Diskursen må vurderes med utgangspunkt i det mediet det publiseres på. Mediet er ikke en nøytral part, som bare videreformidler et budskap, men en faktor som har innflytelse både på hvordan tekstene formes og på hvordan de leses. En diskurs i et ukeblad og på nettet er ikke synonymt. I diskursanalyse ansees konteksten å spille en vesentlig rolle for diskursen. Den digitale plattformen må forstås som en del av denne konteksten.

I denne oppgaven vil jeg fokusere på hvilke subjektposisjoner diskursen skaper. Min problemstilling vil være: På hvilken måte konstitueres subjektene i #jegblevvoldttaget?

For å besvare dette spørsmålet vil jeg benytte de to forskningsspørsmålene:

- Hvilken rolle spiller begrepene ”skyld” og ”skam” for diskursen i #jegblevvoldttaget?
- Hvilken rolle spiller det digitale mediet for diskursen i #jegblevvoldttaget”?

1.3 Tidligere forskning

Voldtekter og andre former for traumer har ikke bare fått økt oppmerksomhet i media og skjønnlitteratur, også innenfor humaniora har interessen for dette feltet økt. Det samme, tabubelagte og personlige fenger, også blant forskere. Modlinger og Sonntag (2011) uttrykker det slik: "Other people's pain has become one of the core interests of literary and cultural studies" (s. 1). At vi nå nærmest "konsumerer" traumer, reiser store etiske spørsmål mener de; er det greit at vi behandler andres smerte som tidsfordriv og underholdning? Patricia Yaeger spør: "What happens when we "textualize" bodies, when we write about other people's deaths ... as something one reads" (Modlinger & Sonntag, 2011, s. 1). Igjen kan vi trekke tråder til Fairclough; blir det en dissonans mellom innholdet og mottakerne; blir "den enes nød, den andres brød"?

Overgrep er antageligvis ikke det traumet som er hyppigst skildret i litteraturen. Enkelte forskere vegrer seg for i det hele tatt å kalle voldtekt et traume, da de mener termen er svært belastet. Fehrenbacher (2012) hevder at begrepet bidrar til å stigmatisere kvinner som ofre, og ikke tar hensyn til at det kan oppleves forskjellig fra kvinne til kvinne, og at også måten det blir håndtert på er ulik. Dette standpunktet ble i stor grad bekreftet av Gavey og Schmidt (2011) sin forskning på temaet. De undersøkte hvilke voldtektsdiskurser som er mest vanlige. "Voldtekt er et traume" var den oppfatningen som var mest utbredt: "Nevertheless, the prevalence of this discourse across our focus groups suggests that it is at least a dominant discourse in this domain and one that appeared to be shaping the commonsense understandings of our participants" (Gavey & Schmidt, 2011, s. 448). Så mens konsekvensene av voldtekt tidligere ble bagatellisert, har pendelen i dag gått til den andre siden. Kvinnen blir fanget i den lite tøyelige kategorien "traumatisert". Den unyanserte oppfatningen av voldtekt kommer også til syne som store i hull i forskningen. Thompson (2000) peker på at det ikke er gjort noe forskning på mulige *positive* gevinster av å komme seg etter et traume, slik som å finne uant styrke og ressurser i seg selv, og dermed bedre selvtillit. En slik type forskning ville krysse det filosofen Michel Foucault kaller "galskapens grense"; det det er mulig å tenke eller si noe om (Hall, 2007, s. 73). Diskursen rundt voldtekt har altså ikke vært en åpen diskurs; den bærer tydelig preg av dikotomier og strenge rammer: Det er klare føringer på hva man kan og ikke kan si noe om.

Et annet punkt hvor diskursen rundt voldtekt har vært unyansert, er det som gjelder reaksjonsmønstre. Ofte forutsettes det at voldtekts ofre har et valg når noen forsøker å forgripe seg på dem. Hvordan kroppen reagerer i en faretruende situasjon er imidlertid ikke noe mennesker selv kontrollerer, slik legen Ruth Buczynski (2013) påpeker: "... our nervous system has more than one defense strategy and the selection of whether we use a mobilized fight/flight or an immobilization shutdown defense strategy is not a voluntary decision" (s. 4). Kroppen går altså inn i en tilstand der den enten kjemper eller "fryser". Det er to ulike overlevelsestrategier som kroppen, og ikke hodet, avgjør. I vesten er kroppskontroll en verdi; vi kultiverer kroppene våre på ulike vis og skryter av det på sosiale medier. Tanken om at vi ikke kan styre vår egen kropp er fremmed for mange, slik French og Brown (2011, s. 2) påpeker: "Most people can move their arms in a circle or deliberately take a deep breath, but no one can will their body to burn calories at a faster rate or will themselves to safety." Problemet, med tanke på voldtekt, er at denne ideen om kontroll har så sterkt feste hos mange, at mangelen på styring ofte resulterer i en skyld- og skamfølelse, der ofrene anklager seg selv for ikke å ha gjort mer for å forhindre overgrepet.

Spørsmålet er videre om det er selve rammene, eller språket i seg selv, som begrenser diskursen. McKenzie-Mohr og Lafrance (2011) undersøkte hvilke historier kvinner som hadde vært gjennom en depresjon eller en voldtekt, forteller. De fremhever at de fortellingene kvinner tyr til, reflekterer og styrker en mannsdominert kultur. Fortellingen om medisinen som Arthur Frank undersøkte, er et eksempel på en slik historie:

"However, like all others, this master narrative can act as a double-edged sword. While helpful in some instances, the medical narrative can, at the same time, individualize, decontextualize and depoliticize experiences. Understanding the experiences of depression or the trauma of rape, for example, as solely medical conditions, constructs women's suffering as individual pathology rather as a response to social injustice." (s. 50)

Har man ingen alternative fortellinger, er det disse "store fortellingene" man lener seg på. McKenzie-Mohr og Lafrance (2011, s. 50) forteller at kvinner ofte opplever "linguistic incongruence", et uttrykk de har lånt av Marjorie De Vault, i jakten på en egen fortelling. Kvinner mangler et vokabular for å uttrykke egne tanker og følelser. Det skyldes at språket i så stor grad speiler mennenes levesett, det ikke er forenlig med kvinnes liv. Kvinner har derfor valget mellom å si ting som "ikke er passer helt", eller å bruke språket på utradisjonelle måter (McKenzie-Mohr og Lafrance, 2011, s. 50-51). Får man ikke satt ord på opplevelsen og laget en alternativ fortelling, er det lett å ty til de dominerende, selv om de er

skadelige. Særlig for sårbare grupper kan det være problematisk, da historiene ikke fanger opp kompleksiteten av tanker og følelser; de forenkler omstendighetene drastisk. Diskursen både rundt depresjon og voldtekt er preget av disse dominerende fortellingene; depresjon, ved å ha fokus på individuell patologi, og voldtekt, ved å knytte opplevelsen til traume eller posttraumatisk stress (McKenzie-Mohr & LaFrance, 2011, s. 52). Aksepterer man disse fortellingene, og dermed subjektposisjonene de innebærer, vil man med Althussers ord, *interpellere*, altså integrere, subjektposisjonene diskursen postulerer: Man forstår seg selv som traumatisert, med det ansvaret og begrensede handlingsrommet det medfører (Jørgensen & Philips, 2005, s. 25).

Sosiologen Willy Pedersen (2005) mener at det offentlige, institusjonelle språket man har rundt denne type problemstillinger ikke gir rom for å beskrive egne tanker og følelser:

”Det språket ungdommen kanskje har lært av helsesøstre eller lærere, med begreper som ”overgrep” og ”voldtekt” skaper ikke orden og mening i deres egne erfaringer. Dette språket er ofte formelt, overskytende, livløst når det gjelder det de selv erfarer. Derfor kan opplevelsen også bli liggende i mørke.” (s. 274)

En måte å undersøke kvinners opplevelse av traumer på, har vært å se på syntaktiske trekk ved språket, slik som bruken av personlig pronomen og aktiv- og passivsetninger. McKenzie-Mohr og LaFrance (2011, s. 58) undersøkte bruken av agens og patiens hos tidligere deprimerte. Litt forenklet kan man si at agens peker på den som utfører handlingen, mens patiens viser til den som er utsatt for handlingen (Englev, 2016). De som klandret seg selv for depresjonen, som så seg selv som agenter, følte at de selv hadde ansvaret for å bli friske. Mye kan tyde på at denne logikken er overførbar til voldtekt. Klein og Janoff-Bulman (1996) forsket på studenter som hadde blitt utsatt for overgrep som barn. Et funn de gjorde, var at hos studentene som fortsatt strevde, var andre tilegnet hovedrollen i livshistorien deres. Det mest i øyenfallende eksempelet fant de i historier der ofrene skrev om seg selv i tredje person (s. 52-53). Mye kan altså tyde på at agensrollen gjør at du føler deg skyldig, men at patiensrollen gjør deg ute av stand til å handle. Det er problematiske aspekter ved å se seg selv som utelukkende det ene eller det andre. Vi finner også eksempler på at kvinner ikke tillegger overgriperen noen rolle i det hele tatt. De har vanskelig for å gi andre skylden og bruker personifikasjon og passivkonstruksjoner for å slippe dette, så kalt ”grammar of non-agency” (French & Brown, 2011, s.11). Slik blir overgrepet bare ”noe som skjer” (s. 11). Det er dette Fairclough kaller ulike former for transitivitet, altså hvordan man setter hendelsen i forbindelse med subjekter og objekter (Jørgensen & Philips, 2005, s. 95).

I mangel på et meningsskapende språk, et språk som hjelper kvinnene å sette ord på det utenkelige, kan metaforer være en hjelp. McMullen undersøkte hyppigheten av metaforer i psykoterapi hos mennesker som hadde opplevd et traume. Han mener at forekomsten har klar sammenheng med erfaringene:

”During psychotherapy, people struggle to find words to capture difficult-to-describe sensations, emotions, psychological states, and views of self. In their struggle, they often rely on figurative expressions as a way to convey what they want to say both to themselves and to the therapist.”
(Gjengitt i Tay, 2013, s. 14)

Metaforer kan altså bidra til å sette ord på sammensatte følelser. McKenzie-Mohr og Lafrance (2011, s. 58-59) oppdaget i sin forskning at graviditetsmetaforen ga et bilde av den kroppslige opplevelsen av å ha en depresjon, samtidig som den viser hvor vanskelig tilstanden er å overkomme. Metaforen tilbyr innsikt i hvordan det oppleves å både være agens og pasient: Å bli dratt ned, samtidig som man prøver å komme seg opp. Ben-Amitay, Buchbinder og Toren (2015, s. 923) undersøkte hvordan kvinner som hadde blitt misbrukt gjentatte ganger uttrykte seg i metaforer. ”Grense” (boundary) var en av metaforene de brukte for å sette ord på det å miste kontroll, samtidig som det ga dem et verktøy for å tenke at de selv kunne styre situasjonen. Metaforer kan altså gi et mer nyansert bilde i en diskurs som ofte blir basal.

Et annet aspekt ved traumer, som verken dreier seg om rammer eller språk, men som likevel gjør den språklige formidlingen vanskelig, er hukommelse. I mange sammenhenger blir det forventet at vi kan gjengi et hendelsesforløp rimelig korrekt. Det kan dreie seg om enkle episoder som når seksåringen kommer hjem og må forklare hvorfor hun har hull i buksa. I et større perspektiv handler det om hva voldtektsofre forteller når de skal anmelde et forhold eller er vitner i en rettsak. Løse tråder svekker troverdigheten. Psykologen Kenneth Gergen (2007, s. 253) forteller om et forskningseksperiment der deltakerne ble bedt om å avgjøre hvilke av førtisv vitneutsagn i en rettsak som var sanne og hvilke som var falske. Resultatet viste at deltakerne ikke klarte å skille mellom hvilke som var ekte og hvilke som var fabrikkerte. Det som imidlertid var interessant, var at de gjorde vurderingen basert på hvilke av historiene som passet inn i en tradisjonell narrativ form; de som beveget seg mot et slutt punkt og som hadde klare sammenhenger mellom delene, ble tatt for å være sanne.

I forbindelse med traumer er det heller unntaket enn regelen at historien følger en tradisjonell narrativ struktur. Hengehold (2000) peker på at det å sette likhetstegn mellom koherens og

sannhet derfor blir problematisk: "Trauma disrupts the body's physical integrity, but it also destabilizes the relationship between reality and fantasy that the body's physical boundaries ordinarily mediate" (s. 196). Man kan altså ikke møte et traume med samme krav til kronologi som andre hendelser. Kanskje gjelder det spesielt for voldtekt. I en undersøkelse hvor kvinner skulle fortelle om hvordan de taklet overgrep versus andre ubehagelig hendelser, skilte voldtekt seg negativt ut: "Contrary to prediction, rape memories were less clear and vivid, contained a less meaningful order, were less well-remembered, and were less thought and talked about" (Hellowell & Brewin, 2014). Disse forholdene gjør det ikke bare vanskeligere for ofrene å fortelle om overgrepet, men det gjør det også mer utfordrende for rettsapparatet å feste lit til forklaringen deres.

Hvilke ord voldtektsofrene setter på opplevelsen blir også påvirket av mediet det formidles gjennom. Aspekter som antall deltagere, form, anonymitet og formål er elementer som spiller inn. Hvilke muligheter mediet i seg selv åpner for, vil også påvirke samtalen. Jeg vil gi en mer utførlig gjennomgang av faktorene som kan spille inn på innholdet senere i oppgaven. Her vil jeg bare kort referere en bit av den forskningen som har undersøkt bruken av digitale plattformer knyttet til traumer. Eriksson (2016) studerte hva slags diskurser som utspant seg på Twitter etter Utøyamassakeren. En hendelse som ikke kun var et personlig traume for mange, men også et nasjonalt. Han fant at Twitter var en alternativ arena for å diskutere mening: "In this sense, Twitter was shown to be useful for providing a backchannel for discourse negotiations separate from the mass media discourse about the attacks" (s. 376).

Noe forskning viser at det å dele traumer over digitale medier kan ha en positiv effekt. Beck (2005, s. 454) identifiserte syv positive konsekvenser hos mødre som hadde sendt inn historien om fødselstraumet sitt på nett, som ledd i en kvalitativ studie. Gevinstene handlet om å føle omsorg, fordi man ble hørt og anerkjent, å oppleve en følelse av tilhørighet, å gi slipp, å finne mening i situasjonen, å bli "empowered", å hjelpe andre kvinner og å gi en stemme til gruppen. Sannsynligvis gjør avstanden til de andre deltakerne det lettere å dele; det er personer de ikke har et nært forhold til, men som de likevel har felles erfaring med. Et moment er også at dette er mennesker de ikke har noen forpliktelse ovenfor, og i så måte ikke er redd for å belaste. Psykologen Sue Mann (2006) erfarte at nettopp det kunne være en avgjørende faktor for hvor åpne pasientene var i terapi. Hun opplevde at pasientene ofte følte ansvar for hva slags effekt historien deres hadde på tilhørerne. Hun forteller om en pasient:

”Cathy was quick to let me know that the kind of telling that was important to her was the kind that would mean that the abuse stopped here, that her telling would not be about abuse continuing to have a destructive, harmful, negative or traumatic influence in the lives of others.” (s. 4)

Det kan altså være en viss indikasjon på at det å dele historiene digitalt åpner for å bruke språket på en naturlig måte, der man ikke føler samme begrensninger som i terapi eller i samtale med venner eller familie.

2. Teoretiske innfallsvinkler

Slik det fremgår av tittelen er det altså en diskursanalyse jeg skal gjøre. Å analysere en diskurs vil si å undersøke de mønstrene man finner i tekstene (Jørgensen & Philips, 2005, s. 9). Denne teoretiske innfallsvinkelen tar utgangspunkt i en poststrukturalistisk tankegang. Man tenker at ved å komme frem til det som kjennetegner en bestemt samtale, vil man ikke bare avdekke hva slags virkelighet tekstene speiler, men også avsløre hvilke de skaper. Virkeligheten er sosialt konstruert. Akkurat det siste punktet er spesielt viktig med tanke på #jegblevvoldtaket, da man bedyrer at diskursen har innflytelse på hvilke holdninger man får til voldtekt i samfunnet; er kvinner uskyldige ofre, eller spiller de selv en medvirkende rolle til overgrepet? Hva forteller tekstene oss om det?

Jeg mener imidlertid at det også behøves andre teoretiske verktøy for å fange opp nyansene i #jegblevvoldtaket. Det er et bestemt språk som beskriver akkurat denne samtalen. Mange mener at mennesker som har vært utsatt for et traume uttrykker seg på en karakteristisk måte når de skal fortelle historien sin, og at metaforer er et vesentlig komponent i det språket. Jeg tror derfor at metaforanalyse er en egnet inngang til å få frem hva kvinnene *virkelig* sier, og hvorfor de gjør det. Hva ligger bak ordbruken, og hva er det metaforene både skjuler og viser?

Videre veves metaforene ofte inn i en fortelling som gir hendelsen mening. Når man opplever noe som kan betegnes som et traume, kan livet forandre seg radikalt. Da har man behov for å innramme opplevelsen; å forsøke og forstå hvordan dette kunne skje med akkurat meg. Det er fortellingen kvinnene tolker overgrepet ut ifra, og som legitimerer hendelsen. Jeg mener derfor at narratologi, læren om fortellingen, kan bidra til å avdekke hva slags ideologier vi har i samfunnet. Er dette fortellinger ofrene selv konstruerer, eller er det fortellinger samfunnet tilbyr dem? Om det er ferdige fortellinger de trer inn i, hva slags ideologier i samfunnet reflekterer og skaper de?

Slik ser vi altså at metaforanalyse og narratologi kan bidra til å få en forståelse for akkurat denne konkrete diskursen. Diskursanalysen blir den overordnede teorien jeg vil bruke, men metaforanalyse og narratologi kan bidra til å gjøre bildet mer komplett, og dermed også mer pålitelig. Samtalen kan heller ikke forstås løsrevet fra det mediet det er formidlet på. Mediet er ikke en nøytral part, men det legger premisser for hvordan både kvinnene velger å uttrykke seg, men også for hvordan leserne oppfatter tekstene. Redaksjonen setter også sitt

avtrykk på tekstene. Man må derfor også analysere mediet som en del av konteksten. Her mener jeg computer-mediated discourse analysis (CMDA) kan gi oss viktig informasjon. Man undersøker da alle sidene ved kommunikasjonssituasjonen, både det som har med selve mediet å gjøre, men også det som dreier seg om kommunikasjonssituasjonen.

Jeg vil fortelle om de ulike teoriene i den rekkefølgen jeg her har oppgitt: diskursanalyse, metaforanalyse, narratologi og CMDA. Da begrepene ”skyld” og ”skam” i stor grad har styrt hvilke teoretiske tilnærminger jeg har valgt, vil jeg først si litt om ordene og mulige definisjoner av dem.

2.1 ”Skam” og ”skyld”

Ordet ”skam” har nærmest fått en renessanse etter at den populære nettserien med samme navn gjorde sin entré på norske skjermer i 2016. På høy tid vil mange kanskje mene. Psykiateren Finn Skårderud (2001, s. 1613) skriver i en artikkel fra 2001 at skammen i det moderne nærmest har forsvunnet som kollektivt samtaleemne. Man kan lure på at dette er en trend serien har bidratt til å snu; i mediene blir begrepet nå løftet frem som en inngang til å diskutere mange ulike temaer. Begrepet forekommer også i ingressen til #jegblevvoldtaget: ”Ethvert overgrep er unikt, men noget går igen: følelser av skam, skyld og tvivl” (Cramon, 2016). Dette er et ord som bærer mange ulike konnotasjoner. I materialet mitt forekommer ordet hyppig. Begrepet blir nevnt minst én gang i tolv av de trettifem tekstene. Det samme gjelder ”skyld”, som vi ser også blir benyttet i ingressen. Det finner vi i tretten av vitnesbyrdene. Disse følelsene kan dermed forstås som nøkkelord; de spiller en avgjørende rolle for hva diskursen handler om og meningen som skapes.

I dagligtalen blir begrepene skyld og skam brukt litt om hverandre. Ordene har imidlertid noe ulik betydning. Akvaag et al. (2016) følger Gilbert, og definerer skam som ”a painful affect, often associated with perceptions that one had personal attributes, personality characteristics or has engaged in behaviors that others will find unattractive and that will result in rejection or some kind of put-down” (s. 16). Skyld defineres som “an unpleasant feeling with an accompanying belief that one should have felt, thought or acted differently” (s. 16). Mens skyld altså handler om å nedvurdere selve det man gjorde, følte eller tenkte, dreier skam seg om å nedvurdere seg *selv* (Akvaag et al., 2016, s. 16); det er således en mer dyptgripende følelse. I den forstand følelsen kan dreie seg om handlinger, er det handlinger man tror vil vekke avsky. Forfatteren Ida Rygh (2017) forklarer det slik: ”Skam oppstår når

egne handlinger er et brudd med egne eller samfunnets idealer eller forventninger. Skyldfølelse er å bryte med seg selv. Men skammen er noe mer. Skammen er å bli avdekket, å bli avslørt, å bli sett for hva du ”virkelig” er”. Det er denne erfaringen H.C. Andersen setter så tydelig ord på i Keiserens nye klær: ”Han har jo ikke Noget paa!” raabte tilsidste hele Folket. Og det krøb i Kejseren, thi han syntes , de have Ret, men han tænkte som saa ”nu maa jeg holde processionen ud” (Andersen, 1977, s. 97).

Psykiateren Finn Skårderud (2001, s. 1613-1614) skiller mellom ”god” skam og ”dårlig” skam. God skam er den skammen du bruker for å regulere at du oppfører deg ”skikkelig” i samvær med andre mennesker, den forteller deg hva som er greit og ikke greit, og signaliserer når du krysser grensene for intimitet. Man kjenner forståelsen igjen fra uttrykkene ”å være skamløs” eller å ikke ”eie skam”. Dårlig skam forklarer han som ”reaksjonen knyttet til å føle seg avslørt, i unåde i forhold til andre eller seg selv”. ”Dårlig skam” er altså tilsvarende med hvordan Aakvaag et al. definerer ”skam”. Skårderud (2001, s. 1614) sier videre at den alvorlige formen av dårlig skam, er den dype, som er grunnleggende og stadig dukker opp igjen.

Skam og skyld leder også til ulike former for reaksjoner. Skam har forbindelse med sosial posisjonering og fører til underdanig og unnvikende oppførsel (Aakvaag et al., 2016, s. 16-17). Det forklarer Skårderud (2001, s. 1613-1614) med at skam handler om hvordan du tror andre mennesker ser deg. Når du ikke vil at andre skal gjennomskue deg, er den beste strategien å trekke seg unna. Doktor i sosialt arbeid, Brenée Brown, har forsket på skam, og sier at det skumleste med skammen, er at den får oss til å tie: ”Shame hates it when we reach out and tell our story. It hates having words wrapped around it – it can’t survive being shared. The most dangerous thing to do after a shaming experience is to hide or bury our story. When we bury our story, the shame metastasizes” (Brown, 2010, s. 9-10). Når vi gjør som skammen vil, florerer den. Den eneste måten å knekke følelsen på, er å gå på tvers av det den forteller deg at du skal gjøre; å fortelle det til andre. Skyld, derimot, fremkaller omsorgsstrategier og reparasjonsarbeid (Aakvaag et al., 2016, s. 17). Her handler det i større grad om ”å rydde opp etter seg”. Noe forskning peker på at skam har en sterkere forbindelse med psykiske problemer enn det skyld har, men denne forskningen er omdiskutert (Aakvaag et al., 2016, s. 17).

Følelser kan imidlertid ikke forstås løsrevet fra sin kulturelle kontekst. De kan i likhet med andre fenomener være sosiale konstruksjoner. Edwards (2007) peker på at også definisjonen av hva en følelse er har endret seg. Før var det forbundet med en kroppslig reaksjon, mens nå handler det om et indre liv (s. 238-240). Også når det gjelder skam, har det skjedd en dreining i diskursen fra en samfunnsmessig kollektiv normativ diskurs til en individualisert terapeutisk diskurs (Skårderud, 2001, s. 1613). Hvordan ofrene bruker ordene er derfor like mye en sosial avspeiling, som en konstruksjon av en ny verden. Måten de benytter begrepene på, vil gi oss svar på om de reproducerer en allerede eksisterende virkelighet, eller om de skaper en ny. Ved å undersøke hvordan ordbruken stemmer overens med definisjonene, vil vi få et klarere bilde av dette. Er forståelsen ganske lik, vil den til en viss grad bekrefte den forskningen som er gjort. Er den ikke det, vil det si noe om hvordan begrepene blir brukt til å skape forandring, altså i tråd med Faircloughs tanker om intertekstualitet; det vil si å trekke på andre betydninger av ordet, som man henter fra andre diskurser (Fairclough, 2008, s.16-17).

2.2 Diskursanalyse

Den overordnede teorien jeg vil bruke på dette materialet er altså diskursanalyse. Det er 35 individuelle historier vi kan lese i #jegblevvoldtaget. Likevel vil det være en del fellestrekk, et mønster som kjennetegner akkurat denne diskursen, denne samtalen. Historiene er ikke kun en gjenfortelling av hva kvinnene har opplevd. De ordene, metaforene og fortellingene deltakerne bruker, er med på å forme en ny virkelighet; en sannhet om hva voldtekt er og hva den gjør. Innenfor diskursanalysen mener man at ved å analysere mønstrene i en diskurs, kan man komme frem til kunnskap om hvilke ideologier som gjør seg gjeldende på et område (Jørgensen & Philips, 2005, s. 9). Det er det jeg ønsker å gjøre; jeg vil finne ut hva slags subjekter diskursen skaper, og hva det kan fortelle oss om ideologiene. Diskursanalyse er et bredt og forholdvis nytt felt. Jeg kommer til å konsentrere meg om den diskursanalysen som kobler lingvistikk og samfunnsvitenskap sammen. Grunnen til det, er at jeg mener #jegblevvoldtaget er en diskurs som har samfunnsmessige konsekvenser. Norman Fairclough og James Paul Gee vil være de viktigste representantene her. Jeg vil bruke tretrinnsmodellen til Fairclough, som en overordnet analysemodell, men supplere med teori fra Gee, der jeg mener han er mer konkret. Jeg vil også trekke inn perspektiver fra Derek Edwards, som har studert emosjonell diskurs, en kategori #jegblevvoldtaget faller innunder. Foucault kommer man aldri helt utenom når man gjør en diskursanalyse, selv om han

representerer en litt annen tradisjon. Med tanke på å forstå diskursens rammer og handlingsmuligheter, mener jeg imidlertid at han er uvurderlig.

Hva er så diskursanalyse? Diskursanalyse kan forstås som en reaksjon mot et vitenskapsteoretisk syn, der forestillingene ble forstått å være en direkte avspeiling av virkeligheten (Bergström & Boréus, 2012, s. 353). Innenfor diskursanalyse får subjektet en mer aktiv rolle: ”Istället for at oppfatta idéer som återspeglings av den materielle virkeligheten, kan man se det som om att idéerna förutsätter ett språk som i tur organiserar den sociala verkligheten ... Språket återger inte verkligheten direkt och på ett enkelt sätt utan bidrar till att forma den” (Bergström & Boréus, 2012, s. 354). Det er altså de ordene vi setter på erfaringer som konstruerer en virkelighet. I #jegblevvoldtaket er ikke historiene en direkte refleksjon av den påkjenningen ofrene har vært igjennom, men en bestemt tolkning av denne, som igjen fører til en ny virkelighet.

Alle systemer er forbundet med praksiser. Fordi handlingene er basert på et språk, kobler språket ord og handling sammen. På den måten handler diskursanalyse også om makt, da språket ikke bare styrer måten vi tenker på, men også hvordan vi reagerer (Bergström & Boréus, 2012, s. 354). #jegblevvoldtaket er derfor mer enn personlige vitnesbyrd, det gjør noe med holdningene vi har til voldtekt i samfunnet. Disse holdningene har igjen innvirkning på hvordan institusjonene i samfunnet agerer; hvilke tiltak de iverksetter eller hvordan forbrytelsen straffes.

Akkurat hvordan språket påvirker samfunnet, er noe Norman Fairclough har laget en modell for. Han integrerer en lingvistisk tilnærming til tekster med samfunnsvitenskap. Denne retningen blir for kalt kritisk diskursanalyse (*Critical Discourse Analysis/CDA*) (Bergström & Boréus, 2012, s. 356). I likhet med andre diskursanalytikere, mener Fairclough (2008) at språket ikke kun avspeiler en sosial virkelighet, det bidrar til ”å konstituere, reproducere og forandre disse forhold” (s. 16). Dette gjelder forhold mellom enkeltpersoner, så vel som sosiale klasser og strukturer. Diskurs er dermed en form for sosial praksis: Det er både en representasjon og en handling som har innvirkning på samfunnet. Forholdet mellom diskurs og sosial struktur er dialektisk. Rammene begrenser diskursen, men diskursen kan også påvirke rammene (Fairclough, 2008, s.16-17). I #jegblevvoldtaket skjer diskursen innenfor en kontekst der voldtekt er en straffbar handling. Hvor alvorlig forbrytelsen vurderes, er likevel noe diskursen kan bidra til å endre.

For Fairclough handler diskurser kun om språklige handlinger, og innebærer derfor nærlesning av tekster, muntlige eller skriftlige. Dette utgjør det første nivået av hans tretrinnsmodell. Han knytter dette sammen med diskursiv praksis; hvordan tekster produseres, distribueres og konsumeres, som er nivå nummer to. Alt dette blir forstått som en sosial praksis, som er det siste trinnet i modellen. Her settes diskursen i relasjon til andre diskurser og ikke-diskursive områder (Bergström & Boréus, 2012, s. 375-376). Et viktig begrep hos Fairclough er intertekstualitet. Det betyr at alle tekster inneholder fragmenter av andre tekster (Fairclough, 2008, s. 43). Han skiller mellom ”manifest intertekstualitet” og ”interdiskursivitet”. Den første refererer til når man bruker andre tekster i sin egen, mens nummer to viser til når man benytter elementer fra andre diskursordener. Det er ved å trekke på ulike diskursordener at man kan skape forandring. (Fairclough, 2008, s. 43-44). For å undersøke om #jegblevvoldtaket enten reproducerer eller endrer en kontekst, er det derfor viktig å undersøke dette aspektet.

Fairclough mener at diskursen har konstruerende virkning på tre områder; den konstruerer sosiale identiteter, den konstruerer sosiale relasjoner mellom mennesker, og den konstruerer vitens- og betydningssystemer (Fairclough, 2008, s. 18). I den forstand kan ikke #jegblevvoldtaket sees på som en isolert diskurs, men en som går i dialog med andre. Fairclough (2008) forstår diskurs som en politisk og ideologisk praksis, han forklarer det slik:

”Diskurs set som en politisk praksis, der etablerer, fastholder og forandrer magtrelasjoner og de kollektive størrelser (klasser, alliancer, samfund, grupper) som magtrelasjoner udspiller sig imellem. Diskurs forstået som ideologisk praksis konstituerer, naturaliserer, fastholder og forandrer betydningsfastlæggelser af verden ud fra forskellige positioner inden for magtrelationer.” (s. 21)

Hegemoni og ideologi er viktige begreper hos Fairclough. Når det gjelder ideologi, vil jeg særlig trekke frem et poeng som har betydning for #jegblevvoldtaket. Fairclough henter inspirasjon fra Althusser når han sier at ideologier *interpellerer* subjekter (Fairclough, 2008, s. 46). Interpellasjon er prosessen hvor språket konstruerer en sosial posisjon for et menneske og dermed gjør det til et ideologisk subjekt. Aksepterer man seg som mottaker av teksten, sier man seg enig i subjektposisjonen interpelleringen har skapt (Jørgensen & Philips, 2005, s. 25). Det ligner synet Foucault har på subjektet; han ser på subjektet som *desentrert*; det er ikke sin egen herre, men den instans språket snakker gjennom (Jørgensen & Philips, 2005, s. 24). Fairclough legger seg på en mellomposisjon her, han mener at diskursen konstruerer oss som subjekter, men at vi også har mulighet til å påvirke diskursen

(Fairclough, 2008, s. 51). I materialet mitt er det i hovedsak forholdet mellom subjektposisjoner og ideologier som vil være relevant. Ideologi forstår Fairclough som: ”betydninger/konstruksjoner af virkeligheden ... der er bygget ind i forskellige dimensioner av diskursive praksisers form/mening, og som bidrager til produktion, reproduktion og transformation av dominansrelationer” (Fairclough, 2008, s. 46). Grunnen til at det nettopp er dette jeg vil fokusere på, er at jeg mener at dominans er et vesentlig aspekt ved voldtekt, slik at det er tett knyttet opp til både subjekt og ideologi.

Gee (2014a, s. 31-36), er i likhet med Fairclough, opptatt av hva vi *gjør* gjennom språket, han konkretiserer dette i syv punkter. Det første er betydning: Gjennom å snakke understreker vi viktigheten av det vi sier. Praksis er nummer to: Ved hjelp av språket skaper vi en konkret handling. For det tredje bruker vi språket til å danne identitet. Som nummer fire kommer forhold: Gjennom språket skaper vi relasjoner. Å uttrykke politiske holdninger er det femte. Det sjette er forbindelser: Ved hjelp av språket trekker vi tråder mellom elementer. Det syvende punktet handler om tegnsystemer og kunnskap: Hvordan vi bruker språket påvirker språket i seg selv. Det gjelder også for andre tegnsystemer. Et eksempel på dette er antagelsen om at emoticoner blir brukt for å uttrykke følelser. Dresner og Herring (2010) argumenterer for at det ikke er den eneste funksjonen: ”... in such cases the primary function of the smiley is not to convey emotion but rather pragmatic meaning, and thus this function needs to be understood in a linguistic, rather than extra linguistic terms” (s. 250). Brukerne kan altså påvirke den betydning tegnene har. For å få en fullstendig forståelse av hvorfor voldtekts ofre uttrykker seg som de gjør, hva de ønsker å oppnå, er det altså viktig å se på alle sidene ved konteksten.

Gee har utviklet flere ”diskursverktøy” for å kunne ta i betraktning alle momenter ved en kommunikasjonssituasjon. Tre verktøy er spesielt viktige i vår sammenheng. ”The Doing and Not just Saying tool” (Gee, 2014b, s. 50) handler om det vi allerede har vært innom; hva vi *gjør* gjennom språket. ”The Figured World Tool” dreier seg om å finne ut hvilke holdninger og verdier vi tar for gitt, og som vi handler på bakgrunn av. Gee (2014a) definerer figurerte verdener på denne måten: ”Figured worlds are simplified, often unconscious and taken-for-granted theories or stories about how the world works that we use to get on efficiently with our daily lives” (s. 95). Her handler det om å undersøke de forestillingene om verden som språket kommuniserer, og som vi antar at leseren er enig i. I #jegblevvoldtaget vil det si hva slags holdninger til voldtekt tekstene avspeiler. ”The Context is Reflexive Tool” (Gee, 2014b, s. 90) viser til måten kontekster produseres ut ifra måten vi

snakker på. Hvis vi fortsetter å omtale et fenomen på samme vis, vil forståelsen og forholdene forbli de samme. Hvis vi derimot snakker om fenomenet på en annerledes måte, vil man transformere situasjonen og hvordan den oppfattes. Verktøyet setter altså spørsmål ved hvordan vi bruker språket til å vedlikeholde eller bryte en praksis (Gee, 2014b, s. 91). I denne sammenheng handler det om #jegblevoldtaket således skaper en ny diskurs, eller om den reproducerer en allerede eksisterende én.

I materialet mitt er følelser et vesentlig komponent. Slik det ligger i en poststrukturalistisk forståelse, finnes det ikke en objektiv virkelighet. Det samme gjelder for følelser. Edwards gjengir Harré's argumentasjon rundt dette:

"Harré's argument is that the origin and extinction of emotions and emotion terms are at the same time rearrangements of the patterning of social orders, social relations, and accountability. These are not just changes in vocabulary, while our inner (or outer) emotional life remains the same. Emotions "themselves" are socially and historically defined." (s. 238)

Det handler altså ikke bare om at vi føler det samme, men gir det ulikt navn. Følelser, og hva vi kaller følelsene, har sammenheng med sosiale forhold, rettigheter og ansvar (Edwards, 2007, s. 238). I #jegblevoldtaket kan en slik teori bidra til å problematisere ofrenes følelser og tolkningen av dem; er det virkelig slik de har det, eller er det en kulturell avspeiling?

Foucault er også opptatt av hva slags innflytelse historie og kultur har på diskursen. Han mener at hver tidsepoke er styrt av regler og praksiser som gjør det mulig å snakke om et tema på en meningsfull måte. Hver diskurs inneholder en gruppe ytringer som gir et språk for å prate om og for å gjengi kunnskap: "Discourse is about the production of knowledge through language" (Hall, 2007, s. 72). For Foucault handler ikke diskurs bare om språk, det dreier seg også, slik Fairclough og mener, om sosial praksis. Fordi diskursen gir føringer for hvordan man kan snakke om et tema, utelukker den andre måter å snakke, oppføre seg på eller konstruere kunnskap rundt emnet på. Foucault bruker begrepet "diskursiv formasjon" som en betegnelse på hvordan den samme diskursen; den samme kunnskapen og måten å tenke på, vil avspeile seg i forskjellige tekster, væremåter og institusjoner. Det er diskursen som gjør at noe får mening (Hall, 2007, s. 73). #jegblevoldtaket viser oss således et språk som er typisk for voldtekt, og det vil igjen påvirke hvordan voldtekt blir forstått og behandlet i samfunnet.

2.3 Metaforanalyse

Hvis vi har som utgangspunkt at tekster om traumer krever en bestemt analytisk tilnærming, da de beskriver hendelser som er vanskelig å verbalisere – finnes det da noen språklige trekk vi vet kjennetegner denne typen samtaler? Ja, mener flere forskere; en av de elementene som går igjen i slike tekster er metaforer. Forklaringen gir mening; når vi opplever noe vi ikke kan plassere, noe vi rett og slett ikke har et vokabular for å uttrykke, er metaforer noe vi tyr til. De er verktøy for å skape mening i en uoversiktlig situasjon (Bergström & Boréus, 2012, s. 266). Å studere metaforer kan derfor gi oss dypere innsikt i menneskelige erfaringer (Bergström & Boréus, 2012, s. 264). Siden historiene i #jegblevoldtaket har et rikt billedspråk, blir metaforene en viktig inngangsport til å kunne tolke dem.

Hvilke perspektiver kan så metaforanalyse bidra med? Når man snakker om metaforanalyse i dag, har man mer enn språklig pynt i fokus. Inngangen gir oss således mulighet til å se bakenfor språket. Ideen om at tanker og metaforer i grunnen er to sider av samme sak, ble først introdusert med boken *Metaphor and thought* av Ortony (1979). Det var imidlertid først med boken *Metaphors we live by* (1980) av Lingvisten George Lakoff og filosofen Mark Johnson at teorien slo igjennom. (Steen, 2013, s. 28). Retningen blir i dag kalt for Contemporary Theory of Metaphor (CTM) (Tay, 2013, s. 1). Det er ikke slik at tidligere teorier på området avviste at det lå et tankearbeid bak metaforer, men at den var så grunnleggende, som Lakoff og Johnson hevder, var banebrytende:

”While it seems clear that metaphor, traditionally understood as a comparison between two dissimilar things, must at some level involve some sort of cognitive processing, the most striking message from CMT theorist was that metaphors are primarily cognitive, and only secondarily linguistic.” (Tay, 2013, s. 1)

Metaforer er, i følge CMT, altså ikke bare retorikk og språklig jåleri, de speiler en måte vi tenker på. Med henblikk på materialet mitt vil det være en inngang til å få kunnskap om hva slags kulturelle modeller ofrene bærer med seg; gjennom metaforene får vi vite noe om hvordan de *tenker*. Ikke alle metafortypene Lakoff og Johnson presenterer vil være aktuelle i analysen. For at vi skal få et bilde av hvordan de henger sammen i et system, velger jeg likevel å presentere alle her.

De grunnleggende kategoriene av metaforer som styrer måten vi oppfatter, tenker og handler på, kaller Lakoff og Johnson for *strukturmetaforer*. Det er begreper som er metaforisk konstruert ut ifra andre metaforer (Lakoff & Johnson, 2003, s. 17). ”Diskusjon” er for

eksempel basert på krigsmetaforen; man ”taper” eller ”vinner” en diskusjon. Likeledes er tid fundert på en oppfattelse av at ”tid er penger”; man kan ”spare tid” og man ”kaster bort tid” (Lakoff & Johnson, 2003, s. 8-10).

Orienteringsmetaforer er metaforer som setter et system av begreper i *forbindelse* med hverandre. Metaforene er romlige; de forteller oss hvor vi *er* i fysisk forstand: opp-ned, inn-ut, forside-bakside, på-av, sentral-perifer (Lakoff & Johnson, 2003, s. 17). Metaforene er basert på fysisk og kulturell erfaring. ”Opp” signaliserer noe positivt; å være glad, å være sunn, å ha kontroll: jeg har en ”opptur”, jeg er på ”topp” og jeg er ”på høyde” med situasjonen. Ned har derimot en negativ valør: du har en ”nedtur”, du ”faller” død om og du er ”nederst” på rangstigen. Metaforene korresponderer med kroppsspråket eller sier noe om maktforholdet. Høy (sosial) status er opp, fordi (fysisk) makt er opp. Rasjonelt er ”opp” da det indikerer å ha kontroll, mens følelsesmessig er ”ned”; ”Vi la *følelsene* våre til side og hadde en diskusjon om saken på et *høyt intellektuelt nivå*” (Lakoff & Johnson, 2003, s. 17-20). De rommelige metaforene *opp-ned* sier noe om kulturen vår; fremskritt er for eksempel *frem* (Lakoff & Johnson, 2003, s. 24).

Mens orienteringsmetaforer oppstår utfra erfaringer med rom, skapes *ontologiske metaforer* i relasjon til fysiske gjenstander. De fyller et behov for å skape oversikt:

”Når vi forstår våre erfaringer utfra gjenstander og stoffer, kan vi velge ut deler av vår erfaring og behandle dem som frittstående entiteter eller stoffer av et bestemt slag. Når vi kan identifisere våre erfaringer som entiteter eller stoffer, kan vi referere til dem, kategorisere dem, gruppere dem og kvantifisere dem – og ved hjelp av dette også resonnerer omkring dem.” (Lakoff & Johnson, 2003, s.27)

Sinnet blir betraktet som en slik entitet, både i betydningen maskin og som noe skjørt: ”Hodet mitt *fungerer* bare ikke i dag” og ”Det *brast*” for han (Lakoff & Johnson, 2003, s. 29-30). I tillegg til *entitets- og stoffmetaforer*, finnes det en annen ontologisk metafor, *beholdermetaforen*. Vi opplever verden som noe utenfor oss selv. Likeledes erfarer vi fysiske gjenstander som beholdere vi kan tre inn og ut av. Synsfeltet vårt fungerer også som en beholder: Noe ”dukker opp” i synsfeltet, vi har noe ”i sikte” og noe er ”ute av syne”. Hendelser, handlinger, aktiviteter og tilstander blir begrepsliggjort metaforisk: Hendelser og handlinger blir gjenstander, aktiviteter blir stoff (Lakoff & Johnson, 2003, s. 31-32). Det samme gjelder tilstander: ”Vi har *kommet oss ut av* problemene” (Lakoff & Johnson, 2003, s. 33).

Personifikasjon er en tredje type ontologisk metafor; det vil si at noe ikke-menneskelig får menneskelige trekk. Et eksempel på det er: ”*Livet har lurt meg*”. Metaforen gjør at vi kan forstå situasjoner ut fra menneskelige begreper (Lakoff & Johnson, 2003, s. 34-35). *Metonymi* er ikke det samme som metafor, men det er når en entitet viser til én den er forbundet med (Lakoff & Johnson, 2003, s. 36). *Synekdoke* er en slik metonymi, som i: ”Vi trenger noen *sterke kropper* på laget”. I tillegg til å være et refereringsredskap, er metonymien et verktøy for å skape forståelse; den gjør at vi fokuserer på noe bestemt (Lakoff & Johnson, 2003, s. 37).

Vi forstår omgivelsene ut fra erfaringsdomener. Lakoff og Johnson kaller dette erfaringsgestalter: ”Slike gestalter er *erfaringsmessig grunnleggende* fordi de beskriver strukturerte helheter i tilbakevendende menneskelige erfaringer. De representerer koherente entiteter av erfaringer ordnet ut fra naturlige dimensjoner” (Lakoff & Johnson, 2003, s. 112). Slike erfaringer er produkter av kroppene våre, interaksjonen med det fysiske miljøet og omgangen med andre mennesker (Lakoff & Johnson, 2003, s. 112). De legger vekt på interaksjonsegenskapene ved begrepet, og ikke de iboende egenskapene (Lakoff & Johnson, 2003, s. 116).

Ved å knytte metaforer så sterkt opp til erfaring, fjerner Lakoff og Johnson seg fra en forståelse av verden som et objektivt sted. All erfaring er kulturell, mener de, kulturen er en del av oss og styrer måten vi oppfatter ting på (Lakoff & Johnson, 2003, s. 58). Her kan vi trekke tråder både til Edwards forståelse av følelser og det Gee (2014a, s. 95) kaller figurerte verdener. Har man godtatt en bestemt metafor, anerkjenner man også en måte å oppfatte samfunnet på (Bergström & Boréus, 2012, s. 266). Det samme vil være tilfellet i #jegblevvaldtaget: Metaforene viser hvilke metaforer deltakerne aksepterer, men som de kanskje ikke selv reflekterer over betydningen av; om dette er et tankesett de egentlig vil slutte seg til (Bergström & Boréus, 2012, s. 267). Ut i fra et samfunnsperspektiv er det derfor viktig å undersøke hva en metafor fremhever og hva den skjuler (Bergström & Boréus, 2012, s. 267). På samme måte som Foucaults diskursive formasjoner, vil metaforene begrense hvordan vi forstår et fenomen.

Følelsesmessige erfaringer er ikke mindre grunnleggende enn perseptuelle eller romlige, men fordi de ikke er fundert i kroppen på samme måte, er de vanskeligere å plassere (Lakoff & Johnson, 2003, s. 58): ”Vi begrepsliggjør det ikke-fysiske *ut fra* det fysiske – det vil si at vi begrepsliggjør det som er mindre klart avgrenset, ut fra det som er klarere avgrenset”

(Lakoff & Johnson, 2003, s. 60). Da følelser og tanker er abstrakte, må vi gjøre dem håndterlige ved hjelp av begreper. Det er gjerne slike som dreier seg om rom og gjenstander. Dette er også selve kjernen i hvorfor vi skaper metaforer; vi forstår en type erfaring ut fra en annen (Lakoff & Johnson, 2003, s. 110-111).

Metaforer handler altså, i følge Lakoff og Johnson, om tanke og handling, og språk sekundært. De kan ha utgangspunkt i erfaring om likhet, men det kan også være likheter metaforene selv skaper. Det er de felles referansepunktene folk selv *opplever* som er det avgjørende, ikke egenskaper ved tingene i seg selv (Lakoff & Johnson, 2003, s.145-146). Vi så eksempler på dette innledningsvis, der graviditetsmetaforen ga mening for deprimerte og grensemetaforen for voldtektsofre. Her er det ikke likheten i seg selv som avgjørende, men den assosiasjonen metaforen skaper. I det man forsøker å skape mening i en situasjon fremhever man det som passer til gestaltens dimensjoner, og skjuler det som ikke gjør det.

Kritikere av Lakoff og Johnsons har pekt på at overføringen fra ett erfaringsdomene til ett annet ikke skjer bevisst hver gang, og at det da må være mulig å se på metaforene som rent språklige. Det må ikke nødvendigvis følge av en slik idé om overføring, at det dreier seg om tanker heller (Steen, 2014, s. 28). Steen (2014) argumenterer for en metafor-teori der man ikke bare tar hensyn til språk og tanker, men også til kommunikasjon. Han spør:

”When do people use metaphor deliberately *as* a metaphor? In other words, when do they use a linguistic expression in such a way that they are aware of its foundation in a cross-mapping, and in such a way that they may want to alert their addressee to this fact as well, apparently for specific rhetorical reasons?” (s. 37)

Dette kan sammenstilles med Gee sitt ”Doing and Not Just Saying Tool”; vi mennesker gjør ikke kun én ting når vi snakker eller skriver, vi gjør flere. I så måte kan metaforen være et middel for å nå et bestemt mål. I #jegblevudtaget må man altså vektlegge hvordan metaforene brukes for å oppnå noe. Det har også blitt innvendt at kulturen ikke kommer til oss i hovedsak gjennom metaforer, men at metaforer snarere er en måte å *formidle* kulturen på: ”When metaphors are used, they are more readily analysable as augmenting literal ways of talking about these themes, rather than as ontological building blocks that construct them” (Tay, 2013, s. 21). Det blir altså den klassiske diskusjonen om hva som kommer først; høna eller egget.

Det som kan hjelpe oss med å finne ut metaforens nytte, er å undersøke kvalitative aspekter ved metaforene. Et nyttig skille er den distinksjonen Bergström og Boréus gjør mellom døde, inaktive og aktive metaforiske uttrykk. De forklarer forskjellen slik:

”Vi kallar här sådana uttryck som inte längre av vanliga språkanvändare förstås som metaforiska, eller där metaforens inneböd gått förlorad, för **döda metaforer**, metaforer som är fasta språklige uttryck som framstå som metaforiska först vid eftertanke för **inaktiva** og nyskapade metaforer för **aktiva**.” (Bergström & Boréus, 2012, s. 269)

Bergström og Boréus mener at de døde metaforene ikke er av samfunnsmessig betydning. (Bergström & Boréus, 2012, s. 269). Disse metaforene vil samsvare med det vi kaller klisjeer, hvor det ikke krever en bevisst overføring fra ett domene til ett annet. For Lakoff og Johnson er det de *inaktive* metaforene som er interessante, fordi de forteller oss hvordan vi oppfatter samfunnsmessige forhold, uten kanskje å være klar over det selv (Bergström & Boréus, 2012, s. 271). Det er også de som vil være av størst betydning i #jegblevvaldtaget, fordi de avslører bestemte holdninger. De metaforene Steen refererer til, vil antageligvis korrespondere med de *aktive*; det er metaforer som retorikeren konstruerer bevisst for å påvirke tilhøreren (Bergström & Boréus, 2012, s. 299).

2.4 Narratologi

Om metaforene peker på en bestemt språklig uttrykksmåte for traumer, kan fortellingen også ha en lignende funksjon på et høyere nivå – er beretningen et egnet format for å formidle og for å forstå traumer? Mye kan tyde på det. Identiteten vår er nemlig ikke fast, mener mange, den omformes stadig gjennom de historiene vi forteller oss selv. Det er gjennom å fortelle, og bli fortalt, disse historiene, at samfunnet blir begripelig for oss (Robertson, 2012, s. 221). Særlig når vi opplever noe meningsløst, slik som en voldtekt, kan fortellingen være et hjelpemiddel til å sette opplevelsen inn i en sammenheng. Crossley (2000) sier det slik: ”When such a sense is disrupted through traumatization the importance of narratives then again comes into effect, as the individual attempts to ”reconfigure” a sense of order, meaningfulness and a coherent identity” (s. 528). Fortellingen er selve bærebjelken for prosjektet til Information; gjennom den skaper innsenderen en identitet og lager en virkelighet rundt problematikken, samtidig som hun pakker opplevelsen inn i et format leseren forstår. Den sjangeren som best beskriver tekstene er det Sæter og Holter (2011) kaller ”personlige fortellinger”. Fortelleren bruker subjektive erfaringer, men trekker også på

figurative verdener, altså felles tankegods. På den måten er beretningene et godt utgangspunkt for både narratologi og diskursanalyse:

”Dette gjør personlige fortellinger til en sjanger som tar inn i seg begge disse nivåene, og som speiler relasjonen mellom det fortellende subjekt og symbolske og kulturelle mønstre og sosiale strukturer (se også Eriksen og Seberg 2006). De enkeltstående fortellingene forholder seg på den måten til en større fortelling.” (s. 296)

Å undersøke fortellingens betydning for diskursen er derfor essensielt. Fordi individet er en del av samfunnet, gir fortellingene oss innsikt i hvordan hele grupper oppfatter seg selv (Robertson, 2012, s. 225). I så måte vil innfallsvinkelen ikke bare fortelle oss noe om hvordan ofrene i #jegblevvoldtaget definerer seg, men også noe om hvordan mange overgrepsofre ser på seg selv. Ofrene interPELLerer subjektposisjoner gjennom fortellingene. Narrativ analyse er slik et egnet redskap til å studere stemmene til marginaliserte samfunnsgrupper, slik mange vil hevde at voldtektsofre absolutt er (Robertson, 2012, s. 226).

Hva er så narratologi? Røttene til narratologien finner man i strukturalismen og hos franske litteraturforskere som Barthes, Genette og Greimas. De undersøkte fortellerstrukturer i ulike typer tekster. Selv om de forsket på tekster ut ifra en vid forståelse av begrepet, der bilder var inkludert, bar forskningen likevel preg av abstraksjon; det var de underliggende semiotiske systemene de var interessert i, ikke de lokale fortellingene (Page & Bronwen, 2011, s. 4). Narratologien spredte seg etter hvert til beslektede forskningsfelt, som sosiolingvistik, diskursanalyse og pragmatikk. I stedet for å undersøke litteratur ut ifra fortellerbegrepet, begynte man å observere historier som *samtaler* og *personlige erfaringer*. Man analyserte fortellingen som en form for sosial interaksjon som hørte til i en bestemt kontekst, som i sin tur påvirket personlige forhold og identitet (Page & Thomas, 2011, s. 4). Også innenfor historieforskning hadde man brukt fortellinger til å gjengi hendelser, men med det som ble kalt ”*the narrative turn*”, begynte man å se på det sosiale livet som fortellinger, hvor identiteter og handlinger ble skapt. Det skjedde dermed et skifte fra en representativ forståelse av begrepet til en ontologisk. Narratologien fikk på den måten rotfeste i mange forskjellige fagtradisjoner (Robertson, 2012, s. 222). I den forstand er det også mulig å se på #jegblevvoldtaget som noe *aktivt*; fortellingene konstituerer subjektene, de reflekterer dem ikke bare. Prosessen er dynamisk.

Ricoeur bruker uttrykket ”*narrative identity*” for å beskrive hvordan identiteten er i kontinuerlig forandring: Han mener det er takket være fortellingen at man overhode kan

skape en identitet. For Ricoeur er fortellinger et redskap til å forstå virkeligheten. Enhver kunnskap om en selv er alltid en tolkning, mente han, og historien er et medium for denne tolkningen (Klepper, 2013, s. 3). I beretningen plasserer man hendelser i en ramme der de får mening, slik Bamberg, De Fina og Schiffrin (2007) også peker på:

”In short, narrative functions as the glue that enables human life to transcend the natural incoherence and discontinuity of the unruly everyday (and the unruly body, see Punday 2003) by imposing a point of origin and orientation toward a closure and thereby structuring the otherwise meaningless into a meaningful life.” (s. 5)

Gergen (2007) knytter personlige fortellinger opp til offentlige diskurser, han mener at det egentlig er det samme; de er samtaleressurser og konstruksjoner som er åpne for konstante endringer. På den måten overfører han det Ricoeur kaller “narrative identity” til å gjelde større grupper. Slik er det mulig å også generalisere ut ifra flere enkelthistorier, slik målet mitt også er med #jegblevvoldtaget. Gjennom fortellingene oppfordrer man til handling: ”Rather, the self-narrative is a linguistic implement embedded within conventional sequences of action and employed in relationships in such a way as to sustain, enhance, or impede various forms of action” (s. 249). Hvordan subjektene konstitueres i fortellingene er altså ikke likegyldig, det er nært forbundet med handlinger. Fortellinger er således, i kraft av å være en type diskurs, med på å forme virkeligheten. De er sosiale konstruksjoner; de reflekterer ikke bare en sannhet om en selv, men skaper den (Gergen, 2007, s. 249).

Også hos feministen Bronwyn Davies (2007, s. 181) finner vi en solid kobling mellom fortellinger og diskurs. Hun mener at kvinner ikke står fritt til å velge sin narrative identitet; det eksisterer allerede et ferdig knippe de må velge blant. Dette kan minne om det Foucault kaller diskursordener. For kvinner er disse fortellersporene ofte uforenlige. Slike motsetningsfylte diskurser kan være å ha begjær/å ikke ha begjær, å være frigid/å være for sexy, å være morderlig/å ikke være moderlig nok. Det er vanskelig for en kvinne å vite hvordan hun skal opptre i en gitt situasjon, fortellingene gir blandede signaler. Disse ulike signalene kommer klart til uttrykk i #jegblevvoldtaget. Davies mener at nøkkelen ikke er å etterstrebe en lineær oppfatning med ett fortellerspor, men å anerkjenne forholdene i et postmoderne samfunn, nemlig at det flere fortellerspor. Ved å heller ha fokus på å *avdekke* de motstridene diskursene, kan kvinnene velge de fortellersporene som er mest hensiktsmessige:

“I det øyeblikk kvinder nægter at skille seg af med eller ignorere det, som ikke passer ind i et lineært, ikke-motsætningsfyldt fortellerspor og får øje på, hvordan de er positioneret indenfor de forskellige diskurser, som de konstitueres igennem, kan de begynde at afvise nogle af disse positioneringer og samtidig også den

specifikke diskurs, hvori disse positioneringer er forankret.” (Davies, 2007, s. 182)

Kvinner konstitueres altså ikke kun i en subjektposisjon. Ved å avsløre det, kan kvinnene i større grad avgjøre hvilken subjektposisjon de er tjent med. De kan oppdage de valgmulighetene de har, og dermed også ha mulighet til å endre diskursen, eller til å skape nye fortellerspor. Her ser vi altså hvordan språket både avspeiler og skaper en virkelighet. Dette perspektiv om forandring hos Davies er viktig og i tråd med Faircloughs tanker om agents muligheter til å skape forandring. Det er således et egnet utgangspunkt for analysen av #jegblevvoldtaget.

2.5 Computer-Mediated Discourse Analysis

Fairclough (2008) peker på en sentral tendens i vår tid, slik jeg også nevnte i innledningen, at det private siver inn i det offentlige: ” En central manifestation af stigende uformalitet er den måde, hvorpå konverserende diskurs er blevet og bliver kastet fra sit primære domæne – de personlige interaksjoner i den private sfære – og ud i den offentlige sfære” (s. 68). I #jegblevvoldtaget er det det digitale mediet som muliggjør denne overgangen. Her er det enkelt å sende inn vitnesbyrdet, det er i praksis bare å trykke på sendknappen på e-posten. Plattformen gjør også historiene tilgjengelige, de eneste hindringene er nettilgang eller språkbarriere. Men mediet gjør mer enn det; det påvirker hvordan innsenderne utformer tekstene og måten leserne oppfatter dem på. Marshall McLuhan er kjent for utsagnet: ”The medium is the message”, og peker med det på at formidlingskanalen er avgjørende for konstruksjonen av mening.

Akkurat hvor stor og hva slags innflytelse det digitale mediet har på diskursen, og hvordan det varierer med situasjonen, er noe språkforskeren Susan Herring begynte å interessere seg for (Herring, 2014). Da datamaskiner ble mer utbredt på 90-tallet, begynte hun å undersøke effekten mediet hadde på språkbruken. Forskningsfeltet fikk navnet computer-mediated communication (CMC). Som diskursanalytiker ble det naturlig for henne å bruke denne tilnæringsmåten til å studere digitale tekster. Metoden hun utviklet fikk navnet computer-mediated discourse analysis (CMDA). Det som skiller CMDA fra tradisjonell diskursanalyse, er at den tar hensyn til de teknologiske *affordansene*, altså egenskapene, til mediene. I likhet med diskursanalysen vektlegger metoden hva ordbruken gjør, og hvordan analyse kan bidra til å avdekke strukturelle forhold, som kjønnsforhold og kulturell identitet

(Herring, 2014). Slik vil vi oppleve at diskursanalyse og CMDA delvis overlapper, men samtidig at CMDA vil få frem aspekter som tradisjonell metode ikke fanger opp. Ved å bruke både ordinær diskursanalyse og CMDA på #jegblevoldtaket, vil man altså få et mer helhetlig bilde av diskursen. Her blir mediets innflytelse tatt på alvor.

Hva er det så CMDA belyser, som andre metoder som undersøker det digitale aspektet ved tekster, ikke gjør? Før ble digitale tekster gjerne undersøkt med utgangspunkt i sjanger. Herring (2007) mener at det er en lite hensiktsmessig måte å kategorisere tekster på nettet på; mangfoldet kommer ikke til syne når man gjør det slik. Modellen hennes er ment å ta hensyn til denne kompleksiteten:

”The approach to the classification of computer-mediated discourse proposed in this article is based on multiple categories or ”facets”. These categories cut across the boundaries of socio-technical modes, and combine to allow for the identification of a more nuanced set of computer-mediated discourse types, while avoiding the imprecision associated with the concept of genre.” (s. 4)

I artikkelen ”A Faceted Classification Scheme for Computer-Mediated Discourse” (2007) beskriver hun faktorene hun mener har betydning for diskursen. De består av to grupper: *mediale faktorer* og *situasjonelle faktorer*. Den første gruppen referer til aspekter ved selve mediet. Den andre dreier seg om sider ved kommunikasjonssituasjonen.

Den første mediale faktoren Herring nevner er ”synkronitet” (synchronicity); om mediet krever at deltagerne er logget på samtidig. Den neste er ”beskjedoverføring” (message transmission), som dreier seg om overføringen skjer bokstav-for-bokstav, eller om meldingen først er synlig etter at den har blitt sendt. ”Varighet av transkripsjonen” (persistence of transcript), handler om hvor lenge beskjedene er lagret i systemet, mens ”Ordbegrensning” (size of message buffer) referer til antall tegn det er lov å ha med i en beskjed. ”Kommunikasjonsmåter” (channels of communication) viser til om mediet tillater multimodale komponenter. ”Anonym meldingsmåte” (anonymous messaging), ”privat meldingsmåte” (private messaging), ”filtrering” (filtering) og ”sitering” (quoting) handler om hvilke muligheter som ligger i mediet, og som dermed muliggjør en bestemt type oppførsel. Den siste faktoren kaller Herring ”beskjedformat” (message format), den dreier seg om rekkefølgen tekstene kommer på nettsiden og hvordan de er presentert visuelt. Herring understreker at ikke alle faktorene er avgjørende, men målet er å vise hvilke som virker inn på den konkrete diskursen og på hvilken måte.

Den andre gruppen faktorer handler, som sagt, om sider ved kommunikasjonssituasjonen. Her ligger det som et premiss at konteksten alltid vil påvirke diskursen, slik også Gee understreker. I likhet med de mediale faktorene, vil analysen vise hvilke som har innflytelse. Den første situasjonelle faktoren, ”deltagerstruktur” (participant structure), har med antall deltakere å gjøre, om samtalen er privat eller offisiell, graden av anonymitet og hvor mye deltakerne bidrar. ”Deltakerkarakteristikker” (participant characteristics) viser til alt deltakerne har i ”bagasjen”; all erfaring som kan påvirke kommunikasjonen (Herring, 2007, s. 5). ”Formål” dreier seg om grunnen til at gruppa eksisterer, men poengterer at deltakerne kan ha ulike grunner for engasjementet sitt. Her kan vi trekke tråder til Gee og hva han kaller ”The Doing and Not Just Saying Tool”; grunnen til at de deltar, trenger ikke å være den de oppgir (Gee, 2014b, s. 50). ”Aktiviteter” (activities) viser til hva slags samtale dette er. ”Tema” (topic) handler om hvilket tema deltakerne diskuterer. ”Tone” (tone) refererer til måten deltakerne snakker til hverandre på; høflig, sint og lignende. Videre viser ”normer” (norms) til tre ulike momenter: for det første, måten gruppen er opprettet og organisert på, for det andre, hvilke regler som gjelder for interaksjonen, og for det tredje, hvordan man uttrykker seg. Den siste ”kode” (code) handler om hvilket språk deltakerne bruker.

De ulike faktorene kan spille sammen, både innenfor de mediale og kontekstuelle faktorene, men de kan også virke på tvers av gruppene. Herrings metode er opprinnelig ment som et verktøy i korpusbasert forskning, der faktorene blir tillagt ulike tallverdier. Det er også laget som et redskap for å sammenligne tekster. Modellen er i så måte mest egnet for å studere tekster som kan klassifiseres som samtaler, hvor formen er spørsmål og svar, slik som chat eller e-post. Da jeg likevel mener det er hensiktsmessig å bruke denne innfallsvinkelen på materialet mitt, er det fordi jeg tror det kan gi oss svar på hvordan mediet har bidratt til å forme akkurat #jegblevvoldtaget. Poenget er ikke å generalisere rundt alle typer digitale samtaler, men å kunne si noe om denne diskursen for seg. Nettopp på grunn av at den tar hensyn til så mange sider ved mediet og kommunikasjonssituasjonen, vil den kunne si hvilke faktorer som har betydning. Med det er det også mulig å reflektere rundt hva som eventuelt burde vært gjort annerledes i kampanjen.

3. Metode

3.1 Innfallsvinkel og avgrensning

I teoridelen har jeg presentert fire ulike teorier: diskursanalyse, metaforanalyse, narratologi og computer-mediated discourse analysis. Innenfor alle disse teoriene, eller den grenen av teoriene jeg har valgt å fokusere på, ligger det som et premiss at virkeligheten er sosialt konstruert. Og som jeg skal forsøke å vise, henger perspektivene sammen – de belyser forskjellige aspekter ved den virkeligheten tekstene både reflekterer og skaper. Ut ifra et poststrukturalistisk synspunkt er ikke det interessante *hva* som skjer, men *hvordan* ofrene forteller om det. I dette ”hvordan” ligger det en tanke om språket i seg selv (langue) er noe annet enn språket i bruk (parole). Språket er en sosial praksis, samtidig som det er en representasjon av verden (Fairclough, 2008, s. 16-17). Chatman differensierer mellom disse to elementene ved hjelp av begrepene historie (story) og diskurs. Historien er fortellingens ”hva”, mens diskursen er fortellingens ”hvordan” (Bergström & Boréus, 2012, s. 230). Det er dette ”hvordan”, altså diskursen, jeg vil konsentrere meg om i denne oppgaven. Jeg vil undersøke dette med en kategorisk-formbasert tilnærming. Det vil si at jeg studerer stilistiske og lingvistiske karaktertrekk i *deler* av fortellingen (Bergström & Boréus, 2012, s. 237). Til grunn for fremgangsmåten ligger Faircloughs tretrinnsanalysemodell, med visse tilpasninger. Jeg vil nå utdype hvordan jeg vil gå frem og hvilke teoretiske innfallsvinkler jeg vil trekke veksler på i de ulike fasene av oppgaven. Da det ikke er selvsagt at teoriene er kompatible, eller i det hele tatt relevante, kommer jeg til å bruke litt tid på å forklare sammenhengen.

I trinn én av Faircloughs modell, som handler om nærlesning av tekster, vil jeg analysere metaforene og setningskonstruksjonene ofrene har laget rundt begrepene ”skyld” og ”skam”. Fairclough sier at setninger er multifunksjonelle: ”... for hver setning er en kombination av ideationelle, interpersonelle (idæntitetsmessige og reltionsmessige) og tekstuelle meningsenheder” (Fairclough, 2008, s. 32). Med det mener han at mennesker designer setningene for å fremheve det som har betydning. Det er mange lingvistiske trekk man kan peke på i et materiale. Da vi allerede vet fra tidligere forskning at transitivitet og metaforer er viktige elementer i historier om traumer, er det dette jeg i hovedsak har valgt å fokusere på. I tillegg vil jeg undersøke modaliteter, det vil si ord som sier i hvilken grad personene slutter seg til utsagnet (Jørgensen & Philips, 2005, s. 95). Jeg mener det er i disse språklige detaljene at betydningen fremheves. Fordelen ved å kun fokusere på to ord i materialet er at

jeg får analysert relativt mange tekster, da dette er ord som går igjen i flere av beretningene. Samtidig vil inngangen gi meg dybdeforståelse av de konkrete ordene, og kunnskap om hvordan ofrene bygger mening rundt dem. Den vil også kunne belyse hva slags konsekvenser det får for diskursen som helhet. Ulempen med å gjøre oppgaven så spisset, er at jeg ikke får undersøkt alle tekstene. Det kan altså være diskurser i de andre tekstene som divergerer fra de jeg kommer frem til. Det vil også innebære at jeg ser bort fra deler av fortellingene, altså den utvidede konteksten, som kunne ha gitt meg en bredere basis for tolkningen. Nå mener jeg at så mye av meningskapningen i tekstene skjer i forbindelse med disse ordene – de er som Gee sier, nøkkelord – slik at jeg likevel tror de viktigste aspektene blir fanget opp av denne tilnæringsmåten. I forbindelse med analysen vil jeg særlig gjøre bruk av Lakoff og Johnsons metafortyper, men også trekke på andre teorier innenfor dette feltet, der det kan bidra med alternative perspektiver.

Vi er som Barthes sier både språkets herrer og språkets slaver (Winther & Jørgensen, 2005, s. 27). Det er derfor også viktig å se på hva vi gjør som språkets herrer: Hva er det ofrene prøver å oppnå gjennom det de sier? Med Fairclough: Hva slags betydning er det de forsøker å bygge, og innenfor hvilket område? Det er dette diskursverktøyet Gee kaller ”The Doing and Not Just Saying Tool”. Man spør seg hva taleren prøver å gjøre med det han/hun sier. Med dette verktøyet ser man ikke på personer som at de kun passivt interPELLerer subjektposisjoner, men som agenter som kan påvirke diskursen. Hvis vi tenker at metafor-konstruksjonen viser hva ofrene gjør som språkets ”slaver”, speiler denne biten i større grad hva de gjør som regenter (dette skillet er ikke absolutt). Jeg vil knytte dette verktøyet opp til byggeklossene til Gee, som jeg greia ut om i teoridelen; altså, hva vi *skaper* gjennom språket. Disse klossene faller inn under de betydningsarenaene Fairclough nevner, men fordelen med Gee sine, er at de er enda mer detaljerte.

Måten begrepene ”skyld” og ”skam” er brukt på knytter an til en bestemt forståelse av disse følelsene; de er vevet inn i en fortelling som legitimerer dem. Det er den fortellingen, eller forklaringen, ofrene lager rundt hvorfor disse emosjonene oppstår. De er en avspeiling av virkeligheten, samtidig som de er en konstruksjon. Ved å undersøke fortellingene som blir skapt (og speilet) rundt ordene, vil jeg kunne vurdere hvordan begrepene vikles inn i en forståelsesramme. Jeg vil også ha mulighet til å si noe om hva slags ideologer og maktforhold fortellingene bygger oppunder. Her ser vi altså hvordan metafor-konstruksjonen henger sammen med fortellingen: Det er fortellingen som gir metaforen mening, samtidig

som fortellingen konstrueres med utgangspunkt i metaforen. Dette skal vi komme nærmere innpå.

De digitale aspektene påvirker også diskursen. Det vil derfor utgjøre neste steg av analysen. Jeg vil da bruke Herrings (2007) analyseskjema for computer-mediated discourse analysis. Jeg vil undersøke hvilke mediale og kontekstuelle faktorer som har innflytelse på samtalen. Det faller inn under det Fairclough kaller *diskursiv praksis* – hvordan tekster produseres, distribueres og konsumeres. I denne sammenheng er det også mulig å vurdere intertekstualiteten i tekstene.

Med et kritisk diskursanalytisk blikk, er det nødvendig å løfte samtalen opp på et metanivå, å se på hvordan tekstene inngår i det Fairclough (2008, s. 45) kaller en *sosial praksis*, altså det som dreier seg om ideologi og makt. Da det er *funnene* i analysen, som gir grobunn for vurderingen, vil drøftingen foregå i diskusjonskapittelet. Det er nettopp her jeg skal besvare problemstillingen: Hvordan subjektposisjonene konstrueres i diskursen. Jeg vil da benytte meg av noen av Gees diskursverktøy. ”The Context is Reflexive Tool” (Gee, 2014b, s.91) undersøker hvilken rolle språket spiller med tanke på kontekstforståelsen; hva slags situasjon reproducerer taleren, bevisst eller ubevisst, eller prøver han/hun å forandre? I dette tilfellet vil jeg bytte ut situasjon med subjektposisjoner; altså hvordan diskursen enten reproducerer eller forandrer subjektposisjonene. Fairclough (2008, s. 19) peker på at relasjonen mellom lærer og elev kun kan reproduceres hvis talemåten rundt identitetene og relasjonene fortsetter å være den samme. Endrer diskursen seg, vil det påvirke identitetene og relasjonene. Akkurat det poenget er helt vesentlig i denne analysen, siden kampanjen gir seg ut for å være noe *nytt*. Gee formulerer spørsmålet slik: ”Is the speaker reproducing contexts like this one unaware of aspects of the context that if he or she thought about the matter consciously, he or she would not want to reproduce” (Gee, 2014b, s. 201). Spørsmålet henger uløselig sammen med det Gee kaller ”The Figured World Tool”, som ”spør seg: Hvilke historier forutsetter taleren at lytterne er kjent med, og som de inviterer lytterne til å ta for gitt? Ved hjelp av disse to verktøyene vil man både kunne se hvilken virkelighet tekstene speiler (”The Figured World Tool”), den posisjonen subjektene taler ut i fra, og hvilken den skaper eller reproducerer (”The Context is Reflexive Tool”). Hvis vi setter de to spørsmålene i sammenheng, kan man spørre seg: Har det utviklet seg noen ”klassiske” voldtekstfortellinger, som bare ukritisk fortsetter å bli reproduisert? Hva slags subjekter og forestillinger om skyldforhold skaper de i så fall?

Slik vi så innledningsvis er ikke ”ofre” et nøytralt ord. Jeg har likevel allerede rukket å benytte det flere ganger. Når jeg nå fortsetter å bruke begrepet, er det nettopp i mangel av et bedre. I min sammenheng vil det ganske enkelt bety den som ble utsatt for noe negativt. I og med at det kun er kvinner som har skrevet inn, kommer jeg videre til å bruke voldtektsofre og kvinner synonymt, selv om dette også skjer med menn. Traume, er likeledes ikke fri for konnotasjoner. Psykologforeningen operer med en vid forståelse av traume, som en hendelse som kan føre til psykiske skader som plager den berørte i ettertid (Bækkelund, 2017). Jeg mener at det i så måte er fokus på selve hendelsen, og ikke hvordan vedkommende takler det, slik at det derfor er relativt problemfritt å bruke begrepet i min sammenheng. Voldtekt er et ord man tror man kjenner betydningen av, men som det likevel viser seg gang på gang at ikke er lett å denotere. Jeg refererer derfor her til hva som står i Straffeloven. Grunnen til at jeg gjør det, er at jeg mener at usikkerheten rundt hva voldtekt er, gjenspeiler seg i kvinnes tolkninger. I den forstand er det hensiktsmessig å vite hvordan myndighetene definerer begrepet.

§ 291. ”Voldtekt”

Med fengsel inn til 10 år straffes den som

- a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd
- b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller
- c) ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som tilsvarer seksuell handling med seg selv

3.2 Forskningsetiske problemstillinger

Det er ganske innlysende ut i fra emneknaggen at det er et sensitivt materiale jeg behandler i oppgaven. Materialet er like fullt offentlig. Det ligger på et nettsted som ikke krever betaling. Antageligvis er det heller ingen tidsbegrensing med tanke på hvor lenge det vil ligge der. Slik jeg skrev innledningsvis, er kun fem av de trettifem tekstene anonyme. Når jeg nå har valgt å anonymisere fortellingene, å behandle dem kun ut ifra et nummer, er det fordi jeg bruker dem på en annen måte enn det som var intendert fra innsenderens side.

Vi vet ingenting om hvordan historiene så ut da de ble sendt inn til redaksjonen. Desken har hatt mulighet til å gjøre tilpasninger, slik at leserne muligens sitter med et annet produkt foran seg enn det opprinnelige. Selv om det er minimale endringer som er gjort, kan det være

nok til at de som skrev vitnesbyrdene opplever at historiene er presentert feil. Noe av den samme risikoen vil være tilstede i det jeg behandler historiene; kanskje vil jeg trekke frem aspekter ved fortellingene som de selv mener er uviktige, eller som de ikke har vært bevisste betydningen av. Også her er det rom for at det skjer en tolkning som skribentene ikke identifiserer seg med. Det er informasjon som nok en gang trer inn i en ny kontekst, og som kanskje skaper en ny forståelse. Nå er det likevel slik at det er *summen* av tekstene som er det interessante i min sammenheng; den diskursen tekstene skaper, slik at jeg mener at risikoen for at noen vil oppleve dette som en personlig belastning er minimal.

Tekstene er skrevet på dansk. Her kan der være nyanser som jeg som norskspråklig (men med en dansk mor) ikke fanger opp. Jeg mener likevel at språkforskjellene ikke er så store at det vil påvirke resultatet vesentlig.

4. Analyse

4.1 Utvalg og fremgangsmåte

Jeg har undersøkt alle de trettifem tekstene i #jegblevvoldtaket. Jeg har deretter silt ut fortellingene som inneholder ordene ”skam” og ”skyld”. I enkelte av tekstene er det ikke substantivet ”skam” som blir brukt, men det refleksive verbet med samme opphav; ”skamme seg”. Jeg har også valgt å inkludere tekster med dette ordet. Likeledes er det avledninger av ordet ”skyld” jeg mener er relevante å ta med. Det dreier seg om der avledningen er et suffiks.

Jeg har strukturert materialet mitt med utgangspunkt i de to ordene, i hvert sitt skjema. Første kolonne angir hvilken del historien opptrer i, og hvilken rekkefølge den står i på nettsiden. I andre kolonne har jeg skrevet hvilken kontekst ordet forekommer i. Her er det ikke opplagt hva som bør inkluderes. Ofte ser man imidlertid at historiene følger et mønster, slik at ved bruken av ett av ordene, vil det være en tilhørende forklaring eller utdypning. Man finner altså en form for kohesjon mellom de to elementene, hvilket gjør det naturlig å se dem som ett. Det kan enten være i form av gjentakelse av ord eller synonymer, eller det som er mest vanlig her, ved hjelp av konnektorer, slik som ”så”, ”fordi”, ”derfor” og ”men” (Fairclough, 2008, s. 34). Det er denne biten jeg har valgt å inkludere som kontekst. Til sammen utgjør de hva jeg kaller en mikrofortelling. Begrepet skal ikke forstås som motsetning til en ”stor fortelling”, altså en fortelling som tilbyr en altomfattende tolkningsramme. Her dreier det seg om en liten fortelling i en lengre fortelling, som da refererer til hele teksten. I den siste kolonnen har jeg sett på hvilket verb som blir brukt sammen med ordet (når ordet ikke selv er et verb). I noen tilfeller vil dette utgjøre en metafor, i andre tilfeller kun en beskrivelse. Skjemaene er nummerert, og jeg har underveis referert til tekstene som nummeret i den første kolonnen.

Jeg har nærlest utdragene og analysert dem med utgangspunkt i metaforanalyse. Jeg har også pekt på andre lingvistiske trekk, jeg mener er av betydning for diskursen. Den første av disse er transitivitet, man undersøker da sammenhengen mellom subjekter og objekter og selve hendelsen. Eksempler på dette er aktivsetninger og passivsetninger. Et annet er nominalisering, der et ord erstatter hele forløpet. Det andre lingvistiske trekket jeg vil peke

på er modaliteter, som beskriver graden av tilslutning en person viser til et utsagn (Jørgensen & Philips, 2005, s. 95).

I enkelte tekster opptrer skam og skyld sammen. Det kan argumenteres for at det hadde vært mest hensiktsmessig å se uttryksmåtene i sammenheng med hverandre. Når jeg nå har valgt å behandle dem separat innenfor den kategorien de tilhører, er det fordi hovedpoenget i denne omgang er å finne frem til akkurat den effekten ordbruken har i den forbindelsen det blir brukt, og ikke i hele tekstutdraget som sådan. Det har jeg gått mer i detalj på senere. Det er også en hensikt å finne ut den betydningen ordene har, og det synes jeg fungerer best når jeg behandler dem hver for seg. I analysen har jeg trukket på tidligere forskning om temaet, da jeg mener det gir en viktig forståelsesramme for hvordan tekstene skal tolkes. Man kommer ikke utenom å vurdere den samfunnsmessige konteksten i denne type analyse, og da mener jeg tidligere forskning gir meg viktige knagger å henge forståelsen på. I neste omgang har jeg kategorisert tekstene etter metaforyper, og pekt på grunner til at disse metaforypene blir brukt.

Tabell 1

Bruk av ordet *skam*

Del:	Hvordan ordet opptrer i konteksten:	Verb ordet settes i forbindelse med:
Del 1:1	”Jeg sagde ikke en lyd. Jeg hadde det så skidt over at hans søn lå lige ved siden af. Jeg tænkte mer på han enn på mig selv. Jeg syntes, det var synd, at han hadde en far, der voldtog en pige på hans egen alder. Og jeg ønskede for alt i verden ikke, at han skulle udsættes for den skam.”	<i>Udsættes</i> for den skam.
Del 1:2	”Så kommer sætningen: ”Har hun ikke alltid været litt dårlig til å sige i fra?”. Så kommer skammen – hun bærer den helt alene, jeg vil ikke have hun skal bære den helt alene – og så sker der det i Köln. ”	<i>Kommer</i> skammen. <i>Bærer</i> den (skammen red. anm.)
Del 1:4	”Skammen sidder der stadig – jeg har aldrig fået overbevist mig selv om, at jeg hadde fortjent bedre.”	Skammen <i>sidder</i> der stadig.

Del 2:3	”Jeg kan huske, at jeg skammede mig over, at jeg ikke slog min overfaldsmand i hovedet med den ølflaske, jeg havde ved hånden.”	Jeg <i>skammede</i> meg.
Del 2:4	” I dag ved jeg, at overgrebene ikke var min skyld, og at jeg ikke skal føle skam. Men jeg leder stadig efter, hvem jeg er, hvis jeg ikke er en, man krenker.”	Jeg ikke skal <i>føle</i> skam.
Del 3:2	”Tiden efter havde jeg det forferdeligt. Jeg skammede mig og følte, at min krop var beskidt og ulækker. Jeg følte mig som en brugt ting, som ingen skulle røre ved.”	Jeg <i>skammede</i> mig.
Del 3:4	”Om morgenen skammede jeg mig og tog hjem uden at sige noget til nogen.”	<i>Skammede</i> jeg mig.
Del 4:4	”Jeg fortalte det ikke til nogen, fordi jeg skammede mig og troede, at jeg selv var skyld i det.”	Jeg <i>skammede</i> mig
Del 6:1	<p>”Jeg hader ham, fordi jeg stadig går rundt med alle følelserne, tvivlen, skammen, mens han står dér”</p> <p>”Mens jeg har skrevet dette vidnesbyrd, har jeg oplevet usikkerheden og skammen (skal jeg sende det?), tårerne, som pludselig vælder frem (tænk, at det stadig sidder i mig så lang tid efter!), følelsen af nødvendigheden af at dele det med andre kvinder (vi er ikke alene!) og til slut en rasende følelse ved på skrift at genopdage, hvorledes ansvaret for ikke at havne i de situationer påhviler mig:</p> <p>Og jeg synes, det er helt urimeligt. For mig, for mine døtre og for alle kvinder.”</p>	<p>Jeg <i>går</i> rundt med ... skammen.</p> <p>Har jeg <i>oplevet</i> ... skammen.</p>

Del 8:3	”Jeg skammede mig, for jeg havde jo selv lukket ham ind over dørtærsklen. Jeg havde jo haft sex med han før.”	Jeg <i>skammede</i> mig.
	”Igennem flere samtaler gjorde de alt, hvad de kunne for at tage skammen fra mig.”	<i>Tage</i> skammen fra mig.
Del 10:3	”Jeg fik aldrig fortalt nogen, hvad der skete den aften. Skammen var for stor.” ”Voldtægten og efterfølgende selvmordsforsøg påvirker mig stadig. Selv om det er femten år siden. Det er først innenfor de seneste par år at vreden har kommet. Indtil da følte jeg kun skam og skyld.”	Skammen <i>var</i> for stor. <i>Følte</i> kun skam og skyld.

Tabell 2

Bruk av ordet *skyld*

Del:	Hvordan ordet opptrer i konteksten:	Verb ordet settes i forbindelse med:
Del 1:3	”Da jeg kom tilbake på arbeidet, talte ingen om det, det var sket. Ingen spurgte hvordan jeg hadde det. Og da jeg følte, at voldtægten var min egen skyld, sagde jeg hellere ikke noget.”	Jeg <i>følte</i> at voldtægten <i>var</i> min egen skyld.
Del 1:4	”Jeg skubbete han væk og hvæsete ”nei”, men var også fuld og forviret, og han insisterte og masete på. Jeg var bange for at skrike, jeg ville ikke vække vores vært, for på en eller anden måte oppfattede jeg det som, at jeg var den skyldige, selv om jeg protesterte. Jeg hadde jo selv flirtet løs.” ”Stadig har jeg den følelse af at det er jeg, som er den skyldige. Jeg ved med min fornuft godt, at sådan er det ikke, men følelsen er der”	<i>Oppfattede</i> jeg det som, at jeg <i>var</i> den skyldige. Følelse af at det <i>er</i> jeg, som <i>er</i> den skyldige.

Del 2:4	<p>”Først da jeg som voksen begyndte at dele min historie og hørte andre kvinder fortælle deres, gik det op for mig, at jeg ikke var alene. Og at det ikke var min skyld.”</p> <p>” I dag ved jeg, at overgrebene ikke var min skyld, og at jeg ikke skal føle skam.”</p>	<p>Det ikke <i>var</i> min skyld.</p> <p>Vet jeg at overgrebene ikke <i>var</i> min skyld.</p>
Del 5:1	<p>”Hvordan kunne jeg ha været så dum og godtroende at følge med han? Igen ordet dum. Det var min egen skyld, at jeg var landet i den situation, var det ikke?”</p>	<p>Det <i>var</i> min egen skyld.</p>
Del 5:2	<p>”Jeg stortudede, da jeg kom hjem til min veninde. Jeg anmeldte ikke noget, for politiet var jo alligevel ligeglade med ”fjollede småpiger”. Det var jo min egen skyld.”</p>	<p>Det <i>var</i> jo min egen skyld.</p>
Del 6:1	<p>”Jeg anmeldte intet, da der jo ’ikke var sket noget’ – jeg slap jo – og desuden havde jeg en følelse af, at det var min skyld. Jeg havde jo talt med og vist ham vej.”</p> <p>”Dagen derpå og i tiden efter tænker jeg på, om det var min egen skyld: Havde jeg i søvne gjort noget, som havde fået ham til at tro, at jeg ville have sex med ham? Igen fortæller jeg intet til noen som helst.”</p>	<p>At det <i>var</i> min skyld.</p> <p>Om det <i>var</i> min egen skyld.</p>

Del 6:3	<p>”Jeg følte i dén grad, at jeg selv var skyld i voldtægten, da jeg frivilligt var gået med op i hans lejlighed, og jeg vidste allerede dengang, at en afhøring hos politiet ville være lige så ydmygende som voldtægten. Så jeg anmeldte den aldrig.”</p> <p>”I dag, 40 år efter, ved jeg, at offeret aldri er skyld i en voldtækt.”</p>	<p>Jeg selv <i>var</i> skyld.</p> <p><i>Er</i> skyld i.</p>
Del 7:3	<p>”Jeg er samtidig rasende over at føle skyld, fordi jeg som feminist burde vide meget bedre end det. Man siger, at det aldrig er offerets skyld, men jeg føler i hvert fald ikke, at det var hans. Og hvis var det så? Det er nemmere at give mig selv skylden, end at føle, at det var et ligegyldigt uheld, som ingen kunne have gjort noget ved.”</p>	<p>Rasende over at <i>føle</i> skyld.</p> <p>At det aldri <i>er</i> offerets skyld.</p> <p>Nemmere at <i>give</i> mig skylden.</p>
Del 8:1	<p>”Jeg følte mig skyldig, fordi jeg ikke kæmpede mere imod, og fordi jeg ikke turde anmelde ham. Jeg følte jeg ikke havde ret til kalde ham, det han var: voldtægtsmand.”</p>	<p>Jeg <i>følte</i> meg skyldig.</p>
Del 8:2	<p>”Og selv hvis det gjorde, var jeg jo så fuld, at det måske næsten havde været min egen skyld. ”</p>	<p>Det måske næsten <i>havde</i> været min egen skyld.</p>
Del 8:3	<p>”Men jeg meldte aldrig min voldtægt til politiet, for jeg kæmper stadig med tankerne om, hvor meget skyld, jeg selv bærer for min voldtægt.”</p>	<p>Hvor meget skyld jeg selv <i>bærer</i> for min voldtægt.</p>
Del 9:1	<p>”Jeg anmeldte det aldrig. Jeg havde aldrig tænkt tanken. Jeg troede, at det var min egen</p>	<p>Jeg <i>troede</i> at det <i>var</i> min egen skyld.</p>

	skyld. Jeg havde jo selv lagt mig i sengen. Men jeg sagde nei og kæmpede i mot.”	
Del 10:3	”Voldtægten og efterfølgende selvmordsforsøk påvirker mig stadig. Selv om det er femten år siden. Det er først innenfor de seneste par år at vreden har kommet. Indtil da følte jeg kun skam og skyld.”	<i>Følte jeg kun skam og skyld.</i>

4.1.1 ”Skam” som metafor-konstruksjon

I tekst 1:1 beskriver ikke hovedpersonen sin egen skamopplevelse, det er sønnen til voldtektsmannen hun er bekymret for. Verbet ”udsættes” peker på at skammen er knyttet til både det å voldta og det å bli voldtatt. Det er selve handlingen, altså det definisjonen kaller ”upassende”, som vekker disse følelsene. Offeret har antageligvis selv kjent på skammen, i og med at hun er redd for at sønnen skal oppleve den. Det virker ikke som hun tror at voldtektsmannen føler skam, men at sønnen vil gjøre det, hvis han får kjennskap til overgrepet. Skammen beskrives som farlig og smittomt, hvor de som kommer i kontakt med følelsen også vil bli påvirket. Det er det som gjør at hun ikke skriker. Hun har ufrivillig blitt medskyldig i å skape skam. ”Viruset” hun bærer, gjør at hun lar være å fortelle andre om det, i fare for at de også vil bli ”syke”. Skammen er basert på selve hendelsen, men også på det å bevare en stygg hemmelighet. Den kraften som ligger i emosjonen gir mening når vi ser den i sammenheng med tidligere forskning om voldtekts ofre: De bærer ofte på et ansvar for hvordan opplevelsene deres påvirker andre (Mann, 2006, s. 4). Skammen blir ”the gift that keeps on giving” i svært negativ forstand. For å ikke spre denne destruktive kraften, blir det en strategi hos voldtektsofferet å holde på hemmeligheten. Her ser vi at det stemmer, slik Aakvaag et al. beskrev følelsen, den leder til underdanig og unnvikende oppførsel. Tror man at skammen vil føre til avvisning, blir det rasjonelt å tie stille.

Vi kan si at skam i dette første utdraget er en beholdermetafor; det betyr at hendelser, handlinger og aktiviteter blir begrepsliggjort metaforisk. I dette utdraget er det en hendelse som blir formulert som en metafor. Det gjør at offeret får avstand til episoden og at den blir lettere å håndtere; skammen blir et konkret objekt, ikke et abstrakt fenomen. Ved å bruke passivkonstruksjon, ser man at ansvaret ikke direkte legges hos overgriperen; det er

skammen selv som får en rolle, overgriperen skrives ut av manus. Vi så i innledningen at det er en vanlig strategi hos voldtektsofre. I den forstand er det også nærliggende å vurdere metaforen som en personifikasjon; man kan også utsettes for et annet menneske. Personifikasjon brukes, i følge Lakoff og Johnson, for at man bedre skal forstå et fenomen; man knytter det til noe kjent. Disse tolkningene av metaforene kan vise til ulike aspekter ved voldtekten; både det å håndtere den, men også det å forstå den. I begge fall avslører metafor-konstruksjonen en kompleks følelse. Metaforens styrke viser seg; den setter ord på det ubeskrivelige.

I tekst 1:2 er det en mor som selv har vært utsatt for overgrep og trekker på egne erfaringer da det samme skjer med datteren. Hendelsen blir satt i en større ramme, nemlig dramaet i Köln. To ganger viser ordet skam seg i utdraget. I det første bildet er det snakk om at skammen *kommer*. Det er altså en personifikasjon, hvor skammen får menneskelige egenskaper og kan handle på egenhånd. Noe kraftfullt kommer til live i denne metaforen; det er en skapning offeret står forsvarsløs overfor. Personifikasjon gir et bilde av styrkeforholdet i relasjonen; det er ikke en tilfeldig følelse, men en konkret skikkelse som kommer og krever plass. Metaforen beskriver hvor virkelig skammen oppleves. Du kan ikke rømme fra den. Samtidig skjuler personifikasjonen det egentlige skyldforholdet; det er skammen som er overgriperen, ikke gjerningsmannen. Det er en vanlig strategi, slik vi også så i den forrige historien, å ”nøytralisere” gjerningsmannen, det blir det French og Brown (2001, s. 11) kaller ”grammar of non-agency”. Moren innleder med å si : ”Så kommer setningen: har hun ikke alltid været litt dårlig til at si i fra?”. Hun indikerer altså at det er egenskaper ved datteren som gjør at det har skjedd. Slik stemmer forståelsen overens med definisjonen av skam; skylden er å finne i kvaliteter hos offeret; det er der man må lete etter årsaken, slike ting skjer ikke ”av seg selv”. På den måten blir det en individorientert modell. Overgriperen slipper kritikk i begge historiene, fordi fortelleren bruker passivkonstruksjon og personifikasjon. I den siste historien knyttes det i større grad opp til feil ved offeret, enn til hva overgriperen har gjort, som er tilfellet med den forrige.

Den andre gangen begrepet blir brukt i denne teksten, er skammen noe hun skal *bære*. I det å bære ligger det et glimt av noe forløsende; det er noe moren kan hjelpe til med. Datteren trenger ikke å dra lasset alene. Beholdermetafor brukes for å gjøre opplevelsen håndterlig. Det gjør det mulig for moren å tenke at hun kan bidra. Opplevelsen blir som et flyttelass hun skal hjelpe til med. Vi får ikke et klart bilde av om skammen er noe datteren alltid må bære, eller om det er en midlertidig tilstand. Referansen til Köln i slutten av teksten kan tyde på at

moren skjønner at datterens opplevelse ikke er unik. Det gir håp om et fellesskap med andre i samme situasjon.

I tekst 1:4 er det et mer passivt bilde som blir illustrert. Skammen *sitter* der stadig. Lik en gjest som aldri vil gå, har skammen inntatt "boligen". Den har flyttet inn og vil ikke rikke seg. Innsenderen benytter personifikasjon for å beskrive følelsen. Nok en gang ser vi at resultatet er at overgriperen unnslipper; han får aldri noen virkelig karakter i stykket. Offeret anklager seg selv for at hun ikke klarer å jage gjesten på dør: "jeg har aldri fået overbevist mig selv om at jeg hadde fortjent bedre." Egenskaper ved henne legitimerer skamfølelsen; det er fordi hun er lite verdt som menneske at dette skjedde. I så måte bekrefter fortellingen nok en gang definisjonen. Likevel antyder formuleringen et håp om en utvei, men en hun ikke makter å benytte seg av. Byrden i forbindelse med voldtekten blir lik metaforene rundt depresjonen, hvor ansvaret for å komme "ut av" det, ofte ligger på en selv, når det er ens egen "skyld" at en har havnet der (McKenzie-Mohr & Lafrance, 2011, s. 58). Også i dette tilfellet er det nærliggende å tenke på skammen som en sykdom offeret ikke bare kan klandre seg selv for å ha fått, men som hun også må sørge for å bli frisk fra. Selvfølelsen til offeret er imidlertid av en slik karakter at det ikke finnes noen utvei. Dette er hennes skjebne. Skammen retter blikket innover, ikke utover. Du må lete hos deg selv både etter skyld og muligheter for å bli bedre.

Urettferdigheten over at det er offeret som må bære byrden etter en voldtekt, aktualiseres i del 6:1. Her blir skam beskrevet på to forskjellige måter. Første gang er skammen noe personen går rundt med. Hun holder den, og klarer ikke å slippe den. Skammen er med henne samme hvor hun er. Beholdermetaforen fungerer som et verktøy for å takle opplevelsen. Hun kan se på skammen som noe konkret. Nettopp fordi skammen er tett knyttet opp til hvem du *er*, blir dette en nyttig strategi til å tenke alternativt; det trenger ikke å være slik. Vi ser her en forsiktig samfunnskritikk, nærmest fra et metaperspektiv; hun er sint for at det er hun som føler skam, mens han "står der". Ved dette bildet merker hun at det noe grunnleggende feil. Sinnet er rettet mot gjerningsmannen. Samtidig kan det tolkes som en refs mot samfunnet, som tillater at overgrep skjer uten at det får konsekvenser for voldtektsmannen. I metaforen ligger det et håp om at hun på et tidspunkt kan *sette* skammen fra seg. Det er også det som skjer; når ordet igjen blir nevnt, er det noe hun har gjenopplevd i forbindelse med at hun skrev vitnesbyrdet. Uttrykksmåten kan forstås som en beholdermetafor. Formuleringen viser til en konkret størrelse, en følelse som kommer til overflaten når hun prater om den. Den er ikke ugripelig. Ved å snakke om skammen på

denne måten viser offeret at skammen ikke lenger er en del av henne. Hun er likevel opprørt over at den er så lett å fremkalle. Mens skamfølelsen tidligere var knyttet til henne som person, har hun nå distansert seg fra emosjonen. Ikke så ulikt en sykdom hun har blitt kurert fra. Samfunnskritikken er ganske eksplisitt i dette utdraget. Hun er arg for de vonde følelsene hun har, og for hvordan dette har preget livet hennes. Hun er rasende for at forholdene fortsatt er de samme i dag: At kvinner er ansvarlige for ”ikke at havne i de situationer”.

I del 8:2 blir skammen beskrevet som en gjenstand, som noen har forsøkt å ta fra henne. Det er altså en beholdermetafor. Vedkommende er imidlertid ikke i stand til å gi slipp på denne eiendelen. At hun gjør ”de” til agens i setningen, er et ytterligere tegn på hvor lammet hun føler seg. Ser man på forskningen som var gjort blant studenter som opplevde overgrep som barn, er mønsteret det samme; de som følte seg låst i situasjonen, gjorde andre mennesker til hovedaktører i livsfortellingene sine. Samtidig er det et prinsipp som ikke fungerer i forbindelse med skam. Skårderud (2001, s. 1614) beskriver hvordan det er å møte en slik pasient i behandling: ”Skammen er antialogisk, og behandleren kan kjenne seg stengt ute. Pasientens dype skam kan ramme behandlerens ære: Man mister troen på seg selv som en god hjelper.” Denne passiviteten var også et typisk tegn på at de ikke hadde kommet langt i prosessen. I dette eksempelet er det imidlertid en viss forskjell, da det ikke er overgriperen hun peker på som agens i livet sitt, men terapeuter. Hun mener nok ikke at de styrer livet hennes, slik tilfellet er med historiene jeg refererte til. Det formidler likevel en lignende erfaring; at du nærmest er i skammens hender – det er den som får styre. Skammen er blitt en del av henne, slik også definisjonen peker på. I likhet med 1:4 er skammen knyttet til noe vedkommende skal *klare* å slippe. Ansvar for å bli ”frisk” ligger på henne. På samme måte som tidligere forskning viser, gjør det at de selv føler seg ansvarlige for å ha havnet i situasjonen, også at de kjenner på ansvaret for å komme seg ut. Paradokset er at hun er paralyisert etter det hun har opplevd. I så måte finnes det ingen løsning. I dette tilfellet ser vi at agens og patiens speiler henne både som skyldig (agens), men også som offer (patiens).

I del 10:3 blir ordet skam nevnt to ganger. Den første gangen er skammen en beholdermetafor; den er noe konkret som kan måles. Man kan tolke det som en svulst som er for kraftig til å opereres bort. Det å fortelle det til andre kan anses som selve ”operasjonen”. Hvor altopplukende skammen er, gir denne metaforen et tydelig bilde av. Emosjonen kan tolkes som om hun har vært med på noe hun ikke burde. Den gjør det også umulig for henne å fortelle det til noen. Verbet blir brukt i preteritum. Man får, til tross for dette, et inntrykk av

at skammen er noe som har fortsatt å være der. På samme måte som i 1:1, fører skam til fortielse, det hindrer henne i å gjøre noe med situasjonen. Det stemmer således overens med den atferden vi har fått vite at skam ofte leder til. Neste gang ordet nevnes, er det ikke en metafor, slik at den skal vi undersøke under den neste overskriften.

4.1.2 Uttrykket ”å skamme seg”

Mens det i tekstene med metafor-konstruksjoner ikke alltid fremgikk hva de skammet seg over, er dette tydeligere knyttet opp til en bestemt tolkning i de tekstene vi nå skal undersøke. Det er tekster som inneholder ulike variasjoner over formuleringen: ”Å skamme seg”. En tekst har også konstruksjonen: ”Å føle skam”. I disse tekstene er det ikke snakk om metafor-konstruksjoner, men formuleringer der hendelser og følelser kobles sammen.

I den første teksten, 2:3, har skammen forbindelse med en handlingslammelse; vedkommende skulle ønske hun hadde gjort mer for å forhindre overgrepet. Det er ikke uvanlig at ofre klandrer seg selv for sin reaksjon, eller mangel derpå, i forbindelse med overgrep. I traumeforskning har det, slik jeg nevnte i innledningen, blitt avdekket at en slik reaksjon er en av kroppens forsvarsmekanismer: Man går enten inn i en ”fight-flight”-modus, eller man ”fryser”. Likevel ser man at ofre bebreider seg selv. De anklager seg selv for å ikke ha gjort noe i en vanskelig situasjon, til tross for at den er utenfor deres kontroll. Undersøker man definisjonen av skam, ser man at den er knyttet opp til en opplevelse av å ha vært med på noe man ikke burde. Slik voldtektsofferet presenterer det, virker det som om hun hadde et valg, noe som ikke er tilfelle. På samme måte som i 1:1, er hun ufrivillig med på å *skape* en skam. Skammen er basert på en feilslutning; hun kan ikke angre på at hun ikke kjempet hardere, i faretruende situasjoner er det kroppens reaksjonsmønster, ikke hennes kognitive evner eller vilje, som avgjør. Ved å sette verbet i fortid, viser offeret at skammen hadde sammenheng med den konkrete hendelsen.

I del 2: 4 er det som om vedkommende snakker til seg selv: Hun skal ikke føle skam. Det virker som hun forsøker å ta kontroll over følelsene. Gjennom konteksten ser vi at skammen er knyttet til skyldspørsmålet, når hun innser at hun ikke er skyldig, er det ingen grunn til å føle skam mer. Skyld og skam er følelser som settes i relasjon til hverandre. At hun faktisk klarer å la være å føle skam, blir vi imidlertid ikke overbevist om. Slik vi så i måten skam ble definert på, er det en mer dyptgripende følelse, som i større grad kan handle om hvem du er. Dette blir også synliggjort i måten vedkommende argumenterer videre på: ”Men jeg leder

stadig etter, hvem jeg er, hvis jeg ikke er en, man krenker”. Selv om skyldspørsmålet er avgjort, har hun likevel problemer med å definere seg selv som person; skammen har blitt en del av henne, og hun vet ikke hvem hun er uten den. Ved å bruke verbet og modaliteten ”føle”, snarere enn å konstruere en metafor, ser man at hun forsøker å gjenvinne kontroll. Et poeng å notere seg, som vi skal komme tilbake til i diskusjonen, er at når voldtektsofre ikke lenger identifiserer seg med skammen, kan det tyde på at de heller ikke har samme behov for å uttrykke seg i metaforer.

I historie 3:2 er begrepet knyttet til opplevelsen av egen kropp. Det er nærmest som hun ser kroppen sin utenfra og fordømmer den: Den er møkkete og stygg og ikke lenger verdt å røre ved. Den har blitt ”syk”, og hun skammer seg over den. Fra å gå fra en dualistisk tankegang i den første setningen, er de to delene forent i den neste: Kroppen *er* henne; den er ikke noe hun kan skille seg av med, dermed er det hun selv som ikke er noe verdt. *Hun* er en ”brugt ting”. Selv om metaforen ikke direkte er en metonymi, er den basert på samme prinsipp; altså at en del representerer helheten. Lakoff og Johnson sier at metonymien er et verktøy for å skape forståelse; den gjør at vi fokuserer på noe bestemt, i dette tilfellet kroppen. Fairclough refererer til hvordan Marx viste at en slik ordbruk nærmest tilintetgjorde mennesket; at man i industrielle sammenhenger snakket om arbeidere som ”hender” (Fairclough, 2008, s. 72). Her kan det oppfattes som om kroppen sletter selvet, samtidig som skamfølelsen er fundert i selvet. Den kan ikke plasseres bare i kroppen, men gjennomsyrrer hele deg. Her er det to aspekter ved definisjonen av skam jeg vil trekke frem. For det første er det det at hun har opptrådd på en måte andre finner upassende, som gjør at hun føler skam. For det andre er skamfølelsen noe hun *er*. Ved å knytte det så sterkt opp til en kroppslig opplevelse, blir hun skammen inkarnert: Hun er kroppen, hun er skammen; den er både det hun gjør og den hun er. Kroppen blir et fengsel hun er sperret inne i. Da hun sier: ”... som ingen skulle røre ved”, er det i likhet med 1:1 også her nærliggende å tenke på skammen som en slags smitte; det er noe man må holde seg unna. Skammen sitter overalt.

I den tredje av disse historiene, 3:4, står det ikke eksplisitt at det er en sammenheng mellom det at hun skammer seg og at hun ikke forteller det til noen. Det er likevel nærliggende å trekke denne forbindelsen; at det er skammen som gjør at hun forholder seg taus. Det står heller ikke oppgitt *hva* hun skammer seg over, men det er naturlig å tolke det som om det er voldtekten hun refererer til. Setningen er snudd rundt, slik at trykket er på skam. Ved å sette verbet langt fremme i setningen signaliserer hun at det er en sterk følelse. ”Skammede” er en preteritumsform, det kan tyde på at det er noe vedkommende ikke føler lengre. Det er her

naturlig å knytte forståelsen av skam opp til at hun har vært med på noe upassende. Nok en gang ser vi at skammen er noe som kreeres gjennom overgrepet, det er det å ha vært med om hendelsen, til tross for at det er ufrivillig, som gjør at ofrene kjenner skam.

I 4:4 ser vi igjen en forbindelse, som vi også så i 2:4 mellom skyldfølelse og skam. Skammen er et direkte resultat av skyldspørsmålet: Når offeret føler at det er skyldig, kommer skamfølelsen automatisk, slik også definisjonen sier. Logikken er følgende: Hun har vært med på noe hun ikke burde, det er altså hennes skyld, og på bakgrunn av det er skamfølelsen en logisk konsekvens. Det interessante er at voldtektsofferet opererer ut ifra forståelsen om at det må være én skyldig: ”... at jeg selv var skyld i det”. Så når hun gir seg selv den rollen, slipper overgriperen unna. Det er kombinasjonen av skyld og skam som gjør at hun ikke forteller det til noen. Skammen har den paralyserende effekten vi har sett ved flere anledninger. Her er skammen knyttet til at personen føler at hun har opptrådt feil. Setningen inneholder imidlertid det formildende verbet ”troede”, slik at modaliteten viser at hun ikke uforbeholdent godtar dette utsagnet. Det virker som om vedkommende har fått avstand til opplevelsen, og reflekterer annerledes rundt det. Mye kan tyde på at det er motstridende diskurser i hodet hennes. Det poenget skal vi se nærmere på senere.

Ordet ”skammede” står i sterk sammenheng med skyldspørsmålet også i den neste historien, 8:3. Der knytter vedkommende skamfølelsen opp til det å ha lukket overgrepsmannen inn. Hun tenker hun burde ha forutsett voldtekten; hun anklager seg selv for å ikke ha vist bedre dømmekraft. Skammen er altså forbundet med det som skjer i forkant av overgrepet; det hun burde ha gjort annerledes da. I så måte kan det ligne mer på definisjonen av skyld; at hun har gjort noe feil. Men det kan også tolkes som om hun burde vite hva hun bega seg innpå, slik at hun derfor ”frivillig” har deltatt i noe upassende, og at det er derfor skamfølelsen har meldt sin ankomst. I begge fall er skammen en form for moralisering over egen oppførsel. Den hindrer henne i å vurdere skyldspørsmålet på en objektiv måte.

Hvor oppslukende skamfølelsen kan være, får vi også et bilde på i 10:3. Der blir det sagt at voldtektsofferet følte ”kun skam og skyld”, men at hun nå har klart å bli sint. Det er akkurat som om når disse følelsene får slippe til, er det ikke rom for andre. Emosjonene gir ikke voldtektsofrene et differensiert bilde av hendelsen. Ved å bruke disse merkelappene på følelsene får de ikke kjenne på andre aspekter ved situasjonen. I og med at de fyller så mye, er det nærliggende å tenke at offeret integrerte følelsene i sin identitet, slik at skammen er noe hun *er*. Det var første senere, når hun hadde fått avstand til opplevelsen, at hun begynte å

sette spørsmålstegn ved tolkningen. Lest mellom linjene kan vi oppfatte det som en kritikk mot samfunnet for at disse følelsene havner hos offeret.

4.1.3 Opplevelser av skyld

I den første teksten skyld er brukt i, 1:3, ser vi at det er denne følelsen som hindrer vedkommende i å fortelle det til andre. Det er den samme lammende effekten vi ser at skam har. Ved å bruke verbet "føle" tydeliggjør hun at det ikke er objektive kriterier hun forholder seg til, hun er sin egen domstol. Her viser modaliteten at hun vet at dette ikke er objektive fakta. Skyldspørsmålet er basert på intuisjon, ikke lover eller regler. En slik oppfattelse stemmer overens med hvordan skyld er definert; nemlig en følelse av at du skulle ha oppført deg annerledes. Mens skammen har, slik vi har sett, en paralyserende virkning, handler "skyld" om noe litt annet. Det dreier seg om hva hun har "rett til" og "ikke rett til" i kraft av å være skyldig. Skårderud (2001, s. 1617) sier: "I ytterste konsekvens kan et skyldspørsmål avgjøres i rettslokalet. Skammen er på en gang mer total og mer diffus. Ved skylden kan man gjøre opp for seg, men skammen rammer hele deg". Hvorfor skal hun sladre på noen andre for noe hun selv er årsak til? Igjen ser vi eksempel på at ofrene operer med en forståelse av at det alltid er én skurk i historiene. Når de plasserer seg selv i denne båsen, er setet tatt. Da får gjerningsmannen gå fri. I denne hendelsen er det egen oppførsel hun nedvurderer, og ikke hvem hun *er*, slik tilfellet er med skam. Det å ikke fortelle det, er noe hun velger, ikke slik det er i forbindelse med skam, hvor det i større grad er noe ofrene ikke *klarer*. Likevel leder det ikke, slik tilfellet ofte er med skyld, til omsorgsstrategier eller reparasjonsarbeid. Det kan tyde på at følelsene er mer komplekse.

Et lignende eksempel ser vi i den neste historien, 1:4. Her er ordet skyldig nevnt to ganger. I den første teksten "oppfatter" hun seg selv som skyldig. Hvis vi også fokuserer på modaliteten, finner man, det vi kan kalle, et formildende verb. Det viser at offeret selv er klar over at det er sin egen tolkning av situasjonen. I fortellingen er også skyldfølelsen knyttet opp til en bestemt handling; noe hun har gjort galt. Det ligger en underliggende idé om at hun "får som fortjent", fordi hun hadde flørtet. Neste gang hun nevner ordet er det basert på en følelse av at det er "hun som er den skyldige". På samme måte som i forrige historie, ser vi at offeret plasserer seg selv i kategorien skyldig og derfor ikke retter noe sinne mot gjerningsmannen. Igjen er skyldspørsmålet basert på en emosjon og ikke felles standarder. Vi er vitne til motstridende diskurser i hodet på offeret, mellom fornuft og følelser; hun vet på et plan at det ikke er riktig at hun skal kjenne som hun gjør, likevel utledes det ikke noen

videre spørsmål. Noe samfunnskritikk er det også mulig å spore i denne formuleringen; hva er det som er galt med samfunnet når kvinner føler seg skyldige i sin egen voldtekt? Dette spørsmålet skal vi ta opp i diskusjonen senere.

I historie 2:4 forteller vedkommende om en utvikling fra å tro at hun var skyldig til senere å innse at hun ikke er det. I teksten blir den samme formuleringen gjentatt to ganger: "... ikke var min skyld". Det viser at dette er noe hun nå er overbevist om. Gjentakelsen kan også peke på at hun fortsatt trenger å repetere det for seg selv for å kunne tro på det. Gjennom å dele og høre andres fortellinger har hun nå blitt, i alle fall delvis, overbevist om at dette ikke faller på henne. Kanskje er det nettopp det at hun har hørt lignende beretninger, hvor hun selv har klart å se at det ikke er offerets feil, som har fått henne til å endre synspunkt. Nøkkelen har vært å bryte fortielsen. Vi finner i dette tilfellet den samme effekten som de som delte fødselstraumer over nett opplevde, at det å fortelle gjør at skylden og skammen pulveriseres. Dette kan også stemme med at skyld ofte leder til ulike former reparasjonsarbeid, noe vi ser at skjer her.

Den samme formuleringen går igjen i flere av fortellingene, men da uten nektelsesadverbet. 5:1, 5:2, 6:1 og 9:1 inneholder alle ordene: "det var (jo) min (egen) skyld." I 5:1 er det knyttet til at vedkommende har havnet i den situasjonen hun har. Hun klandrer seg selv for å ha blitt med voldtektsmannen, hun burde ha visst bedre. Hvordan hun vurderer væremåten sin blir understreket av to retoriske spørsmålene hun stiller. I det første spørsmålet beskylder hun seg selv for å være dum og godtroende som ble med han. Det andre spørsmålet utledes av det første; at når hun nå oppførte seg slik, må det jo være hennes feil. Man kan fange opp et snev av sarkasme i spørsmål nummer to; at de tankene hun har egentlig ikke er hennes egne, men en refleksjon på hvordan samfunnet forholder seg til problematikken. Ironien er åpenbar: Voldtektsofferet er selv skyld i overgrepet som blir begått. I motsetning til skam ser vi at nedvurderingen går på oppførselen og dømmekraften, det handler ikke om hvem hun *er*. Det er altså knyttet opp til et skyldspørsmål forbundet med en konkret hendelse. Ved å formulere seg som hun gjør, viser offeret noe grad av opposisjon mot denne forståelsesrammen.

I 5:2 handler skylden om at hun har oppført seg "fjollete", som her kan tolkes som flørtete. Den følger samme resonnementet som i 1:4. Likevel er det en viss forskjell; det går ikke helt frem om offeret kjøper forklaringen om at hun er den skyldige. Hun knytter det opp til politiets behandling av henne, hvor de har antydning at måten hun har tidd seg har vært

medvirkende til voldtekten. At hun ikke anmelder, er utelukkende politiets skyld. I så måte kan kommentaren: ”Det var jo min egen skyld” også oppfattes som å være ironisk ment. Gjennom bemerkningen rettes det kritikk mot politiets behandling av henne, men kanskje også av hvordan de møter voldtekts ofre generelt. Den understøttes også av at hun i den foregående kommentaren setter uttrykket ”fjollede småpiger” i anførselstegn. Teksten kan i så måte oppfattes å være et innspill i debatten om hvordan samfunnet både ser på og behandler voldtekts ofre. Et spørsmål man derfor kan lese ut av dette er: Hva er det ved samfunnet vårt som gjør at voldtekts ofre blir behandlet slik?

I fortelling 6:1 er det et voldtektsforsøk, ikke en voldtekt. Offeret bruker ordet skyld i to ulike sammenhenger. I den første formuleringen knytter hun skylden opp mot det faktum at hun hadde snakket med voldtektsmannen og vist han vei. Hun bruker likevel formuleringen: ”en følelse av”, hun er ikke helt sikker på at det er hennes feil, men det er slik hun tolker det. Også her viser modaliteten en viss avstand til utsagnet. Begrepet er knyttet til en annen voldtekt neste gang det benyttes. Hun reflekterer over *om* det var hennes skyld, om hun hadde gjort noe som hadde fått han til å tro at det var ”greit”. I dette tilfellet konkluderer hun ikke, men lar det stå åpent. Offeret forteller ingen andre om verken den første eller andre voldtekten. At hun tror hun er skyldig, er grunnen til at hun ikke betror seg. Det er ikke fordi hun ikke er i stand til det, men fordi hun faktisk mener at hun har hatt en brikke med i spillet. Slik sett er skylden ulik skammen. Den forenklete fortellingen om at det én skyldig, ser vi nok en gang konturene av. I begge tilfellene er skylden knyttet opp til opplevelsen av å ha gjort noe ”feil”, eller trodd at du har gjort noe feil.

I 6:3 er det igjen to utsagn hvor begrepet skyld blir brukt. Den første gangen er det knyttet til at offeret ble med til overgrepsmannens leilighet. Hun føler seg skyldig, fordi hun tenker at hun burde vite at han kom til å voldta henne. Det er imidlertid forestillingen om hvordan et eventuelt avhør vil bli som hindrer henne fra å anmelde forholdet. Kanskje er tankene om egen skyld så overbevisende, at hun er redd for at disse vil bli bekreftet hos politiet og gjøre det hele verre. Hun bruker begrepet ”ydmykende”, noe som kan tyde på at hun synes hendelsen er noe å være flau over. I så måte ligger begrepet tett opp til forståelsen av skam; hvor man tror man vil bli møtt med avvisning, hvis man betror seg. Det er likevel et skille her, for det er ikke slik at hun nødvendigvis avfinder seg med denne doktrinen, slik saken er med skam, men det er disse verdiene hun tillegger politiet. Den andre gangen ”skyld” blir brukt er det med et ”aldri” foran; vedkommende har forstått at voldtekts ofre aldri kan

klandres for overgrepet. Det tok imidlertid førti år før hun forsto dette. Setningen viser hvor dominerende skyldfølelsen er.

Ordet ”skyld” blir brukt hele tre ganger i 7:3. I denne teksten er det en del ulike refleksjoner som går gjennom offeret. Første gang ordet blir nevnt er det fordi hun ikke skjønner hvordan hun kan reagere på denne måten når hun er feminist; emosjonene stemmer ikke overens med det hun mener å ”vite”. Her er det motstridende diskurser i hodet til offeret. I den neste setningen innebærer ordet en tanke rundt hvem sin skyld det er; hun føler at det ikke er hans, og resonnerer seg dermed frem til at det må være hennes. Den siste setningen baserer seg på den forrige, hvor offeret sier at det er lettere å gi seg selv skylden, enn at det skal regnes som et uhell. Forståelsesrammen er den samme som i flere av fortellingene vi har undersøkt; når man ikke klarer noe annet, tar man selv skylden. Skyldfølelsen er i dette tilfellet knyttet til det å ha gjort noe klanderverdig.

I tekst 8:1 er skyldfølelsen forbundet med to forhold; det ene er at hun ikke kjempet i mot, det andre er at hun ikke anmeldte overgriperen. I setningen bruker hun verbet ”følte”, slik at hun anerkjenner at det var en intuisjon hun hadde, at det ikke er objektive fakta. De to omstendighetene hun nevner består av to motsetninger; hun mener hun er skyldig, fordi hun ikke ga han mer motstand. I den neste beskrivelsen anklager hun imidlertid seg selv for at hun ikke anmeldte han. Hun har derfor likevel en formening om at han er den skyldige. Hodet og følelsene går ikke samme vei, det er motstridende diskurser, noe modalitetene er med til å underbygge. Med tanke på definisjonen av skyld, gir derfor dette også mening; “an unpleasant feeling with an accompanying belief that one should have felt, thought or acted differently” (Aakvaag et al., 2016, s. 16). Det er følelsen og den påfølgende tolkningen av den som gjør at vedkommende tenker at hun skulle ha tedd seg annerledes, ikke handlingen i seg selv.

I 8:3 reiser voldtektsofferet tvil om det var hennes egen skyld. Det som gjør at hun ikke er sikker, er at hun var full, noe hun tenker kan ha vært en medvirkende grunn til at overgrepet fant sted. I motsetning til enkelte av de andre historiene, operer hun her med at man kan ha delvis skyld; det er altså ikke helt svart/hvitt. Ordet ”måske” viser at hun ikke er helt overbevist. Modaliteten tyder på at hun ikke omfavner denne tolkningen totalt. Ordet som følger etter, ”næsten”, støtter opp om den samme tolkningen. Usikkerheten er likevel nok til at hun ikke går til politiet. Selv om hun klarer å se gradert på skyldspørsmålet, blir konsekvensen likevel den samme: Hun holder tett. Skyldfølelsen er formulert som en

metafor: Skylden er noe hun *bærer*. Det er altså en beholdermetafor. Skylden er stadig hos henne, hun har ikke klart å bli kvitt den. I så måte ligner den mer på de egenskapene skam har, hvor det dreier seg om en mer altomfattende følelse.

Voldtektsofferet i 9:1 trekker den samme konklusjonen på skyldspørsmålet som i den forrige teksten. Her er det imidlertid lagt til det formildende verbet ”troede”. Nok en gang ser vi altså at modaliteten demper effekten av utsagnet. Vedkommende anklager seg selv, fordi hun har lagt seg i sengen hans. Det er også dette som gjør at hun ikke anmelder, hun tenker at det er hennes egen feil. Samtidig ser vi en ambivalens: Hun nevner både det som taler ”mot” henne, men også det som taler ”for”. Det viser at hun ikke har en klar mening, men at slutningen er basert på antagelser. I likhet med noen av de andre historiene, foregår det motstridende diskurser hos offeret. Skyldspørsmålet er i denne sammenhengen knyttet opp til noe konkret, og stemmer i så måte overens med definisjonen: Hun føler at hun har gjort noe ille.

I del 10:3 sier voldtektsofferet at hun ”kun følte skam og skyld”. Hun forklarer at sinnet, ”vreden”, kom senere. Skammen og skylden peker innover, og gjør voldtektsofferet passivt. Sinnet kan derimot rette blikket utover. Skårderud (2001, s.1617) beskriver sinnet som en vei ut av skammen. Å bli arg dreier seg derfor om å plassere følelsene et annet sted. Skam og skyld handler om å klandre seg selv. Slik vi så, når vi kikker på samme historie med utgangspunkt i skam, ser vi at denne tolkningen inneholder sterke forenklinger. Den gir ikke rom for den kompleksiteten av følelser og tanker som kanskje er tilfellet.

4.1.4 Metafortyper – en foreløpig inndeling

For å oppsummere så langt, kan vi si at det forekommer langt flere metaforkonstruksjoner rundt begrepet skam enn skyld. De to metafortypene som viste seg var beholdermetafor og personifikasjon. Beholdermetaforen er en type ontologisk metafor, som betyr at hendelser, handlinger og aktiviteter blir begrepsliggjort metaforisk. I tekstutdragene så vi eksempler på at hendelser ble til metaforer, det gjaldt både i tilknytning til skam og skyld; ”man utsettes for skammen”, ”man bærer skammen”, ”man går rundt med skammen”, ”man tar skammen”, ”skammen er for stor”. Likeledes er skyld noe man ”gir” og noe man ”bærer”. Personifikasjon var den andre typen metafor vi fant. Det vil si at ikke-menneskelige ting får menneskelige egenskaper. I materialet forekom det i formuleringer som ”skammen kommer” og ”skammen sitter der”. Lakoff og Johnson (2003) mener at disse to metafortypene har litt

ulik funksjon, mens beholdermetaforen handler om å gjøre en situasjon *håndterlig*, handler personifikasjon om å gjøre den *forståelig*. Jeg nevnte i tekst 3:2 at offeret ikke bruker metonymi i måten hun uttrykker seg på, men at tankegangen egentlig er metonymisk: Kroppen min er skitten, altså er jeg også det. Dette kan være et tegn på at vi tenker metaforisk. Metaforene handler i stor grad om negative følelser, hvilket kan tyde på at man bruker metaforer når følelsene oppleves intens og altoppslukende, ikke for å beskrive at følelsene har forsvunnet. Dette skal vi komme tilbake til.

De fleste formuleringene i tekstutdragene er imidlertid ikke metafor-konstruksjoner. De er ulike formuleringer med enten skam eller skyld, eller begge kombinert. Vi kan altså si at metaforer beskriver en del av det språket voldtektsofre uttrykker seg med, men at det ikke er det eneste. Her så vi eksempler på hvordan ulike former for transitivitet, slik som passivsetninger, på samme måte som personifikasjon, bidro til å nøytralisere gjerningsmannen. Vi observerte også hvordan ofrene uttrykte usikkerhet rundt egen skyld ved å bruke ulike modaliteter slik som ”følte” og ”kanskje”. En annen konklusjon man kan trekke ut fra analysen er at i de sammenhengene hvor ordet skyld er brukt, inngår det oftere som en del av en samfunnskritikk, enn ved skam. Hvilket tyder på at ordene knytter ulike forståelser og fortellinger til seg. Ved skyld dreier det seg om en avgrenset situasjon emosjonen er knyttet til. Skamfølelsen handler oftere om egenskaper ved deg selv og valg du har gjort, som har forbindelse med identiteten din. Definisjonene stemmer for det meste overens med ofrenes bruk av begrepene.

En sentral påstand hos Lakoff og Johnson er at vi tenker i metaforer. Et siste punkt i denne deloppsummeringen er derfor å diskutere om det befinner seg en *tredje* metafor i materialet, nemlig strukturmetaforen. Strukturmetaforer er de grunnleggende kategoriene av metaforer som styrer måten vi oppfatter, tenker og handler på. Det er et relativt spinkelt materiale å konkludere ut i fra, men jeg synes vi ser noen trekk, jeg synes det er verdt å kommentere. I analysen har jeg flere ganger bemerket at måten skammen blir skildret på minner om et sykdomsbilde. Skammen beskrives nærmest som et virus kvinnene har blitt smittet av, og som de nå må forsøke å bli friske fra. ”Skam er et virus” er altså en potensiell strukturmetafor. Ser man på formuleringene som er brukt, kan enkelte støtte oppunder denne tolkningen: du utsettes for viruset (1:1), du bærer viruset (1.2), du går rundt med viruset (6:1) og du har opplevet viruset (6:1). Dette er selvfølgelig konstruksjoner som kunne vært brukt om svært mange begreper, men det jeg mener styrker teorien, er at når ofrene beskriver skammen, også når de ikke benytter metaforer, kan det forstås ut i fra det samme språklige

bildet. Jeg beveger meg nå litt utenfor teorien til Lakoff og Johnson. Deres teori handler kun om metaforer. Her mener jeg imidlertid at bruken viser at fortellinger og diskurser er ideologisk investert; forståelsen av metaforen knytter en bestemt historie og maktforhold til seg. Når man ser på skammen utfra et sykdomsbilde, blir det i større grad en individorientert diskurs enn en samfunnsdiskurs; den handler om en fare, et ”virus”, du selv har utsatt deg for, og som du egenhendig må sørge for å bli frisk fra. Samfunnet har ikke noe med dette å gjøre.

En annen grunn til at jeg mener at ”skam er et virus” kan oppfattes som en strukturmetafor, er fordi det i så stor grad styrer hvordan kvinnene tenker og handler. Det kan ligne den forestillingen man hadde av sykdom før i tiden, der sykdom ble tolket som noe du hadde gjort deg fortjent til, som en straff fra gud. For mange av ofrene er det denne oppfattelsen de har; det er noe ved dem selv, noe avskyelig de har gjort, som har ført til at de har havnet i den forferdelige situasjonen de har. Å fortelle det til andre vil, som Rygh (2017) sier, føre til at du blir sett som den du virkelig er. I så måte kan det ligne HIV/Aids-diskursen. Den har, i likhet med voldtekstdiskursen, vært skambelagt og i stor grad knyttet opp til en tilsvarende forståelsesmodell. Skinta et al. (2013) undersøkte tre Hiv-positive menn fra San Fransisco sitt syn på seg selv; funnene kunne like gjerne vært sagt om ofrene i #jegblevvoldttaget: ”These three narratives expressed a sense that there is something damaged, something toxic, about being HIV-positive” (s. 592).

Et diskusjonspunkt her er selvfølgelig, slik vi berørte i teoridelen, om dette viser at man tenker metaforisk, eller om denne måten å snakke på avspeiler en kulturell erfaring, som i neste omgang blir *begrepsliggjort* metaforisk; altså om det er aktive metaforer, fremfor inaktive. Kanskje bruker jeg nå virus som metafor, fordi jeg mener det forklarer hva skam er, eller det kan være fordi jeg tenker i metaforer. Uavhengig av disse to resonnementene, sier metaforbruken noe om samfunnet og de verdiene man bevisst og ubevisst avfinner seg med; kulturen snakker uansett igjennom oss. I den forstand er metaforene ”bevis” på hvilke ideologier som gjør seg gjeldende i samfunnet.

Disse tekstene består imidlertid også av andre elementer enn metaforer, slik at det kan være nyttig å løfte blikket og undersøke de kommunikative formålene kvinnene har når de skriver, både med tanke på metaforkonstruksjonene og de andre formuleringene. Kvinnene gjør et valg når de uttrykker seg, ordene er ikke tilfeldige, men er der for å tjene en bestemt hensikt. Det er dette Gee kaller ”The Doing and Not just Saying Tool”; det de prøver å gjøre

gjennom det de sier. Det skal vi se på nå, nemlig undersøke nærmere hva ofrene vil oppnå. Det innebærer en litt annen analytisk tilnærming.

4.2 Ofrene som agenter – “The Doing and Not Just Saying Tool”

Som vi har vært inne på, er det ikke tilfeldig at kvinnene bruker de begrepene og metaforene de gjør. Så langt har vi sett på dette som avspeilinger av en måte å tenke på og som et redskap for å håndtere virkeligheten. Nå skal vi undersøke det i relasjon til hva de *gjør* gjennom det de sier. Hvorfor velger kvinnene å bruke disse ordene og denne uttrykksmåten når de forteller? Det er dette Gee kaller ”The Doing and Not Just Saying Tool”. Nå knytter Gee verktøyet opp til en forståelse av hva vi gjør i den konkrete situasjonen vi er i. Jeg synes det er nyttig å se dette i lys av alle elementene språket kan brukes til, og dermed kombinere redskapet med de syv elementene Gee mener vi bygger gjennom språket: betydning, praksis, identitet, forhold, politiske holdninger, forbindelser, tegnsystemer og kunnskap. Jeg vil kort kommentere hvert av disse punktene. Deretter vil jeg sammenfatte funnene og vurdere hva de kan fortelle oss.

Voldtekstsofrene bygger *betydning* gjennom å løfte opp begrepene skyld og skam som sentrale ord. Fairclough (2008) tar utgangspunkt i Halliday når han snakker om diskursens tekstuelle funksjon: ”Den har at gjøre med hvordan dele av informasjonen henholdvis fremhæves eller nedtones, taget for givet eller presenteres som ny, udvælges som emne (*topic*) eller tema (*theme*), og hvordan en del av teksten kædes sammen med forutgående og efterfølgende dele af teksten og med den sociale situation ”udenfor” teksten” (s. 18). Ordene skam og skyld gir innblikk i hvordan voldtekten har preget livet til ofrene, både i øyeblikket det skjedde, men også i perioden etterpå. Ved hjelp av begrepene viser ofrene at overgrep er en forferdelig påkjønning, som det tar lang tid å komme seg fra, og som man ikke alltid har strategiene for å håndtere. Videre kommuniserer de at dette er problemstillinger de selv er delvis skyld i, og som de selv må takle.

Når det gjelder *praksis*, går denne serien med vitnesbyrd inn i hva jeg vil kalle et moderne fenomen, nemlig å dele historier av svært personlig karakter på nett. Å snakke om tabubelagte temaer i offentlige fora, har nærmest blitt en etablert praksis. Ved å delta i denne kampanjen er ofrene med på å opprettholde og videreføre vanen. De bidrar også til å endre praksisen, da den foregår i en nyhetsavis og ikke på en blogg eller i sosiale medier, hvor

fenomenet er mer utbredt. Det er dette aspektet Fairclough kaller diskursorden, som betyr alle de sjangre og diskurser som gjør seg gjeldende innenfor en sosial institusjon eller et domene (Jørgensen & Philips, 2005, s. 83). Dette kommer vi til å utforske nærmere under CMDA.

Med tanke på *identitet* sier Gee (2014a): ”We often enact our identities by speaking or writing in such a way to attribute a certain identity to others, an identity that we explicitly or implicitly compare or contrast to our own” (s. 33). Som vi har sett eksempler på, har ofrene problemer med å peke på gjerningsmannen som den skyldige. Det kan være fordi de ikke klarer å forholde seg til vedkommende eller traumet, eller det kan være at det rett og slett er sånn de føler det; at det faktisk er deres egen skyld. Her kan det nettopp være mangelen på én de kan kontrastere seg mot, som gjør at de påtar seg ansvaret. Man kan ikke ha en historie uten en ”skurk”. Når den virkelig skyldige skrives ut av manus, enten ved personifisering, passivkonstruksjoner eller nominalisering, konstruerer de seg selv som skyldige. Ofrene klarer ikke å se seg selv som både agens og patiens. Her ser vi hvordan fortellerstrukturen er styrende for hvordan de tolker opplevelsen. Samtidig oppdager vi en dobbelthet: De reflekterer rundt sin egen identitet som skyldig, men og som offer, slik som i 9:1: ”Jeg anmeldte det aldrig. Jag havde aldrig tænkt tanken. Jeg troede, at det var min egen skyld. Jeg havde jo lagt mig i sengen. Men jeg sagde nei og kæmpede imot.” Det er altså flere diskurser rundt subjektposisjonen som foregår parallelt, likevel har ofrene en tendens til å trekke den konklusjonen som skader dem mest.

I denne konteksten blir *forhold* å oppfatte som den relasjonen innskriverne etablerer med leseren. Tekstene er kalt ”Vidnesbyrd”; det er ofrenes vitnesbyrd til leserne; det er det de ønsker å fortelle dem som klikker seg inn på historiene. Med denne tittelen kan det virke som om voldtekt er noe ofrene har observert, og ikke selv erfart. I så måte er den misvisende. Det er i høyeste grad egne opplevelser de kommuniserer. Her bruker avisen nesten samme strategi som voldtekts ofre: Ofrene bruker passivsetninger og personifikasjon for, blant annet, å gjøre hendelsen til noe utenfor dem selv. Avisen velger en overskrift som har samme funksjon. Tittelen skaper avstand til hendelsen, og fjerner dem fra erfaringen. Det kan ligne hvordan Pedersen (2005, s. 274) beskriver det institusjonelle språket rundt voldtekt, som ikke har grobunn i folks faktiske opplevelser. Når vi leser tekstene ser vi at det ikke kun er vitnesbyrd. Satt helt på spissen kunne tekstene ha vært kalt ”tilståelser”; mange av dem bærer så stort preg av skam- og skyldfølelse, at det dominerer budskapet. Det er et

fryktelig paradoks, slik også French og Brown (2011) påpeker. De sammenligner voldtekt med fedme:

”While the dominant discourse regarding obesity makes it somewhat easy to blame the obese for their fatness, it seems incredible that contemporary survivors of acquaintance rape would be similarly stigmatized. As opposed to the fat agent who appears to lack control over his or his/her appetite, in this situation it is not the woman’s bodily desire that seems to be “out of control” but instead her attacker’s.” (s. 8-9)

Så spørsmålet er; hvorfor velger ofrene denne strategien? Hvorfor forteller kvinnene om skam og skyld når de har mulighet til å fortelle historien akkurat slik de vil? Jørgensen og Philips (2005) sier det slik: ”Det mærkelige er jo, at selvom vi i prinsippet har uendelig mange muligheter for at skape et udsagn, så er de udsagn, der fremkommer inden for et bestemt domene, ret enslydende og gentagende” (s. 22). Det er også dette vi ser her; den samme fortellingen repeteres. En grunn til dette er de figureerte verdenene og den diskursive formasjonen, som gir dem en felles forståelsesramme. Det skal vi komme inn på senere. I denne sammenheng handler det om hva de *gjør* som fører til at historiene blir ganske like. Hva er det de alle ønsker å oppnå, som fører til at de uttrykker seg så likt? Fortsetter vi å tenke rundt den provoserende, alternative tittelen, ”tilståelser”, tror jeg vi kommer litt på vei med å besvare spørsmålet. I forbindelse med tilståelser ønsker man nemlig også å oppnå noe; enten å høre at man er tilgitt, eller at det ikke var ens feil. Kanskje også rett og slett å få slippe åket. Det er en følelse mange kjenner seg igjen i når det har skjedd noe vanskelig. Det er noe av denne emosjonen forlagsredaktør Geir Gulliksen (2013) beskriver i et essay i Morgenbladet:

”Jeg snakket og fortalte, i øst og vest, jeg ble en som trengte å snakke om meg selv på måter jeg tidligere ville vært ubekvem med, eller beskjemmet over, men som nå virket helt nødvendig. Det var som om alt sto på vidt gap i meg, folk kunne stikke hendene inn i ansiktet mitt, alle kunne gå rett gjennom meg, enkelte gjorde det kanskje også, men mest av alt var snakkingen en måte å forsøke å forstå meg selv på.”

Det er når livsfortellingen din endres, at du har behov for å få plassert hvem du er nå. Kanskje ønsker du å få bekreftet de tankene du har, eller å få dem motsagt. Nå er traumer noe ganske annet enn livskriser, slik at det forbeholdet må vi ta. Jeg tolker likevel mange av tekstene dithen, at de ønsker at noen skal si: ”Det var ikke din feil” eller ”Du burde ikke føle skyld” eller ”Så urettferdig at dette skjedde med deg. Det har du ikke fortjent”. Samtalen skal være et verktøy til å lage den *nye* fortellingen om deg selv, og da er du avhengig av samtalepartneren som bekrefter ditt nye ”jeg”. Et tegn på at det kan være tilfellet, er at ofrene bruker verb som viser at de ikke er sikre på hvordan de skal tolke hendelsen. Det er ulike

modaliteter som ”trodde”, ”følte”, ”opplevde”. Det er altså deres egen subjektive opplevelse de formidler, og det er rom for motsigelser. Janteloven fremmer heller beskjedenhet enn hovmod. Det kvinnene sier trenger ikke å bli forstått bokstavelig, men kan heller tolkes som et uttrykk for dette. I flere tilfeller forteller de også om motstridene diskurser i hodet, som i 1:4: ”Stadig har jeg en følelse af at det er jeg som er den skyldige. Jeg ved med min fornuft godt, at sådan er det ikke, men følelsen er der”. Gjennom denne formen for kommunikasjon viser de at de er åpne for motargumenter. Det er nærmest så de ønsker å bli rettleidet, ikke bare få hjelp til å tømme seg. Fortellingene kan også forstås som en monolog, hvor de prøver å sortere følelsene, nærmest som en dagbok. Kanskje som et notat de senere kan ta et blikk på, og lure: ”Tenkte jeg virkelig dette om meg selv?”. Det er som om de glemmer at det er et ”kamera” til stede, som fanger dem i denne konkrete fortellingen. Det finnes ingen ”etterlogg”. Diskursen konstituerer dem som subjekter her og nå. Dette skal jeg komme tilbake til. Slik jeg har poengtert tidligere er fortellerstrukturen avgjørende for relasjonen mellom innskriverne og leserne. Den pakkes inn i et format som de forstår: ”Jeg forteller deg”. Samtidig oppleves det som nær og personlig. Sagt med Løgstrup (2010, s. 25): ”Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at han holder noget af dets liv i sin hånd.” Vitnesbyrdet gjør at leseren får en relasjon til offeret.

Spørsmålet er så om leseren er den riktige samtalepartneren i denne sammenheng. Jeg har tidligere påpekt viktigheten av snakke om skam, med er dette det rette formatet? Skårderud (2001, s. 1617) forklarer om skammen: ”Dyp skam er ikke noe man enkelt snakker seg ut av. I tillegg til et godt språk forutsettes også responsen og aksepten fra betydningsfulle andre.” Brown (2010, s. 10) bekrefter det samme poenget: ”But here’s the tricky part about compassion and connecting: we can’t call just anyone. It’s not that simple. I have a lot of good friends, but there are only a handful of people whom I can count on to practice compassion when I’m in the dark shame place.” Brown er personlig i dette utdraget, jeg tror likevel argumentasjonen er riktig. Det vil mange ungdommer kjenne seg igjen i: De har lagt ut et nytt profilbilde på Facebook i håp om at det skal komme hyggelige kommentarer. Når innspillene og ”likesene” uteblir, ender opplevelsen opp med å bli det motsatte. I stedet for bekreftelse, blir det en stillhet som oppfattes som en avvisning. Skårderud (2001, s. 1615) sier at nettopp fraværet av respons kan gjøre at skammen vokser.

Når det gjelder politikk, ser vi en forsiktig samfunnskritikk i noen av tekstene. Et eksempel på det er 6:1: ”Jeg hader ham, fordi jeg stadig går rundt med alle følelsene, tvivlen,

skammen, mens han står dér”. Her retter ofrene spørsmål til om det er riktig at de skal sitte igjen med svarteper; her er det noe som skurrer. Således kan det også oppleves som en oppfordring til handling hos leseren; at man skal skjønne at det ikke er sånn det burde være og gjøre noe med det. Samfunnet må agere mot urettferdigheten. Her ser vi, som sagt, en forskjell mellom de tekstene der begrepene skam og skyld er brukt. Dette vil være en mer nærliggende tolkning i tekster med skyld. Tekstene kan altså oppfattes som et slags rop om forandring, men de kan også forstås som en legitimering av de faktiske forhold. Leser man fortellingene bokstavelig, kan de tolkes som en advarsel til kvinner med tanke på hvordan det er greit og ikke greit å oppføre seg: ”Gjør du sånn og sånn, må du regne med at dette kan skje.” Det handler om at når mange individuelle historier ”bekrefter” det samme, skaper det en sannhet rundt skyldforholdet. Her er det digitale mediet en avgjørende faktor, da det muliggjør denne formen for diskurs. Dette skal vi se nærmere på senere.

De *forbindelsene* tekstene skaper kan forstås på to plan. Det kan være det kvinnene *gjør* eller *er* som de føler at er medvirkende til voldtekten; de fortellingene de skaper og som de forstår hendelsen innenfor. Hva disse forbindelsene er, skal vi undersøke mer detaljert når vi skal se på de overordnede fortellingene i materialet. På et annet plan kan forbindelsen være mellom to følelser; nemlig skyld og skam. Skamfølelsen kommer som en konsekvens av at de føler seg skyldige, og blir igjen en bekreftelse på at de er nettopp det. Dette går således i en sirkel. På den måten blir også skyldspørsmålet knyttet opp til enkelte handlinger de har gjort, eller måter de har oppført seg på. Det er det de tolker følelsen i lys av. Med tanke på det siste punktet, *tegnsystemer*, er språket rikt på metaforer, slik at det løfter frem den måten å kommunisere om traumer på.

Det er altså god grunn til også å tenke på kvinner som agenter i denne diskursen. De er ikke passive i subjektkonstruksjonen. #jegblevoldtaget er ikke en ny diskurs. Det er innlegg i en allerede eksisterende diskurs. Den har imidlertid vært relativt tabubelagt, så hva folk tenker og mener har kun kommet glimtvis frem, blant annet gjennom avisoverskrifter, kommentarfelter eller dommer i rettsaker. Når kvinnene skriver har de allerede tanker om hva den gjeldende diskursen er, og prøver å møte den. Det er slik Fairclough sier: Diskursen settes i relasjon til andre diskurser og ikke-diskursive områder” (Bergström & Boréus, 2012, s. 375-376). Hvis vi knytter funnene sammen, kan et mål på et rent diskursivt område enten være å prøve å motsi det de tror andre mener, eller å bekrefte det. Det kan også være å forklare situasjonen. Innleggene kan oppleves som forsøk på alle disse tingene. Ut i fra tekstene mener jeg det ikke er mulig å konkludere at de gjør dette for å endre noe. Det ser vi

i tekstene bare spede forsøk på. Fortellingene reiser imidlertid noen spørsmål det er mulig å spinne videre på. Slik ser vi at den flettes sammen med andre diskurser, og over på ikke-diskursive områder som kan åpne for forandring.

Det er som sagt ingen menn som har fått vitnesbyrd på trykk, dette er en diskurs utelukkende fra kvinners perspektiv. Når det gjelder oppførsel på nettet, har kvinner vist seg å ha en mer høflig oppførsel enn menn (Herring, 2013) slik at diskursen må også forstås på denne bakgrunnen; jenter er rett og slett ”snillere”. Er det derfor behov for å lese tekstene på en litt annen måte, der også det blir tatt med i betraktning? Her er det kommunikasjonsformen kommer inn. Den skal vi undersøke nærmere nå.

4.3 Mediets innflytelse på diskursen – CMDA

Når jeg nå skal se på hvordan mediet påvirker kommunikasjonen, vil jeg innledningsvis si litt om hva jeg anser for å være CMDA sine begrensninger. Det er den samme kritikken Fairclough (2008) retter mot sosiolingvister. Fairclough mener at hovedvekten til sosiolingvister blir på hvordan språk varierer i sosiale situasjoner, og at de ikke undersøker hvordan språket i seg selv kan forandre konteksten. De har heller ikke forståelse for hvordan språket allerede kan være bestemt av sosiale strukturer (s. 16). Jeg vil moderere kritikken noe; jeg mener at ved å undersøke det interdiskursive i tekstene, vil man få noe grep om hvordan diskursen kan bidra til forandring. Med tanke på struktur, kan mediet også tolkes som en sosial struktur. Det er med på å begrense diskursen, men også med til å forme den, her ser vi altså den dialektikken Fairclough snakker om i spill. Et eksempel som kan aktualisere dette, er et foredrag Fitzgerald (2013) ga på nettstedet Ted. Der forklarer han hvordan Twitter, som opprinnelig var tenkt som en kommunikasjonskanal, ble brukt til å fortelle historier, såkalt ”Twitter fiction”. Deltakerne hadde altså innflytelse på formen.

Metoden kan altså bidra til å fange opp en del perspektiver, men skraper på overflaten når det dreier seg om de større spørsmålene Fairclough refererer til. Når den kombineres med mer dyptgående diskursanalyse, mener jeg imidlertid at den kan gi verdifull informasjon. For Fairclough handler diskursiv praksis om tekstproduksjon, distribusjon og konsumpsjon. Jeg tror CMDA kan bidra til å belyse de to første punktene, det siste vil jeg undersøke i diskusjonskapittelet ved hjelp av kritisk diskursanalyse.

I artikkelen "A Faceted Classification Scheme for Computer-Mediated Discourse" beskriver Susan Herring (2007) faktorer som kan påvirke diskursen på det digitale mediet. Herring deler faktorene i to, de som har med selve situasjonen å gjøre; de kontekstuelle, og de som har med mediet å gjøre; de mediale. I teoridelen har jeg gitt en beskrivelse av faktorene, jeg repeterer dem derfor kun kort her. De mediale faktorene er: synkronisitet, beskjedoverføring, varighet av transkripsjonen, ordbegrensning, kommunikasjonsmåter, anonym meldingsmåte, privat meldingsmåte, filtrering, sitering og beskjedsformat. De situasjonelle faktorene er: deltagerstruktur, deltagerkarakteristikk, formål, tema, tone, aktivitet, normer og koder.

I analysen har jeg valgt en tradisjonell fremgangsmåte; det vil si at jeg har vurdert én og én faktor. Slik Herring understreker er det ikke slik at alle mediale faktorene gjør seg gjeldende i en analyse. Det samme gjelder de situasjonelle; det er bare enkelte av dem som vil ha innflytelse. Det er imidlertid kun ved en gjennomgang av hver enkelt at man finner ut om de har betydning eller ei. I noen sammenhenger vil man også se at de to områdene overlapper med hverandre.

4.3.1 Mediale faktorer

Innskriverne kan velge om de skal stå frem med fullt navn eller ikke. I mediet ligger det ingen føringer med tanke på dette. Det er likevel ingen hemmelighet at de fleste aviser foretrekker at man gjør det, da anonyme kilder oppfattes som mindre troverdige. Flere og flere nettaviser legger nå ned kommentarfeltet eller gjør det umulig å delta anonymt der, nettopp fordi mange innspill blir oppfattet som usaklige. Nyhetsavisen Minerva hadde en overskrift som lød: "So long and thanks for all the piss" (Andresen, 2016) i forbindelse med at de gravla kommentarfeltet. Det sier litt om hvordan diskusjonen hadde artet seg. I de tilfellene på #jegblevvoldtaget hvor deltakerne har ønsket å være anonyme, har avisen valgt et pseudonym og et profilbilde, og forklart at redaksjonen kjenner til det egentlige navnet. På den måten gir de historien er integritet, slik at man antageligvis ikke erfarer de typiske konsekvensene ved anonym deltakelse i kommentarfelter, slik som antisosial oppførsel og lek med identitet (Herring, 2014). Dette er også mer typisk oppførsel for menn enn kvinner, slik Herring understreker: "... females tended to post relatively short messages, and they were more likely to qualify and justify their assertions, apologize, express appreciation, support others, and in general, adopt an 'aligned' stance towards their interlocutors." (Herring, 2013). I denne sammenheng kan kjønn også være en grunn til at historiene fremstår som "politisk korrekte".

På graden av "self disclosure" kan imidlertid anonymitet spille en rolle. Jeg mener det i liten grad gir utslag her. Tekstene som er skrevet under annet navn inneholder, etter min vurdering, ikke mer avslørende partier enn de andre. De fremstår som relativt homogene. Den formildende faktoren er antageligvis at avisen vet den egentlige identiteten til kvinnene, slik at for kvinnene vil skriveprosessen være ganske lik, uavhengig om de skriver under eget navn. Grunnen til at enkelte velger anonymitet, dreier seg nok om at de ikke vil at folk skal vite om overgrepet. Dette er et paradoks med tanke på de metafor-konstruksjonene vi har sett på: Innenfor det man kan kalle "tekstuniverset" forteller kvinnene om en skam som *forhindrer* dem i å fortelle det til andre. Likevel velger flertallet av dem å stå frem med fullt navn og bilde på en nettside som er åpen for alle. Det er akkurat som om de opererer med to separate univers; et tekstunivers og et medieunivers, der det eksisterer to ulike regelsett. Dette skal vi komme tilbake til. Med tanke på språkbruken dreier det seg nok om et enten-eller-scenario; hadde de måttet skrive under fullt navn, ville de antageligvis heller ikke sendt inn historien. Her er det også sannsynlig at tekstene som har vært eksplisitte i språkbruken har blitt silt ut av redaksjonen.

Avisene har hatt anledning til å redigere tekstene. Vi vet ikke om de har benyttet seg av denne muligheten, og i tilfelle i hvilken grad. Nok en gang er det ikke plattformen som skaper rammene, men avisen. *Ordbegrensning* er derfor ikke en medial faktor som påvirker diskursen, men en redaksjonell en. Man kan tenke seg at avisen vil at historiene skulle ha en viss lengde av estetiske og andre hensyn, og redigerer tekstene så de passer inn i det formatet. Det er ikke uvanlig. Det er ingen store avvik i lengden på tekstene, slik at det er ikke unaturlig å tenke seg at det er tilfellet. Her ser vi at det Fairclough kaller diskursiv praksis spiller en rolle; det vil si hvordan tekster produseres, distribueres og konsumeres. Kanskje er det at tekstene fremstår som like i formatet en konsekvens av at de har vært gjennom avisens "mølle". I så måte har avisen påvirkning på diskursen. Vi vet heller ikke om avisen har avvist tekster som ikke følger det mønsteret redaksjonen ønsker, eller som avviker på andre måter.

Lengde og vinkling i tekstene kan også ha med *varighet av transkripsjon* å gjøre. Historiene ble publisert i ti ulike deler. Foruten de første som sendte inn, har antageligvis resten hatt mulighet til å lese andres historier før de sendte inn sine. Det kan ha hatt påvirkning på lengde, hvordan de har bygget opp historien og ordbruken. Vi vet imidlertid ikke om det er sammenheng mellom når historiene ble mottatt og når de ble publisert, slik at dette blir bare spekulasjoner. Under hver del er det et kommentarfelt, slik at andre personer har hatt

mulighet til å påvirke diskursen. Om deltakerne har lest dette, kan det ha ført til at de har valgt en bestemt vinkling på vitnesbyrdet sitt. Her er vi over på ”The Doing and Not Just Saying Tool”, som vi har snakket om tidligere, at det handler om hva deltakerne ønsker å oppnå. Har de for eksempel observert at andre har fått positive kommentarer på innleggene sine, kan det ha ført til at de har formulert seg likt, for å oppnå det samme. På et mer overordnet plan har varighet av transkripsjon også påvirkning på den diskursen som strekker seg utover denne samtalen; altså andre diskusjoner denne samtalen gir opphav til. I det sosiale mediet Twitter kommenteres regelmessig en oppgitthet over aviser som presenterer nyheter, som ved nærmere lesning viser seg å ha skjedd for lenge siden. Her kan man tenke seg noe av det samme; tidsbegrepet utviskes, datoer er overflødige. Nyhetsinteressen fortsetter å være der, tematikken er tidløs. På samme måte som at det skjer endringer fra redaksjonens side med tanke på hvordan dette blir presentert, lever også debatten videre i andre fora. Diskusjonen som DoctorHat deltok i på Reddit er et eksempel på en annen type diskurs, som har direkte forbindelse med denne.

Slik vi var inne på innledningsvis, er dette en diskurs leserne har tilgang til tjuelfire timer i døgnet. Leserne har altså mulighet til å lese teksten når som helst; det krever ingen pålogging eller betaling. Det eneste de behøver er en digital plattform med internettilgang. I den tiden jeg har behandlet materialet ser jeg at det er gjort endringer – ikke på selve historiene, men på ingress og layout. Det har kommet en egen side med kun sitater og større bilder. Den opprinnelige ingressen står i forbindelse med de ulike delene, men på det man kan kalle forsiden, har det kommet en ny ingress. I tillegg har saken blitt lenket til andre artikler med samme tematikk. Det skjer justeringer hele tiden. Større bilder og uthevede sitater bidrar til at det personlige vektet mer. Plutselig er ikke teksten lenger i fokus, men fortelleren. Kampanjen får i så måte et mer tabloid preg. Det kan gjøre at leseren forholder seg til materialet på en annen måte. Noen vil kanskje mene at prosjektet mister noe av det seriøse preget. Da nettsiden hele tiden er åpen for forandringer, blir dette en svært dynamisk diskurs, som kvinnene har lite råderett over. Her er det både redaksjonen som har innvirkning på diskursen, men også leserne som kan legge igjen kommentarer. Som sagt, handler dette også om hvordan kampanjen blir diskutert i andre medier. Historiene har i tillegg blitt remediert. Slik jeg skrev i innledningen har fortellingene gitt opphav til en lyd-og videomontasje i Charlottenberg Kunstthals kino.

Med tanke på kommunikasjonskanaler, har deltakerne lagt ved et bilde, bortsett fra de som har valgt å være anonyme, der har avisen valgt et. Å gi et ansikt til historien har altså vært

viktig, selv om det ikke er det riktige ansiktet. Dette viser hvordan kulturen stadig blir mer visuell. Facebook, Instagram og SnapChat har antageligvis stor skyld i dette: "... the combination of increased bandwidth and the rise of popularity of social network sites has led many Internet users to post photographs of themselves ... Accompanying this is a trend for people to make their personal information openly accessible" (Herring, 2013, s. 8). Bildekulturen og det privates inntog i det offentlige går hånd i hånd. Dette gjør noe med oss som forbrukere; vi må "sette et ansikt" på personen før vi kan forholde oss til informasjonen vedkommende gir. En av lederne i Facebook, Sheryl Sandberg, sier at bilder gjør personene tredimensjonale og mer autentiske (Herring, 2013, s. 12). Foruten i sosiale medier, ser vi dette også i bildebyliner, som har blitt regelen heller enn unntaket i de største avisene. Denne logikken gjenspeiles også i at de anonyme tekstene er gitt et fjes. Gjennom å bruke bilder styrker kvinnene beretningenes troverdighet. Ved å gjøre dette har de nok vært ekstra bevisste på å fortelle en historie de kan stå inne for, slik at det har hatt betydning for hvilke detaljer de har valgt å legge frem. Samtidig eksisterer det paradokset jeg har vært inne på tidligere med tanke på skam; de har kunnskapen om at mange kommer til å lese artiklene, men det er ikke noe de tar helt inn over seg. Her berører vi altså igjen punktet om "self disclosure". Det er lite eksplisitt språk i fortellingene; de virker altså i stor grad å være tilpasset publikumet. Kommentarfeltet og redaksjonens endringsmuligheter kan også oppfattes som kommunikasjonskanaler: Dette er måter de kan delta i og styre diskursen på. En motvekt med tanke på bildebruk det er verdt å nevne, er den enorme populariteten til podcaster. Det har gått fra å være et medium for "hvite" menn, til å spre seg til folk med ulik kulturell og etnisk bakgrunn (Henning, 2017, s. 36). Noe kan tyde på at også bildekulturen kan nå et metningspunkt.

Beskjedformatet, altså hvordan innleggene fremstår på siden, er delvis bestemt av programvaren, men også av desken. Historiene er publisert i den rekkefølgen avisen ønsker at de skal bli lest, med de fem nyeste delene først. De eldste må man klikke seg bakover for å se. Dette følger et generelt prinsipp i nyhetsaviser, der de ferskeste nyhetene kommer først. Leserne har, som sagt, mulighet til å kommentere. Kommentarfeltet er plassert under hver hoveddel, det er altså ikke åpent for innspill til hver enkelt historie. Den som har bemerkninger må henvise til den konkrete episoden han har bemerkninger til. Det er altså ikke en samtale i tradisjonell forstand. Jeg pekte tidligere på at dette er en dynamisk diskurs. Begrepet var da forbundet med de endringene avisen kunne gjøre og mulighetene kommentarfeltet åpnet for. For ofrene er det dog ikke en interaksjon. De har sendt inn

historiene, men det er ikke ment at de skal gå i dialog med leseren. Her kommer vi inn på det Fairclough kaller spenningsfelter; det er en spesiell situasjon å sende inn en personlig historie på en plattform som ikke åpner for samtale. Det kan minne om kommentarfeltet på Facebook: Man legger ut noe man forventer en reaksjon på, og kanskje strømmer kommentarene inn. På Facebook har man imidlertid mulighet til å svare på disse. Det er ikke tilfellet her. Selve formatet speiler ikke alvorlighetsgraden av innholdet. Avisen ber mennesker om å fortelle om noe av det kanskje verste de har opplevd, uten å ha et apparat med tanke på hva som kan komme opp. I en dialog ville samtalepartneren kanskje forsøkt å lede offeret inn på et hensiktsmessig spor. Det er ikke mulig her. Man oppnår derfor ikke det man kanskje har behov for, slik jeg var inne på med ”The Doing and Not Just Saying Tool”. Til tross for at leserne deltar i kommentarfeltet, kan man ikke konkludere med at det er positivt for innsenderne. Hovedgrunnen til at nettopp mange kommentarfelter legges ned er jo at innspillene er usaklige. Det er ikke grunn til å tro at #jegblevvoldtaket skulle være vesentlig annerledes.

Antageligvis lar ikke avisen upassende innspill få plass, slik at de verner om ofrene i en viss grad. Det store problemet vedvarer, imidlertid; de tankene ofrene har om seg selv blir værende, uten at de som har kunnskap om det, får hjulpet dem med å håndtere opplevelsen. Kommunikasjonskanalen hviler altså i stor grad på en idé, slik jeg skrev innledningsvis, om at det å bryte tabuer har verdi i seg selv, og bare man ”får det ut” blir alt så mye bedre. Selve verbet, bryte, gir konnotasjoner handlingskraft og ærverdighet; her tar man ansvar og gjør noe med situasjonen, men er det virkelig sånn? Fører dette automatisk til en endring? Det virker ikke som prosjektet er fullstendig gjennomtenkt med tanke på hva avisen potensielt utsetter kvinnen for, ved at deres tolkninger og strategier aldri blir utfordret. Det fremstår heller ikke som de har vurdert nok hva slags diskurs de skaper om voldtekt ved å gjøre det på denne måten. Dette skal vi komme tilbake til. Nå skal det imidlertid sies at dette er en diskurs som kan ha forgreninger i mange ulike medier, som jeg ikke har kjennskap til, slik at det kan finnes kanaler hvor dette blir debattert på en mer konstruktiv måte. Her er imidlertid hovedfokuset denne ene diskursen med dette konkrete utvalget.

4.3.2 Situasjonelle faktorer

Av de situasjonelle faktorene, er det flere som har innflytelse. Selv om det ikke er et samtaleforum, vil likevel *deltakerstrukturen* ha en innvirkning. Slik vi allerede har berørt, kan en del av innsenderne ha hatt mulighet til å lese andres historie først, noe som kan ha forårsaket, at de, bevisst eller ubevisst, har valgt å vektlegge lignende aspekter. Deltakerstrukturen kan altså ha gjort at fortellingene har blitt relativt like i oppbygningen. Da jeg kun har undersøkt i detalj deler av historiene, er imidlertid ikke dette noe jeg kan gi et entydig svar på. Det er mange historier som ikke har kommet på trykk, faktisk flertallet, slik at en nærmere undersøkelse av disse, ville gitt oss et mer sikkert svar. Innskriverne har vært fullt klar over at tekstene deres ville nå ut til et stort publikum. Vi kan derfor si at strukturen er få-til-mange; det er disse trettifem kvinnene som skriver for et, i hovedsak, dansk publikum. Det er kanskje grunnen til at noen av kvinnene har ønsket å være anonyme, at de har vært obs på alle dem som faktisk kan lese historiene. I begrunnelsen for anonymiseringen i noen av tekstene står det at ofrene ikke ønsker at gjerningsmannen skal bli identifisert. På den måten dreier det seg både om å verne om seg selv, men også om å beskytte overgriperen. Flertallet har imidlertid valgt å skrive som seg selv, med de konsekvensene det innebærer. Et punkt det er verdt å diskutere her, er imidlertid i hvilken grad de er klar over implikasjonene. I den sammenheng kan mediet spille oss et puss. For å sette det i perspektiv: Det er flere eksempler på kriminelle som har fortalt om sine udåder på Facebook; rent intellektuelt vet de nok at dette er informasjon som mange kan lese, likevel er det som om de ikke helt forstår konseptet. Det handler om det samme fenomenet jeg har kommentert på tidligere: Skammen gjør at de ikke forteller det til andre, likevel står de frem på en nettavis som er åpen for alle. Min påstand er at selv om ofrene vet hva de ”går til”, har de likevel ikke en klar forestilling av hva dette vil si. Slik at mye av ansvaret, etter min mening, ligger på avisen med tanke på hva de utsetter deltakerne for.

Nettet opererer ikke med landegrenser, med mindre det er sensur i et land, slik at #jegblevoldtaget kan også ha lesere i andre deler av verden. Hvilket også er én av grunnene til at jeg sitter med tekstene foran meg. Det at fortellingene er tilgjengelige for et stort publikum, vil kanskje også ha gjort at deltakerne har tilpasset vitnesbyrdene til en narrativ form, for at de skal være forståelige og bli tatt i mot på en god måte. Slik jeg var inne på i innledningen, er det ofte slik at gjenfortellinger med en klar narrativ struktur blir oppfattet som sanne. Hvis vi også trekker veksler på Gees ”The Doing and Not Just Saying Tool”, kan

man si at innskriverne har et ønske om å bli ansett som pålitelige, og at de derfor har tilpasset vitnesbyrdet til det formatet. Slik tidligere forskning har vist, er det ofte vanskelig å flette traumer inn i et narrativt skjema, fordi minnene kan være fragmenterte. Ved å gjøre det, er det altså lettere å bli trodd, slik Gergen peker på. Hvem er det så de ønsker å bli trodd av? Dagbladet Information er en avis mange vil mene representerer venstresiden i det politiske landskapet. Det er ikke lett å peke på en bestemt målgruppe blant leserne. Antageligvis vil nok slike tekster appellere mer til et kvinnelig publikum enn til et mannlig, men det er bare spekulasjoner. I og med at noen av kvinnene har lest andres historier før de sendte inn sine egne, kan det både oppfattes som om de sender til ”hverandre”, så vel som til andre lesere. Slik jeg har vært inne på, er dette en diskurs med forgreininger. Twitter, Facebook, diskusjonsforumer og andre medier er eksempler på steder hvor samtalen kan fortsette. Dette sier avisen også noe om på kampanjesiden: ”Vidnesbyrden i serien #jegblevoldtaket har fået en overvældende modtagelse. Folk henvender sig til oss, skriver på Twitter eller på Facebook” (Cramon, 2016). Skulle man ha forstått diskursen i sin fulle bredde, hadde det altså også vært hensiktsmessig å se på disse sidene og de samtalene som foregår der. Deltakerstrukturen kan igjen ha hatt påvirkning på *normene*. Det skal vi snart komme inn på.

Hva kan vi så si om deltakerne? Det er noen fellestrekk. De er danske kvinner i en alder fra 20 til 75. Hovedgruppen er imidlertid i trettiårene. Alle har opplevd å bli voldtatt. Utover det er det få likheter; de kommer fra ulike samfunnslag og fra forskjellige steder i Danmark. Utover navn, tittel og alder får vi vite lite om dem, annet enn det som er naturlig for dem å flette inn i historien. Det kan dreie seg om hva de holdt på med den aktuelle dagen. Man får også informasjon om familieforhold og vennenettverk. Noen forteller om dårlig selvtillit, andre beretter om feministiske holdninger, noen deler om tidligere traumatiske opplevelser. Variasjonen er stor, og det virker som om avisen har hatt et ønske om å vise bredden; at det ikke er et ”typisk” voldtektsoffer, det kan skje alle. Det speiler seg også i historiene, der det handler om alt fra overfallsvoldtekt til at kjæresten forgriper seg. Det er i hovedsak opplevelsen og ønsket om å formidle hva de har vært igjennom, som er fellesnevneren. Et konkret problem i dette tilfellet, er at det ikke er noen menn som har skrevet inn. På den måten er ikke diskursen representativ. Dette etterlyser avisen også selv: ”Men vi kan ikke undgå at undre os: For hvor er mændene? Så hvis du er en mand, der har været offer for et overgrep og har lyst til at dele dit vidnesbyrd, kontakt os gerne” (Cramon, 2016). Så selv om avisen har hatt det som et poeng å vise til ulik type ofre, blir likevel ikke bildet riktig.

Man kan lett bli forledet til å tro at dette bare skjer kvinner, det blir en oppfatning som denne diskursen forsterker. På den måten stemmer ikke fortellingene overens med ingressen, der det står at begge kjønn er representert. Man kan jo spekulere i om grunnen til at menn ikke har sendt inn, har med varighet av transkripsjon å gjøre; mennene har sett at bare kvinner har deltatt, med de felles erfaringene rundt det å være kvinne i den samme situasjonen. Kanskje mennene har følt at opplevelsene deres divergerte, og at de ikke passet inn i denne sammenhengen. Et annet apropos jeg vil nevne, som kanskje mer reiser et etisk spørsmål, er konsekvensene for de som *ikke* blir valgt til å få sin historie publisert. Som jeg har snakket om tidligere, handler skam i stor grad om å ikke føle seg god nok. Hva skjer da med dem, når deler historien sin, og blir møtt med avvisning? Mer skam, er det mest sannsynlige svaret.

Den eksplisitte agendaen til Informasjon er å gi kvinnene en stemme. Her kan det virke som om de har tro på at åpenhet vil føre til forandring. I seg selv er det å gi kvinnene mer plass på den digitale arena viktig. Til tross for at man har trodd at den digitale revolusjonen skulle føre til mer likestilling, har ikke det vært tilfellet. Menn dominerer i diskusjonsforumer, uavhengig om det er anonymt eller ikke. Kvinner er også mer utsatt for trakassering av menn. På grunn av dette velger mange kvinner å avstå fra å delta (Herring, 2013, s. 4-5). Dette speiler en generell dominans i mediet, slik Herring påpeker: "On Twitter, men's tweets are retweeted more ... Blogs by men are linked to and reported on in the mass media more than women's blogs" (Herring, 2013, s. 7). I #jegblevvaldtaget har kvinnene en gylden anledning til å sette dagsorden. Det signaliseres gjennom oppfordringen til å sende inn. Et annet tegn på dette er at redaktøren og har delt historien sin, for å sette standarden. Hun innleder slik: "Seksuelle overgrep mod kvinder er ikke undtagelsen. Vi er mange, der har historier om et. Her er min. Og min oppfordring til, at du deler din" (Cramon, 2016). Da avisen ikke har valgt å inkludere denne i del én, har heller ikke jeg gjort det. Teksten inngår altså ikke som en del av utvalget mitt. Det er ikke uvanlig at journalister trekker inn egen bakgrunn i forbindelse med reportasjer. Man forstår at hun bruker en personlig erfaring for å få kvinner til å delta, men hva slags endring hun og avisen forsøker på; hva de politisk sett vil oppnå, er fremdeles uklart. Kanskje er det også en av grunnene til at de blir kritisert; de bruker mye spalteplass på et tema som statistisk sett ikke skal være en stor utfordring. De må tydeliggjøre at dette er et problem; de må dokumentere bakgrunnen for kampanjen og hva de vil få til. Hva som motiverer kvinnene selv til å sende inn historien, altså *grunnen*, trenger ikke nødvendigvis å være den samme som avisens. En klar forskjell er selvfølgelig at dette er

noe avisen tjener penger på, mens det gjør ikke innsenderne. Her kan flere parallelle motiver opptre samtidig: Ett kan være å føle seg myndiggjort, et annet kan være fellesskapet innad i gruppen, et annet er det man ønsker å kommunisere til leserne. Man gjør flere ting på en gang, slik vi har sett på i forbindelse med ”The Doing an Not Just Saying Tool”.

Temaet blir tydelig signalisert gjennom emneknaggen #jegblevoldtaket. Å markere temaer med emneknagger, ”hashtagger”, er noe man forbinder med sosiale medier. Matley (2017) undersøkte bruken av emneknagger på Instagram, og fant at det ofte fører til positiv selvrepresentasjon. Det tror jeg også er tanken med emneknaggen her; det signaliserer en slags *empowerment*: dette tør jeg å stå for. Med emneknaggen følger imidlertid den litt misvisende tittelen ”Vidnesbyrd”, som jeg har diskutert tidligere. Igjen vet vi lite om de historiene som ikke har blitt publisert, eller hvilke kriterier avisen har fulgt for utvelgelsen. Av de historiene som har blitt trykket er emnet klart: Det er fortellingen om en konkret episode som står i sentrum og refleksjoner rundt denne. Tekstene har en klar narrativ struktur som gir en kronologisk redegjørelse for hva som har skjedd, samtidig som det innebærer tanker rundt hvorfor de tror det skjedde, og hvordan hendelsen har preget dem. Her har jeg trukket frem skyld og skam som nøkkelord. Tenker vi temaet i en videre forstand, der vi tillater oss å lese mellom linjene, kan det også handle om hva det vil si å være kvinne i dag: motstridende forventninger, underdanige situasjoner og usikkerhet.

Tonen er seriøs, da det er et alvorlig tema som blir tatt opp, selv om enkelte har behov for å ironisere litt, slik det kan oppfattes i 5:2: ”Jeg stortudede, da jeg kom hjem til min veninde. Jeg anmeldte ikke noget, for politiet var jo likevel ligglade med ”fjollede småpiger”. Det var jo min egen skyld”. Når det gjelder *aktivitet* kan det være litt vanskelig å si akkurat hva det er. Her kan vi knytte an til kommentaren fra DoctorHat i innledningen: ”Hva er det de vil med det her?”. På mange måter kan det virke som en intern samtale, der de deler felles erfaringer. I så måte kan det ligne eksempelet fra tidligere forskning om kvinner som hadde sendt inn historier om fødselstraumer. Nå foregår imidlertid #jegblevoldtaket på en plattform som er åpen for alle; både for de ”innvidde” og de ”uinnvidde”. I så måte kan det bli en spenning mellom elementene, slik Fairclough skildrer. Det interessante er jo hva som skjer i møtet mellom disse. Muligens er det klart for de som sender inn og for avisene hva som er formålet, men for leserne er det ikke nødvendigvis opplagt. Kanskje får man samme følelsen som når en fremmed forteller noe virkelig personlig: Er dette ment for meg? For de som delte fødselstraumer over nettet hadde det en helsemessig positiv effekt. Da var det imidlertid i et lukket forum. Her er det nesten som et hemmelig selskap andre kan kikke inn

i. Det blir som Yaeger sier med tanke på dødsfall: "What happens when we "textualize" bodies, when we write about other people's deaths ... as something one reads" (Modlinger & Sonntag, 2011, s. 1). I dette tilfellet: Hva skjer med voldtekt når det er noe andre skal lese om? Da er det ikke sikkert at det som er formålet med samtalen blir resultatet. Det er ikke garantert at leserne skjønner hvorfor de skal eksponeres for denne type skildringer, eller hva de eventuelt skal "gjøre" med dem.

Normer referer til kriteriene avisen følger når de velger ut tekster til kampanjen og måten de presenterer stoffet på. Som jeg har vært inne på, kan det virke som om avisene har hatt et kriterium om at det skal være bredde i materialet; både med tanke på hvem innsenderne er, men også med henblikk på hva slags historier som blir fortalt. De etterlyser at menn sender inn historier. Desken har også hatt mulighet til å redigere tekstene. Antageligvis er det også regelverk internt i avisen de vil følge; det kan dreie seg om språkbruk, avvikende politiske holdninger og lignende. I enkelte tilfeller kan det også være snakk om at ofrene bør beskyttes mot seg selv; at de er for utleverende i tekstene og ikke skjønner at det kan skade dem. I så fall kan dette oppfattes som avisens "casting". Alle historiene fremstår som "politisk korrekte", slik at det er naturlig å trekke slutningen at de historiene som i en eller annen forstand har vært upassende, har blitt silt ut, og/eller at de historiene som har blitt trykket har gjennomgått en språkvask. I de fleste redaksjoner er det slik at anonymitet blir regnet for noe som trekker kredibiliteten ned, så det kan tenkes at avisen har hatt som formål å publisere flest mulig saker der ofrene står frem med fullt navn og bilde. Å ha mange anonyme kilder ville virke mot hensikten, med "å gi kvinnene en stemme". Som avis vinkler man alltid en sak. Information har vinklet saken opp mot begrepene "tvil, skam og skyld". Det kan ha styrt utvalget av tekstene, men det kan også kommet som naturlig konsekvens av historiene de har mottatt. Tekstene bærer ikke preg av muntlig ordbruk, i den grad jeg som norskspråklig kan vurdere det, slik at man vil si at *koden* er dansk skriftlig. Her er det igjen mulig at avisen har gjort siste polering på tekstene, slik at de flyter best mulig, og dermed passer inn i formatet.

4.4 Ofrenes forklaringsmodeller – overordnede fortellinger

Jeg har behandlet CMDA som en del av det Fairclough kaller diskursiv praksis. Hos han omfavner denne delen også hvordan mennesker produserer det han kaller "forklarlige verdener"; hvordan vi putter opplevelser inn i en form som gir mening for oss. Disse verdenene er i likhet med diskurser, begrenset av strukturer, men også formet av dem:

”Jeg vil dog argumentere for at, at når et givent fællesskabs medlemmer således producerer deres verden, formes deres praksisser på måder, som de sædvanligvis ikke er bevidste om, af sociale strukturer, magtrelationer og arten af den sociale praksis, som der er involveret i, og hvor det er mere på spil enn blot menings- og betydningsdannelse. Deres procedurer og praksisser kan således være politisk og ideologisk ”invisterede”, og de kan være positionerede som subjekter (...) af disse praksisser.” (Fairclough, 2008, s. 28)

Når jeg bruker begrepet fortelling handler det om hvordan ofrene setter voldtekten inn i en forståelsesramme. Begrepet referer ikke til hele fortellingen, men til den betydningen ofrene konstruerer rundt skam og skyld. Mennesker er meningsskapende vesener; det er ved å lage historier at verden får betydning og de kan danne en identitet. Det er dette Skårderud (2001, s. 1615) kaller det refleksive racet; vi må hele tiden ta stilling til hvem vi skal være og hva vi skal gjøre. Mens samfunnet tidligere skapte rammer for dette, blant annet gjennom religion, er det mer åpent i dag. Skårderud (2001, s. 1615) sier det slik: ”Ytre konflikter blir i større grad til indre konflikter. Gud og djevel dør ikke, de forandrer seg til psykologi, til indre egenskaper og ambivalenser.” Vi må selv ta ansvar for hvordan livet vårt skal se ut. I dette tilfellet handler det om å plassere noe forferdelig som har skjedd inn i en meningsfull ramme. Det dreier seg også om å forstå følelser; hvorfor man føler som man gjør, og dermed bestemme hvordan denne brikken passer inn med resten av puslespillet. Det interessante i vår sammenheng er hvorfor de tolker det inn i den bestemte fortellingen; hvem har fortalt dem at det er den mest plausible forklaringen? Her ser vi, slik Fairclough påpeker, at beretningen er mer enn bare menings- og betydningsdannelse. Det handler også om ideologi og makt. Noen drar fordel av at det er akkurat denne historien ofrene ”tror” på. Slik vi så eksempler på i tidligere forskning, står voldtekts ofre i en særstilling når det gjelder å rekonstruere hendelsen – her spiller ikke alltid hukommelsen på lag. I så måte er behovet for å plassere overgrepet inn i en fortelling ekstra viktig, det blir en slags livbøye. Det kan derfor argumenteres for at de er mer tilbøyelige til å godta en ferdig historie, en forklaring som virker logisk, selv om den ikke gagnar dem i det lange løp. ”Alt” er på en måte bedre enn ingenting. Når vi undersøker fortellingene vil vi derfor også se på hvordan de er ideologisk investerte; hvordan de avspeiler bestemte maktforhold i samfunnet.

Foucault mener, i likhet med Fairclough, at en diskurs alltid foregår innenfor rammer som gir den mening. Vi assosierer mening som regel med noe positivt. Det trenger ikke å være tilfelle. Mening kan også være undertrykkende, slik Marx uttrykker det med begrepet ”falsk bevissthet.” Det er særlig når det oppfattes som ”common sense” at denne meningen blir farlig; da slutter man å stille spørsmål. Individene blir også, slik Foucault sier, konstituert innenfor diskursen. På den måten dreier det seg også om hva slags subjekter fortellingene

produserer innenfor denne ideologien. Samtidig er det slik at kulturen snakker gjennom individene, eller som Steinar Kvale sier: Språket taler gjennom personene (Jørgensen & Philips, 2005, s. 24), det speiler de holdningene samfunnet har. Ved å se på fortellingene, oppdager vi altså både hvilke historier om samfunnet de avspeiler og hvilke de skaper. Da kvinnene er oppvokst i det samme landet, er det ikke overraskende at det er noen fortellinger som repeteres i materialet.

Det mønsteret vi ser i tekstene krystalliserer seg i noen overordnede fortellinger. I innledningen snakket jeg om ”store fortellinger”. En stor fortelling tilbyr en grunnleggende forståelsesramme. Én av disse var den medisinske, der man forsto tilstander, slik som depresjon og voldtekt, ut i fra et sykdomsbilde, og ikke ut i fra samfunnsmessige mangler. Jeg mener at det også er nyttig å operere med et nivå mellom de enkeltstående tekstene i materialet og de store fortellingene. Dette trinnet har jeg kalt ”overordnede fortellinger”; det vil si historier som flere av tekstene kan forstås innenfor, men som ikke er like omfattende som de store fortellingene. Det er fortellinger som likevel gir en forklaringsmodell til grupper av tekstene. Jeg vil senere diskutere om disse fortellingene videre peker på én stor fortelling, en ”master narrative”.

Vi skal nå se på hvilke overordnede fortellinger ofrene forstår opplevelsen utfra, som utløser skam og skyld. Jeg har kun valgt å ta med de tekstene der det er tydelig hva slags fortelling de knytter forståelsen til. I diskusjonen etterpå kommer jeg også til å trekke inn de andre tekstene i utvalget, da jeg mener det er mulig å tolke dem på et litt tynnere grunnlag. Grunnen til det, er at vi allerede i metaforanalysen har sett på hvordan følelsene stemmer overens med definisjonen av dem. I begrepet ligger det således allerede en overordnet fortelling innbakt. Til tross for at tekst 1:1 forteller hva moren tenker, og ikke datteren, har jeg valgt å inkludere den. Det er fordi det er en forsiktig hypotese i oppgaven at de tankene ofrene gjør seg, ikke er så annerledes enn samfunnets forøvrig.

I kolonne én har jeg oppgitt hvilken del og rekkefølge teksten kommer i. I den neste har jeg skrevet hvilken følelse hendelsen utløser. Hvordan voldtektsofferet tolker følelsen, kommer i den neste. I den siste kolonnen har jeg sett på hvilken overordnet fortelling denne forståelsen kan knyttes opp til.

Tabell 3

Overordnede fortellinger

Del:	Følelse:	Voldtektsofferets tolkning:	Overordnede fortellinger:
Del 1:2	Skam	Har vært for dårlig til å si i fra.	Det er noe du har gjort som gjorde at du ble voldtatt.
Del 4:4	Skam	Er selv skyld i det.	
Del 6:1	Skam	Eget ansvar for å ikke havne i lignende situasjoner.	
Del 8:2	Skam	At hun slapp han inn.	
Del 1:3	Skyld	Følte at voldtekten var hennes egen skyld.	
Del 1:4	Skyld	Hadde flørtet i forkant.	
Del 5:1	Skyld	At hun ble med han.	
Del 5:2	Skyld	At hun hadde flørtet med han.	
Del 6:1	Skyld	At hun hadde snakket med han og vist han vei.	
Del 6:3	Skyld	At hun hadde blitt med han inn i leiligheten.	
Del 8:2	Skyld	At hun var full.	
Del 10:3	Skyld	At hun la seg i sengen.	
Del 8:3	Skyld	Det er noe hun har gjort.	
Del 1:4	Skam	Fortjener ikke bedre.	
Del 2:4	Skam	Er en person man krenker.	
Del 2:3	Skam	At hun ikke slo voldtektsmannen i hodet med en flaske.	Du kjemper ikke nok i mot/sier ikke et tydelig "nei"

Del 8:1	Skyld	At hun ikke kjempet mer i mot.	
----------------	-------	--------------------------------	--

Slik det går frem av skjemaet er det tre overordnede fortellinger som kommer frem i utvalget:

1. Det er noe du har gjort som gjør at du ble voldtatt.
2. Det er noe ved deg som person som gjør at du blir voldtatt.
3. Du kjemper ikke nok i mot/sier ikke et tydelig nei.

I den første og siste forklaringsmodellen ser vi at fortellingene er forbundet med både skyld og skam, mens ”Det er noe ved deg som person som gjør at du blir voldtatt” kun har sammenheng med skam. Således stemmer fortellingen overens med definisjonen av skam, hvor skammen er knyttet opp til trekk ved din personlighet, og dermed oppleves som mer dyptgripende enn skylden, slik Rygh (2016) sier: ”Skammen er å bli avdekket, å bli avslørt, å bli sett for hva du ”virkelig” er.” I så måte mener jeg at mange av de andre tekstene, hvor det står at offeret følte skam/skammet seg, bør forstås ut i fra at den samme overordnede fortellingen. Når ofrene nevner ordet er derfor tolkningen innforstått. En mulig fjerde overordnet fortelling er at de har deltatt i noe upassende, slik både 1:1, 3:2 og 3:4 kan tolkes inn i. På den måte differensierer man mellom om skammen er knyttet til kvaliteter ved dem selv, eller om det er aktiviteten man referer til. Disse tekstene er imidlertid mer tvetydige, slik at jeg har holdt dem utenfor. Jeg mener likevel at tekstene viser at skammen er en vanskeligere følelse å overvinne. Således kan forskningen som trekker en linje mellom skam og psykiske lidelser virke troverdig.

Likeledes ser vi at skyld dominerer der den overordnede fortellingen er at ”Det er noe du har gjort som gjorde at du ble voldtatt”, slik at denne følelsen i større grad er knyttet til en bestemt handling. Skam er også forbundet med noe man gjør, i dette området finner man altså en overlapping med skyld. Skam handlet i følge definisjonen om å delta i aktiviteter som var upassende. Her kan handlingen i flere av tilfellene tolkes som noe upassende, men det kan også forstås som noe galt, overgangene er altså flytende. Det dreier seg i stor grad om hvordan kvinnene evaluerer oppførselen sin; var det kun et feil valg, eller avslører handlingen et ”usmakelig” trekk ved dem selv. En egenskap de kanskje ikke selv var klar over. Spørsmålet er om de klarer å differensiere mellom seg selv som person og handlingen.

Det mener jeg det er ganske tydelig at ofrene i større grad evner å gjøre ved skyld enn ved skam.

Når det gjelder den siste. ”Voldtektsofferet kjemper ikke nok i mot/sier ikke et tydelig nei” er begge følelsene representert. Her er vi nok en gang i krysningpunktet mellom det å gjøre noe galt og det å delta i en upassende aktivitet. Det er nærmest som om de tenker at hvis de ikke ga tydelig beskjed om at dette var noe de ikke ønsket, ville de det på en måte likevel; at de ikke er i overensstemmelse med seg selv. Her er det motstridende diskurser, som vi skal se nærmere på senere. Da er skammen en nærliggende følelse. Skylden opptrer oftere som en mer rasjonell reaksjon, slik at i disse tilfellene kan det rett og slett handle om at de *trodde* det var mulig å avverge overgrepet.

Basert på de overordnede fortellingene danner det seg skille mellom skyld og skam, men det er ikke absolutt. I flere av fortellingene opptrer begge følelsene. De kan dermed sees som om de representerer noe ulike kvaliteter, med de er også overlappende. I noen av tekstene ser vi at skammen kommer som en konsekvens av skyldspørsmålet. Mye kan tyde på at skylden er en automatisk reaksjon, mens skam handler om en tolkning av skylden. Så mens skylden er lettere å håndtere, og ikke trenger å oppfattes som en utlukkende destruktiv kraft, er skammen helt tydelig det. Skammen er altså i større grad ideologisk investert; den bidrar til å holde kvinner ”nede”. Den påstanden skal jeg underbygge senere. Skylden oppfattes som mer avgrenset, og derfor lettere å håndtere. Skårderud (2001, s. 1617) sier: ”En bevegelse vekk fra skammen kan gå via skylden. En bevegelse fra skam til skyld kan bety en forskyvning fra en global, negativ selvopplevelse til skylden for noe som er mer avgrenset. Det er en bevegelse fra å *være feil* til å *ha gjort feil*. På et vis er det bedre.” Det å ha gjort noe feil kan man gjøre noe med, men *er* man feil, finnes det ikke håp.

5. Diskusjon

5.1 Diskusjonens rammer

I metodedelen skrev jeg at utgangspunktet for diskusjonen ville være de to diskursspørsmålene til Gee, ”The Figured World Tool” og ”The Context is Reflexive Tool”. Det første redskapet handler om å finne ut hva slags sannheter om verden innskriverne tar for gitt, og som de forutsetter at leserne er enige i. Man undersøker hvilke oppfatninger om samfunnet tekstene *avspeiler*. Jeg vil basere diskusjonen på to momenter: For det første mener jeg det er nødvendig å si noe om hva de figurerte verdenene til kvinnene er; på hvilke måter kulturen ”snakker gjennom dem”, og peke på situasjoner hvor de figurerte verdenene er mangelfulle. I all diskursanalyse er konteksten viktig, og jeg vil her fylle ut hull jeg kanskje tidligere har oversett. For det andre vil jeg se på hvordan de figurerte verdenene viser seg i setningskonstruksjonen, metaforene og fortellingene. Det er funnene i analysen, og en utdypende diskusjon av disse, som gir grobunn for å besvare spørsmålet i denne delen. Jeg vil underveis trekke inn perspektiver som har kommet frem gjennom ”The Doing and Not Just Saying Tool”.

Det andre redskapet, ”The Context is Reflexive Tool”, handler om språket enten reproducerer den samme konteksten, eller om det bidrar til å endre den. Dette spørsmålet henger sammen med det første, og som vi kommer til å se, vil de i enkelte sammenhenger overlappe. Dette verktøyet dreier seg i større grad om hvordan språket *skaper* en virkelighet. Jeg har en utvidet forståelse av hva Gee legger i begrepet kontekst. En konkret forståelse av verktøyet er hvordan samtalen viderefører eller endrer den praksisen som foregår i øyeblikket, som i dette scenarioet er å skrive om personlige temaer i digitale medier. Når jeg bruker verktøyet er det på et overordnet plan; jeg undersøker hvilke diskurser #jegblevvoldtaket skaper, og hvilke subjektposisjoner det innebærer. Subjektposisjonene handler altså ikke kun om hvordan ofrene ser på seg selv, det dreier seg også om hva slags maktforhold diskursen legitimerer. Det er dette Fairclough (2008, s. 46) sier er en ideologisk ”effekt” av diskursen. Fairclough mener at ideologier som er innbakt i diskursive praksiser er mest effektive når de oppfattes som ”common sense”, altså noe man tar for gitt. Her ser vi en klar forbindelse til figurerte verdener. Foucault argumenterer for at når diskurser skapes, fører det til at mennesker kontrolleres. Det skjer gjennom ulike former for utestengingsmekanismer (Hall, 2007, s. 72). Slike kan være hva som defineres som lov og

ikke lov, sykt eller ikke sykt, rett eller feil. Denne fordelingen fører til goder for noen og begrensninger for andre (Bergström & Boréus, 2012, s. 361). Spørsmålet om diskursen dreier seg derfor om hva slags maktforhold den produserer eller utfordrer: Gjenskaper ofrene den samme fortellingen, og dermed også den samme ideologien og maktfordelingen, eller endrer de tidligere mønstre?

Forståelsen av ”The Context is Reflexive Tool” ligger tett opp til Faircloughs forklaring av hva en diskurs gjør, nemlig: ”å konstituere, reprodusere og forandre disse forhold” (2008, s. 16). Språk og handling henger alltid sammen, hvordan man snakker om et emne får samfunnsmessige konsekvenser, sagt med Gee (2014a):

“In fact, critical discourse analysis argues that language-in-use is always part and parcel of, and partially constitutive of, specific social practices, and that social practices always have implications for inherently political things like status, solidarity, the distribution of social goods, and power.” (s. 87)

På den måten er det ikke likegyldig hvordan man omtaler overgrep, det påvirker hvordan samfunnet agerer, eller lar være å agere. Vi er over på det tredje nivået til Fairclough, som han kaller *sosial praksis*. Dette trinnet gir oss svar på hva slags innflytelse diskursen har på samfunnet. Sagt på en annen måte: Når Information har en slik kampanje betyr det mer enn bare å dele historier om et tabubelagt tema, det har konsekvenser for samfunnets syn på og håndtering av problemet. Ved hjelp av disse kritiske diskursspørsmålene vil jeg besvare problemstillingen: Hvordan konstitueres subjektene i #jegblevvoldtaket? Spørsmål om ideologi og makt ligger innbakt i denne formuleringen. I den siste delen vil jeg se på hvilken rolle det digitale mediet spiller i denne sammenheng.

5.2 Ofrenes forkunnskap – figurerte verdener

Som mennesker er vi grunnleggende historiske og kulturelle vesener. Kunnskapen vår og synet vårt på verdenen er formet av samfunnet vi er en del av (Jørgensen & Philips, 2005, s. 14). Figurerte verdener er typiske historier som er lagret i hodene våre i form av bilder, metaforer og historier. De er basert på erfaringer (Gee, 2014a, s. 89), men slik Gee (2014a) understreker: ”... but, crucially, as these experiences are guided, shaped, and normed by the cultural groups to which we belong” (s. 95). Det er altså tankesett vi lærer gjennom sosialiseringen inn i en gruppe. Gee bruker begrepet ”figurert” for å understreke at det er konstruerte bilder; de representerer ikke en objektiv virkelighet. Fordi disse figurerte verdenene innebærer sannheter vi tar for gitt, er de vanskelige å forandre (Gee, 2014a, s. 91).

Verdenene er ofte ubevisste (Gee, 2014a, s. 95). Selv om de handler om mentale forestillinger, eksisterer de også rundt oss i form av bøker, media, samtaler, sosiale praksiser og metaforer (Gee, 2014a, s. 100), altså i samfunnsdiskursen.

Gee (2014a) skiller mellom tre ulike former for figurerte verdener. Den første er ”forfektete verdener” (espoused worlds); det vil si måter å tenke om samfunnet på som vi forsvarer, snakker om og selv tror vi er enige i. Den andre er ”evaluerende verdener” (evaluative worlds), det er de forståelsesmodellene vi har som vi dømmer oss selv og andre etter. Den siste kaller Gee ”handingsverdener” (worlds-in-(inter)action), det er de tankene som styrer våre faktiske handlinger, uavhengig av hva vi sier eller tror vi mener (s. 109). De evaluerende verdenene er spesielt interessante i vår sammenheng, fordi nøkkelordene er ”skyld” og ”skam”, som i stor grad handler om hvordan ofrene ser på seg selv. Hva er det som gjør at de dømmer seg så hardt; hva er de figurerte verdenene det er meningen de skal vite og oppføre seg i samsvar med?

Ser vi på hva kvinnene angrrer på, dreier det seg om alt fra å forklare en mann veien, kle seg lettkledd, flørte, drikke seg full, invitere en mann inn, til det å legge seg i sengen med han. Det er dette kvinnene mener de har gjort galt, og som har gjort dem ”medskyldige” i voldtekten. Men er det virkelig sånn at kvinnene skulle ha visst at dette ikke var greit? Gee (2014a) peker på at de kulturelle modellene inneholder store forenklinger, de tar sjelden hensyn til alle omstendighetene ved en situasjon:

”When figured worlds are brought to our attention, we can often acknowledge they are really simplifications about the world, simplifications that leave out many complexities ... Unfortunately, the simplifications in figured worlds can do harm by implanting in thought and action unfair, dismissive, and derogatory assumptions about other people.” (s. 96)

Disse forenklingene i de evaluerende verdenene er basert på en konsekvensetisk tankegang; fordi handlingen viste seg å ha negative konsekvenser, var det feil å gjøre. De forstår episoden i etterpåklokskapens lys. Her handler ikke forenklingene om at man ser ned på andre, men at man dømmer seg selv. På den måten konstituerer kvinnene seg selv som medskyldige. I de aller fleste situasjonene vil imidlertid ikke noen av dette kvinnene har gjort, eller ikke gjort, føre til voldtekt, men fordi ofrene tolker det som at det gjorde det, skulle de ha ”visst bedre”. Nettopp fordi handlingen, eller mangelen på handling, har fått så store konsekvenser, blir skyldspørsmålet viktig. Her virker det som ofrene trekker på en figurert verden om hva som er korrekt oppførsel i omgang med det andre kjønn. Kanskje reflekterer dette et kritisk syn jenter har på seg selv; de vurderer seg på skalaer, og når noe

ikke går som planlagt, må det være dem det er noe feil med; noe de ikke har fått til. Skårderud (2001, s. 1615) sier det slik: ”Selvkontroll er attraktivt, mens tap av selvkontroll er tabuisert.” De tolker det som en situasjon de ikke har klart å styre. I likhet med folks iscenesatte selvrepresentasjon i sosiale medier, har de kanskje en oppfatning av at dette ikke skjer andre; *de* fikser jo livet. Det er meg det er noe feil med. Skylden må ligge hos dem selv; noen koder de har misforstått eller en situasjon de har avlest feil. I flere av tekstene ser vi akkurat dette paradokset, hvor det snarere signaliseres en forståelse for overgrepsmannen enn et sinne, slik som i 6:1: ”Dagen derpå og i tiden etter tenker jeg på, om det var min egen skyld: Havde jeg i søvne gjort noget, som hadde fått ham til at tro at jeg ville have sex med han?”. I stedet å gi seg selv tvilen til gode, gir de den til den tiltalte. Slik ender de opp med byrden, og bruker strategier som støtter oppunder tolkningen; både med tanke på metaforbruk, setningskonstruksjoner og overordnede fortellinger.

Davies (2007) sier at når hun som ung jente stilte seg spørsmålet: ”Er jeg forelsket”, og svaret var ja, var dette er fortellerspor som ville utfolde seg til en lykkelig slutt, selv om ”prinsen” ikke egentlig var en prins. Hun trodde at kjærligheten ville forandre han. Når dette ikke gikk bra, var det enten på grunn av hennes manglende evne til å elske, eller så var det hun selv som hadde tatt et dårlig valg. Skylden var uansett hennes (s. 197-198). Selv om forelskelse er et tema langt fra dette, er logikken likevel overførbar: Kvinnene opererer med forståelsen av at dette egentlig ikke forekommer, og når det da gjør det, må det være noe de har gjort feil. Malen er den romantiske modellen, som Davies refererer til, der mannen uansett er ”prinsen”, og ikke gjør slike ting uten grunn. Den slemme mannen eksisterer ikke.

Er så tilfellet at dette ikke skjer med andre? Det er nettopp det Information vil får frem at det gjør, selv om ikke statistikken bekrefter det. Det er grunn til å tro at det forekommer relativt hyppig, men de fleste sakene når ikke rettssystemet, slik jeg pekte på i innledningen. Både det bildet Aftenposten tegner og det ofrene forteller, viser at dette er et vanskelig landskap å bevege seg i, og det kan spores i samfunnsdiskursen. Tidligere leder ved Seksjon for volds- og seksualforbrytelser i Oslo politidistrikt, Rohde, spør: ”Hvorfor voldtas jenter på russtreff, festivaler, på fest? osv. osv. Svaret er IKKE for høye strafferammer eller for lite klær. Svaret er opplaget: Mange menn er farlige for kvinner” (Rohde, 2017). Om ikke dette argumentet, at ikke alle menn er ”prinser”, er en del av kvinners figurerte verden, får det heller ikke betydning for tolkningen. Det kan altså være to faktorer som kvinner ikke tar med i beregningen når de tolker opplevelsen: For det første, at det faktisk er noe som skjer, og for det andre, at det trenger ikke å være en grunn til at det skjer; sånne menn finnes.

Forståelsen kan også sees i lys av om man i det hele tatt føler det er riktig å kalle det for en voldtekt. I historie 8:1, ser vi at kvinnens egen skyldopplevelse gjør det vanskelig for henne å bruke ordet ”voldtektsmann”; de to aspektene kan ikke forenes: ”Jeg følte meg skyldig, fordi jeg ikke kjempede mere imod, og fordi jeg ikke turde anmelde ham. Jeg følte jeg ikke hadde ret til kalde ham, det han var: voldtæktsmand.” Slik definisjonen av voldtekt står i straffeloven, kan den virke tydelig, men det er ikke nødvendigvis tilfelle. McKenzie-Mohr og LaFrance (2011, s. 54) beskriver manglende konsensus som et utbredt problem: ”Researchers over the past 25 years have repeatedly found that at least a half of women surveyed who report having experienced events that meet the legal definition of rape/sexual assault, do not label it as such.” De sier at grunnen til at mange ikke oppfatter opplevelsen som voldtekt, er at de tror det må være en overfallsvoldtekt for å kunne havne i den kategorien. De ”mildere” formene forstås ikke som overgrep. Et annet problem med begrepet er at det ikke nødvendigvis fanger opp alle nyansene ved opplevelsen. Stefansen, Smette og Bossy (2014) har forsket på uønsket beføling blant unge jenter, og sier det slik: ”Hverdagsspråkets begreper om «tafsing», «klåing» og «fingring» viser til det konkrete handlingsaspektet ved uønsket beføling, men ikke til handlingens krenkelsesaspekt og den makten som er involvert” (s. 4). Det samme mener jeg er tilfellet med ”voldtekt”; det rommer ikke alle de følelsene og tankene ofrene sitter igjen med, men lukker derimot opplevelsen inn i en bestemt fortelling. I vårt tilfelle ser vi at ordene ”skyld” og ”skam” i en viss grad sluker krenkelses- og maktdimensjonen ved hendelsen. Voldtektsmannen må ikke stå til ansvar for sine handlinger. Det fornedrende aspektet ved voldtekten blir i mindre grad verbalisert. Det blir derfor heller ikke en del av ofrenes forklaringsmodell.

Et problem, slik vi nå har berørt, er altså at de figurerte verdenene, og dermed normative føringene, ikke er tydelige. Skårderud (2001, s. 1613) peker på dette som et trekk ved det moderne; at det i dag er vårt eget ansvar å orientere oss og ta de rette valgene. Da Gee (2014a, s. 95) var ung oppfattet han det som om når gutter og jenter kurtiserte, var det viktigste for gutter å være intelligente, mens for jenter var det utseendet som gjaldt. Det var de uskrevede reglene. Disse normative føringene, når det gjelder denne relasjonen, er ikke like tydelig i dag. Hva det vil si å være kvinne eller skulle oppføre seg som en kvinne, er ikke lett å internalisere. De normative føringene er motstridende:

”De diskurser, som subjektpositionen ”kvinde” konstitueres igjennom, er mangfoldige og modsætningsfulde. Og hver enkelt kvinne påtager sig det begær, der gøres relevant af disse modsætningsfulde diskurser, i sin stræben efter at konstituere sig selv som vellykket inden for den kønskategori, hun har blevet tildelet. Hun er imidlertid aldri i stand til at opnå fuldkommen succes i

forhold til det at være kvinne.” (Davies, 2007, s. 181)

Kvinner skal balansere mellom å være attraktive og sexy, men ikke for ”løse” (Davies, 2007, s. 181). De skal være snille, høflige og medgjørlike, men ikke for ”lokkende”. Klarer de ikke å balansere denne linjen, ja, da kan de bare ”takke seg selv”, hvis det skjer noe uønsket. Det er vanskelig for en kvinne å vite hvordan hun skal opptre i en gitt situasjon, de figurerte verdenene er sammensatte og gir ikke tydelige kompass. De Beauvoir (2000) sier at for at en mann er rollene forenlige; han blir mann ved å fullbyrde seg selv, slik er det ikke for en kvinne: ”For den unge kvinne, derimot, er det et gap mellom hennes rent menneskelige tilstand og hennes kall som kvinne” (s. 342). I stedet for å se på de ulike forventningene, er det imidlertid kvinnene selv det blir antatt å være noe feil med, slik Davies (2007) peker på: ”Deres modsætningsfulde subjektivitet bliver kalt irrasjonel, retningsløs, deres viden intuitiv, ubegripelig eller forkert” (s. 182). Dette poenget kan illustreres med tekst 5:2, der kvinnen tror at politiet oppfatter henne som fjollete og derfor lar være å gjøre noe. Når kvinner forbinder hendelsen med sider ved sin identitet er det unngåelig at skamfølelsen kommer. De dømmer seg selv fordi de tenker at det er noe rett og galt; noe de skulle ha visst. I selve situasjonen er de imidlertid usikre. Denne dikotomien mellom ulike diskurser, trer tydelig frem i materialet. Eksempler på det ser man blant annet i 1:4 og 2:4: ”Stadig har jeg den følelse af at det er jeg, som er den skyldige. Jeg ved med min fornuft godt, at sådan er det ikke, men følelsen er der” og ”I dag ved jeg, at overgrebene ikke var min skyld, og at jeg ikke skal føle skam. Men jeg leder stadig efter, hvem jeg er, hvis jeg ikke er en, man krenker”. De tror at det finnes én figurert verden, ett fortellerspor, de skal følge. Når de anklager seg selv, er det derfor i like stor grad en beskyldning mot dem selv for at de burde ha visst hva den figurert verdenen *var*.

Davies mener at nøkkelen ikke er å forsøke å finne den ene ”sannheten”, men tvert i mot å anerkjenne kompleksiteten. Klarer de å få øye på de motstridende diskursene, kan kvinnene velge de mest hensiktsmessige fortellersporene. Det dreier seg både om hvordan fortellersporene gir retningslinjer for å handle, men også, slik tilfellet er her, hvordan de kan hjelpe kvinnene til å sette opplevelsen inn i en hensiktsmessig forståelsesramme, som gjør at de ikke dømmer seg selv så hardt:

”Kvinders ønsker er imidlertid resultater av kropslig tilegnelse og af metaforer og forståelsesspor, der fanger dem i måter at være/begære på som de ikke kan undslippe, medmindre de kan genindskrive, vende på hovedet, opfinde og opdage nye fortællepor og dermed bryde båndene til gamle strukturer og gamle diskurser.” (Davies, 2007, s. 185)

Også Fairclough (2008) ser på motstridende diskurser som en kime til forandring. Han mener at når et menneske interPELLERES fra flere kanter, blir naturaliseringen rundt de ulike subjektposisjonene vanskelig å opprettholde (s. 51). Davies (2007) sier at ved å lokalisere kilden til motsetningen i diskursene, kan man også undersøke ens egen subjektivitet, uten at det medfører skyld eller engstelse (s. 184). Det vil i denne sammenheng si at de har befunnet seg i situasjoner der det har vært ulike forventninger til hvordan de skulle oppføre seg. For å ta et konkret eksempel, del 8:3: ”Jeg skammede meg, for jeg hadde jo selv lukket ham ind over dørtærsklen. Jeg hadde jo haft sex med han før.” Her ser vi hvordan kvinnen opptrer; hun lukker han inn (snill), samtidig ønsker hun ikke å ha sex med han (avvisende). Kvinnen er konstituert som snill, men hun er også konstituert som en person med fri vilje. Her er den frie viljen som blir brutt; hun har ikke hatt rett til å avvise. I stedet for å sette spørsmålstegn ved hva hun har gjort for at hun ble voldtatt (snill) kan hun heller spørre: hvorfor ble den frie viljen brutt? Da er det her vi finner kilden til motsetningen; at den frie viljen er en illusjon, og når voldtekter skjer, er det en bekreftelse på denne utopien. Det er noe av dette De Beauvoir (2000) er inne på når hun sier:

”Men det som på en spesiell måte definerer kvinnens situasjon er at hun, samtidig som hun er en fullstendig frihet lik hvert menneske, oppdager seg selv og velger seg selv, i en verden der mennene pålegger henne å oppfatte seg selv som Den Andre Kvinnens tragedie er denne konflikten mellom det grunnleggende krav hos ethvert subjekt som alltid vil hevde seg som vesentlig og fordringene i en situasjon som former henne som en uvesentlig.” (s. 18)

Her er det altså, som De Beauvoir hevder, situasjonen som former kvinnen som uvesentlig. Ved å innse hvor graverende det er, kan kvinnen gjøre noe med det. Det er også en slik oppfattelse Fairclough har av subjektet; det påtar seg ikke passivt subjektposisjoner, men har mulighet til å opponere mot ideologiske praksiser. Kvinner kan avvise diskursen som gjør dem til medskyldige, og heller velge fortellerspor der offerrollen er tydelig. Dette er imidlertid ikke uproblematisk. Davies (2007) peker på ulike grunner til at det kan være vanskelig å lage nye fortellerspor. Hun sier at for det første, er det alltid en fare for at den nye fortellingen blir tolket på gamle fortellingens premisser. For det andre er det ikke lett å forandre de tankene vi har om oss selv, særlig når de er knyttet til identitet. For det tredje mener hun, at vi ikke helt har forstått fortellingens funksjon i samfunnet (s. 195). Hun bruker eksempelet med den romantiske fortellingen, for å vise fortellingens innflytelse:

”Jeg har i stedet brug for at forstå selve fortællingen, at forstå, hvordan den drager mig til sig, og hvordan andre positionerer mig inden for den. Jeg har også brug for at kunne forestille mig nye fortællerspor, hvor de problemer der er indbygget i nuværende narrativ, er avskaffet, og hvori de positioneringer, der er tilgængelige for mig, ikke er destruktive for mig, på samme som den

romantiske narrativ er det. I sådan en fortolkning er det ikke den individuelle kvinde, der er skyldig at fejlaktigt udleve en fantasi i en virkelighed eller for at leve forkert. Det er kulturen som tilbyder destruktive narrativer at organisere identitet og begær igjennem.” (Davies, 2007, s. 198)

Ved en slik innfallsvinkel får man plassert skylden der den hører hjemme: Det er samfunnets skyld at kvinnene har denne oppfatningen. Et slikt nytt fortellerspor kan også handle om følelser, da fortellingen bidrar til å legitimere følelser. I første omgang kan det bety å ta et skritt bort fra skammen, som Skårderud (2001, s. 1617) sier: ”Den dype skammen er hånlig av selvbebreidelser, og derfor lukker den for forståelse og innsikt.” Den knytter automatisk destruktive fortellinger til seg. Han peker på, slik jeg også tidligere har nevnt, at mulige veier ut av skammen kan gå gjennom følelser som sorg, sinne og skyld. Den siste begrunner han med at er mer avgrenset enn skammen, og derfor kan være et skritt på veien, men ikke det endelige stoppestedet (Skårderud, 2001, s. 1617). Ved å velge fortellerspor der disse følelsene dominerer, vil man forflytte seg fra den altopplukkende skammen. På et annet plan kan det også handle om å lage fortellerspor som er kunnskapsorienterte. Det kan innebære å se på kroppen både som noe man kan styre, men også som en gjenstand som styrer seg selv. Det kan videre handle om å vurdere overgrep som noe som *skjer* uten at det er noe feil ved en selv eller noen ille man har gjort. Like viktig kan det være å se på bildet mer nyansert; å se seg selv både som agent og pasient i en situasjon; den ene behøver ikke å utelukke den andre.

Fairclough (Fairclough, 2008, s. 43-44) mener at det er ved å bruke elementer fra ulike diskurser, såkalt intertekstualitet, at en enkelt diskurs kan bli forandret i samfunnet. Ønsker man å se endringer på et høyere plan, må måten man snakker om voldtekt på i fellesskap reformeres. Slik kan også den sosiale og kulturelle verdenen forandres (Jørgensen & Philips, 2005, s. 15). Han peker imidlertid på at dette er begrenset av maktrelasjoner, fordi det bestemmer hvem som har tilgang til ulike diskurser (Fairclough, 2008, s. 85). Dette skal vi komme nærmere inn på senere.

5.3 Verktøy for å tenke, håndtere og formidle – hva metafor-konstruksjonene forteller oss

Metaforer er ikke kun redskaper for å tolke verden, de avslører i tillegg hva slags figurerte verdener vi bærer med oss. Godtar vi en bestemt metafor, aksepterer vi et syn på samfunnet;

nemlig det bildet som stemmer overens med metaforen. Hvis vi anerkjenner ”skam er et virus” som strukturmetafor, vil det styre måten vi tenker om skammen på. Vi vil godta at skammen er noe vi har gjort oss skyldig i, og som vi selv må håndtere. Dette handler om ”meg”. Forståelsen vil også føre til at samfunnet ikke vedkjenner seg ansvaret; voldtekt handler om personlige valg og identitet, og har ikke med samfunnsmessige ordninger å gjøre. På den måten opprettholder metaforen et syn på verden, mens den skjuler andre (Bergström & Boréus, 2012, s. 266-267). Den dekker over at skammen også er en sosial konstruksjon som bidrar til å holde kvinner tause.

Ved at skammen i tillegg er så tett knyttet opp til skyldspørsmålet, hindrer det offeret i å se at skammen kan være påført dem, og ikke nødvendigvis skyldes egne handlinger. Det lukker opplevelsen inn i en forståelsesmodell som etterlater liten fleksibilitet. ”Det er overgriperens skamløse atferd som påfører offeret skam” sier Skårderud (2001, s. 1615). En hovedgrunn til dette tror jeg er at skammen er så nært forbundet med identitet, til hvem du er. Mange i ”vesten” har en idé om at det finnes en kjerne som er ”deg”. Viser denne kjernen seg å være dårlig, er alt tapt. Da er det ingenting igjen å redde. Slik jeg tidligere har påpekt, var det lite kritikk mot samfunnet i tekstene der kun skam var brukt. Det er altså tydelig at skammen peker innover. I tilfeller der skyld var benyttet, virket det som ofrene i større grad klarte å skille mellom seg selv og handlingen, og dermed også maktet å rette blikket utover. Metaforkonstruksjoner rundt begrepet skam kan altså opprettholde et syn der voldtekt er et individuelt problem.

I likhet med diskurs, har metaforen også konsekvenser for hvordan vi handler:

”Metaforer kan skape en virkelighet for oss, særlig en sosial virkelighet. En metafor kan derfor styre fremtidige handlinger. Slike handlinger vil naturligvis passe med metaforen. Dette vil i sin tur styrke metaforens evne til å gjøre erfaringen koherent. I den forstand kan metaforen være selvpoppfyllende profetier.” (s. 148)

Metaforen tilbyr hele tolkningsunivers. Vi kan vurdere hvilken handling metaforen førte til på to plan. På individnivå førte skammen til at offeret lot være med å anmelde overgrepet. Her er det nok faren for å bli avslørt for hvem du virkelig er, slik Rygh (2017) påpeker, som er avgjørende. På et samfunnsnivå kan vi si at hvis leserne godtar ofrenes fortellinger, er det heller ikke selvsagt at de *burde* gjøre noe. Det var jo ”tydelig” deres egen feil. Det er sjeldent man snakker om skam som et kollektivt fenomen, slik at ved i det hele tatt å bruke termen skam, dreier det seg om et individ. Ved å knytte skam og voldtekt sammen begrenser man dermed måten voldtekt kan forstås på. ”Voldtekstvokabularet” definerer hva som er et

samfunnsproblem og hva som er et personlig problem. Det er det som kjennetegner denne diskursordenen. Skam lukker dermed diskursen inne i en individorientert modell.

Metaforene er imidlertid mer enn strukturmetaforer. De er ikke bare redskaper for å tenke, de er også knyttet til en måte å håndtere opplevelsen på, slik jeg har pekt på at beholdermetaforene og personifikasjon kan være uttrykk for. Som jeg skrev tidligere, kan det være at vedkommende synes det er vanskelig å gi en annen person skylden; de føler selv at de er skyldige, og det oppleves ikke rettferdig å anklage andre. Kanskje kjenner de personen, hvilket gjør det ekstra vanskelig. En annen grunn kan være at de rett og slett ikke klarer å forholde seg til gjerningsmannen, og ved å gjøre skammen til den ”skyldige”, slipper de å tenke på han. På den måten unngår de å bli retraumatisert. Det problematiske i denne sammenhengen er at ved å gjøre skammen til en person, blir det i stedet seg *selv* de må kjempe mot; ikke en samfunnsstruktur eller en overgriper. Jørgensen og Philips (2005, s. 95) sier det slik: ”En sådan sætningskonstruktion fratager agenten ansvar ved at lægge vægt på effekterne og tilsidesætte de handlinger og processer, der førte frem til dem.” Skamfølelsen er, slik vi har sett flere eksempler på, knyttet til hvem du er som person. Når skammen gjøres til den skyldige, er det du som blir den skyldige, og det er du selv som må takle påkjenningen. Det er ikke uvanlig i vår kultur, at vonde følelser ender opp med å bli ”ditt eget problem”. For ikke lenge siden gikk det et program som handlet om psykiske problemer på NRK. Programmet het *Jeg mot meg*. Tittelen gir en sterk indikasjon om at det er dine egne feil, mangler, tanker og følelser du må fikse, og at det bare er du som kan gjøre det. Slik ser vi at #jegblevvoldtaget er en diskurs som ikke har rot bare i disse tekstene, men i samfunnet som helhet. Det er slik Hall (2007, s. 72) tolker Foucault: ”It governs the way that a topic can be meaningfully talked about and reasoned about.” Konsekvensen av den måten å forstå voldtekt på er at kritikken ikke rettes utover mot samfunnet, men innover mot deg selv.

Metaforene kan imidlertid også være et redskap for å *plassere* følelsene. De kan muliggjøre et språk for det det ikke eksisterer et språk for. På den måten kan det henge sammen med argumentasjonen til Lakoff og Johnson: Vi tenker i bilder. Spørsmålet vi kan stille er så om vi også føler i bilder. Det er ikke noe Lakoff og Johnson umiddelbart åpner opp for i sin teori, men i vår sammenheng kan det være et punkt det går an å problematisere; kan ikke traumer nettopp være situasjoner der følelser har forrang fremfor tanker? Metaforene kan imidlertid også vurderes motsatt; at illustrasjonene er et verktøy til å sette ord på følelser. Det så vi i tidligere forskning at graviditetsmetaforen og grensemetaforen var eksempler på.

I så måte kan metaforen forstås som en ressurs for voldtektsofrene; det hjelper dem til å verbalisere opplevelsen, og unngå det DeVault kaller ”linguistic incongruence”. Det som kan underbygge denne teorien, er at når voldtektsofrene ikke lenger har det vanskelig, virker det som behovet for å uttrykke seg i metaforer faller bort. Det er ingen av metaforene som dreier seg om at skammen er borte eller har forsvunnet; de peker alle på at skammen er noe som er hos dem (”bærer”, ”går rundt med”, ”opplever”). På samme måte var det flere metafor-konstruksjoner i forbindelse med ordet skam enn skyld. Det tyder på at skyld er en lettere følelse å håndtere. Skyld knytter seg til en bestemt handling, mens skam blir beskrevet som en kompleks følelse, og da er det mer nærliggende å ty til metaforer. I de skildringene der det blir sagt at skammen ikke lenger er der, er det i sammenheng med verbet ”å føle”; at skam og skyld ikke er noe man *føler* lenger. Dette kan være tegn på at når man har det bedre, trenger man ikke metaforene. Det bekrefter det McMullen sier om de som har vært utsatt for et traume: “In their struggle, they often rely on figurative expressions as a way to convey what they want to say both to themselves and to the therapist” (Gjengitt i Tay, 2013, s. 14). I så måte kommer man og vekk fra det institusjonelle språket som Pedersen (2013, s. 14) beskriver som: ”... formelt, overskytende, livløst når det gjelder det de selv erfarer”.

I tillegg til å være et verktøy for å gi ofrene et språk, har vi tidligere berørt hva voldtektsofrene *gjør* gjennom det sier. Emosjonelle metaforer som dette, kan både bli sett på som konseptuelle ressurser, slik Lakoff og Johnson (2003, s. 243) definerer dem, men de kan også vurderes som samtaleressurser, slik som ”The Doing and Not Just Saying Tool” er et verktøy for. Jeg tror likevel ofrene i liten grad bruker metaforer rent retorisk. Et argument for det, er at det ikke er aktive metaforer de benytter – de er ikke nyskapende. Det er derfor mer nærliggende å tolke dem som om at de formidler det synet på voldtekt og skam kvinnene har vokst opp med. Avviser vi ”skam er et virus” som strukturmetafor, og vurderer det utelukkende som en samtaleressurs, kan vi likevel anerkjenne samfunnets innflytelse. Det er uansett kulturen som ”snakker gjennom oss”, slik Lakoff og Johnson sier. Så i et ”figured world”-perspektiv, vil man si at det er kulturen som gjør at man prater om fenomenet slik. Når kvinner snakker om skam og skyld på denne måten, er det fordi de har *lært* det gjennom kulturen. Fairclough referer Thompson som sier at visse former for språkbruk er ideologiske, fordi de under noen forhold tjener til å etablere eller opprettholde dominansrelasjoner (Fairclough, 2008, s. 47). Det mener jeg at kan være tilfellet her. Ved at metaforene er så

nært knyttet til følelser, lukker det problematikken inne i et personlig univers, og forholdene fortsetter å være som de er.

For å oppsummere denne delen kan det være flere grunner til at ofrene bruker metaforer når de skal fortelle. Det er grunn til å tro at metaforene i hovedsak er verktøy for å tenke og håndtere opplevelsen. Metaforene brukes ikke bevisst for å påvirke. I så måte passer det i stor grad med teorien til Lakoff og Johnson.

5.4 En ramme som gir mening – hva fortellingene sier oss

Da ofrene ikke kjenner til en historie som kan skape mening for dem, tolker de opplevelsen inn i en allerede eksisterende historie, en overordnet fortelling. En beretning som ligger klar og som kan tilby mening i en vanskelig situasjon. Da kulturen vår i alle år har vært dominert av en maskulin måte å tenke på, er også de overordnede fortellingene basert på denne malen. Davies (2007) sier at kvinnes subjektivitet enten blir hindret eller fremmet gjennom de fortellersporene de tar til seg (s. 179). At det som regel er destruktive fortellinger de tyr til, blir bekreftet av Brown: "Women often tell unhelpful stories about their lives that reflect dominant notions about what it means to be a good person, and in particular, a good woman in this society" (gjengitt i McKenzie-Mohr & LaFrance, s. 55, 2011). De overordnede fortellingene tilbyr en tolkningsramme, og er således et hensiktsmessig verktøy for kvinnene, men de har også en mer problematisk side; de er slik Frank sier, et tveegget sverd. Vi skal nå undersøke de tre overordnede fortellingene som har kommet frem i analysen, og se om de også gjenspeiler en stor fortelling.

Den første overordnede fortellingen sier at det er noe du har gjort som forårsaket overgrepet. Tekstene er forbundet med scenarioer vi berørte i den forrige delen, at de har gjort noe som nærmest har fremprovosert en voldtekt. Hvordan har denne tolkningen blitt en del av deres evaluering av verden og en overordnet fortelling de plasserer hendelsen inn i? Her kan vi trekke vekslers på Davies: Hvis kvinner ikke vet hva som er de normative føringene, har de heller ingen mentale kart de kan følge, og må prøve seg frem. Når man ikke aner hva som er riktig og galt, blir det lett å la konsekvensene avgjøre: Er resultatet dårlig, var det også en feil beslutning. McKenzie-Mohr og LaFrance (2011) jobbet med å gi voldtektsofre et språk. En bit av dette handlet om å lære dem til å se, og til å verbalisere, at det ikke må være enten/eller:

“Perhaps the most perilous of the themes articulated in these ‘both/and’ descriptions was the binary of: seeing ‘one’s role’ in the rape/not blaming oneself. These participants came to perceive that their own actions may have increased their risk at the time of the rape, while simultaneously assigning the assailant with responsibility for the rape.” (s. 61)

Hvis kvinnene klarte differensieringen; å se at de kanskje hadde satt seg selv i en uheldig situasjon, men at det ikke betød at de var skyldige av den grunn, kunne opplevelsen bli lettere å håndtere. Da kunne de erfare seg selv som agenter uten å føle skam (McKenzie-Mohr & Lafrance, 2011, s. 61). Slik vi så i fortellingene, tok kvinnene ofte på seg skylden, og lot gjerningsmannen gå fri. Ser man på hendelsen som at et fortellerspor ikke nødvendigvis utelukker et annet, kan det være lettere å gi et sant språk til opplevelsen. Man kan gi den rette personen skylden, men samtidig anerkjenne følelsene og tankene man sitter med, der skyld og skam er vesentlige komponenter. Det kanskje viktigste med dette, er at man fortsatt opplever seg selv som en agent. Man har dermed mulighet til å komme seg videre; man er ikke fastlåst i en offerrolle. Bildet er ikke svart/hvitt og nyansene får lov til å være der.

Den andre overordnede fortellingen er knyttet opp til at det er noe ved deg selv som gjør at det skjer med deg. Hva er det som får ofrene til å trekke denne konklusjonen? Her tror jeg svaret ligger i tolkningen av følelsene. Skamfølelsen er sterk, og i møte med så overveldende emosjoner, er det logisk å tenke: Når jeg føler noe så kraftig og vondt, er det fordi det er noe feil med meg. I den vestlige kulturen har det nærmest blitt et ordtak at man skal lytte til følelsene; det er følelsene som forteller oss når noe er rett og galt. Det er følelsene som forteller oss hvem vil skal leve sammen med og hva slags yrke vi skal ha. I mange sammenhenger blir vi bedt om å følge ”magefølelsen”. Vi kan si at dette er et trekk ved samfunnsdiskursen som helhet. Faktum er at følelser noen ganger kan være misledende. Man går en tur sent en kveld og blir redd, fordi man hører noen bak seg. Det viser seg imidlertid bare å være en katt. Altså er redselen ubegrunnet. Frykten speiler ikke en virkelighet. I disse tilfellene trenger heller ikke skam- og skyldfølelsene å representere en virkelighet; de beskriver heller en paradoksal situasjon, der det er offeret, den som er utsatt for handlingen, som ender opp med å skamme seg (Skårderud, 2001, s. 1615).

Den tredje overordnede fortellingen dreier seg om at kvinnene ikke kjempet nok, eller sa et tydelig nei. Ser vi på den siste delen av dette resonnementet, handler det om at kvinnene ikke avviste tydeligere, og at de derfor i en viss grad kan takke seg selv. Det ser vi indikasjoner på i én av tekstene, 1:2: ”Har hun ikke alltid været litt dårlig til at sige i fra?”. Når man

aksepterer dette premisset, kan det i motsatt fall også føre til at man ikke forstår at man blir voldtatt når man *har* sagt nei. Er det ikke det man har lært; at et nei er nok? Det ser vi eksempel på i 1:4: ”Jeg skubbede han væk og hvæsedde ”nei”, men var også fuld og forviret, og han insisterte og masede på” og 9:1: ”Jeg anmeldte det aldrig. Jeg havde aldrig tænkt tanken. Jeg troede, at det var min egen skyld. Jeg havde jo selv lagt mig i sengen. Men jeg sagde nei og kæmpede i mot.” Disse kvinnene begynner da å lete, slik vi ser, etter andre grunner til at det er deres feil.

I en gren av diskursanalysen, samtaleanalysen, har man undersøkt om det å ikke si et tydelig nei er et holdbart argument i denne sammenheng. To forskere, Kitzinger og Frith (2007, s. 175), mener at misforståelser i liten grad kan revaske gjerningsmannen. De er, slik Gee poengterer at figurerte verdener ofte er, forenklinger. Gjennom samtaleanalyse (CA) viser de hvordan jenter følger vanlige samtaleregler når de skal avvise uønsket sex. Reglene er basert på kulturelle normer. For det første er avvisning noe som krever mer forklaring enn aksept gjør. Det å avvise er mer ”uhøflig” enn å godta, og derfor mer utfordrende. For det andre føler kvinner at de må oppgi grunner for å rettferdiggjøre et nei. Disse grunnene må, for det tredje, handle om noe de ikke *klarer*, fremfor noe de ikke har *lyst* til. For det fjerde må avvisningene pakkes inn i komplimenter for at de skal være ”spiselige” for mottakeren. Denne oppførselen har mange likhetstrekk med den korrekte atferden vi har sett karakteriserer jenters oppførsel på nettet (Herring, 2013, s. 1). Vi kan derfor i en viss grad si at det er slik jenter *er*, og derfor også den type personer menn er vant til å forholde seg til. Dette gjør det derfor mindre sannsynlig at mennene kunne ha misforstått.

Forfatterne kritiserer følgelig at forebyggende programmer i USA sier at et ”nei” er nødvendig for å avvise sex (Kitzinger & Frith, 2007, s. 178). De viser til samtaleutdragene i artikkelen, hvor ingen av avvisningene inneholder et nei, men hvor budskapet likevel blir oppfattet. Faktisk har forskning vist at de fleste avvisninger blir gjort *uten* nei, og at dette er det vanlige. De konkluderer slik: ”In sum, refusals do not have to be – and generally are not – emphatic direct and immediate ‘no’s. In ordinary conversation they are signaled by relatively subtle cues such as pauses, palliatives, and even weak agreements.” (Kitzinger & Frith, 2007, s. 181). Hadde jentene sagt nei, hadde det ikke garantert at overgrepet ville vært unngått. Å påstå det er altså sterkt misvisende. I den sammenheng er det også relevant å nevne at Amnesty har en lignende kampanje pågående akkurat nå. Overskiftet lyder: ”Nei er nei: Voldtekt =sex uten samtykke”. Vi ser altså at denne tankegangen også gjør seg

gjeldende i Norge. Igjen oppdager vi at den samme måten å snakke om et tema på, gir seg utslag på flere diskursive områder, i det Foucault kaller diskursiv formasjon.

Kvinner beskylder ikke seg selv bare for å ikke ha sagt nei, men for det som også var en del av den samme overordnede fortellingen: At de ikke kjempet nok. Det så vi eksempel på i 2:3 og 8:1. Å ”fryse” er en av de vanligste måtene kroppen reagerer på når man er i en faretruende situasjon. Likevel er dette noe kvinnene føler ansvar for å avverge. French and Brown (2011, s. 9) sier: ”Society’s response to rape, however, is fraught with misconceptions, prejudices, and indifference, making the intrapersonal struggle for sense-making much more complicated.” Dette er i høyeste grad en feiloppfatning som eksisterer i samfunnet, kanskje også i helsevesenet. I dokumentaren *Stolt av deg*, som handler om en jente som blir voldtatt, roser terapeuten jenta, fordi hun kjempet (Rødseth, 2017). Hva om hun ikke hadde slåss; hva om hennes reaksjonsmønster hadde vært å fryse, hva ville da behandleren ha sagt? Kanskje dette også er situasjoner hvor jenter føler de må prestere: De er flinke jenter hvis de kjemper, men ”mislykkede”, hvis de ikke gjør det.

Voldtekt blir altså i tillegg et spørsmål om kroppskontroll. Dette henger kanskje sammen med det bildet vi har av kroppen i samfunnet. Vi vokser opp med en tro på at vi kan kontrollere det meste. Kroppen er den synlige fasaden som viser dette, slik Skårderud (2001) sier: “Den slanke, harde og sunne høster ære, fordi kroppen bærer tydelige tegn på disiplin og kontroll. Den fete og dvaske risikerer skammen” (s. 1615). Her kunne vi sagt: “den som ikke klarer å avverge voldtekt risikerer skammen”. Det å ikke makte å styre kroppen blir sett på som en svakhet. Samtidig kan det være vanskelig å tenke på kroppen som noe eget, atskilt fra “deg”. French og Brown (2011, s. 9) uttrykker det slik: “Either the survivor is at fault for having the wrong attitude towards her attacker and/or failing to prevent her rape, or she must come to terms with herself as an agent whose will is not the only force that controls her body.” Vi er sammensatte vesener, alt kan ikke styres fra hodet, uansett hvor mye vi ønsker det. En parallell til dette kan være kreft. I media lærer vi om hva vi burde spise; hva som er kreftforebyggende, og hva man ikke bør spise; altså hva som er kreftfremkallende. Innforstått: Får du kreft er det din egen feil. Likeledes blir voldtektsofre behandlet som om de har et valg. Noe som ikke er situasjonen. Her dreier det seg både om det fysiske, slik vi har diskutert, men det henger også sammen med hva det vil si å være kvinne, hvilke fortellerspor de kan tre inn i.

Vi ser altså hvordan en diskurs går i dialog med andre diskurser og ikke-diskursive områder, slik Fairclough vektlegger; en forståelse som ligger til grunn på ett domene forplanter seg i andre. På den måten blir det, som Foucault sier, det som blir språket og rammene for diskursen: "It "rules out", limits and restricts other ways of talking, of conducting ourselves in relation to the topic or constructing knowledge about it" (Hall, 2007, s. 72). Det er slik man snakker om det i alle fora og en sannhet man tar for gitt. I dette tilfellet handler det om at mange tror at man kan velge å kjempe. Kvinner lærer ikke at det ikke alltid stemmer. Det dilemmaet som da oppstår, er at hvis kvinner skal føle at de har noe om helst kontroll over kroppen sin, tror de også at de må ha hatt noe av ansvaret for voldtekten (McKenzie-Mohr & Lafrance, 2011, s. 61). Jeg mener nettopp dette er en av grunnene til at metaforene er så sterkt forbundet med en kroppslig opplevelse; det viser at kroppen er noe de ikke lenger manøvrerer, og det er dette metaforene bidrar med å sette ord på; det ukontrollerbare. Vår figurerte verden som hyller det autonome mennesket, det å ha kontroll i alle situasjoner, stemmer rett og slett ikke med tanke på traumer. Det er både reaksjonsmønster og fragmentert minne eksempler på. Her vil jeg hevde at vi som samfunn mangler en grunnleggende kunnskap om kroppens reaksjonsmønster.

Slik sett viser disse overordnede fortellingene, som i dette tilfellet kan sammenstilles med figurerte verdener, store forenklinger. Forenklingene har store implikasjoner for hvordan offeret ser på seg selv, men også for hvordan samfunnet behandler overgrepsofre. De figurerte verdenene fører til at kvinner både stempler seg selv og blir stemplet for en "løs" oppførsel. De konstruerer følelser av skyld og skam. Emosjoner som fører til at de ikke anmelder voldtektene. Dette er derfor i hovedsak en figurert verden som tjener mennenes posisjon i samfunnet.

Jeg valgte å kalle disse beretningene for overordnede fortellinger. Mye kan tyde på at de alle befinner seg under den samme store fortellingen; den medisinske. De peker nesten utelukkende på forklaringsmåter der påkjenningen er noe du selv må fikse eller ordne; grunnen til problemet og løsningen ligger hos deg selv, eventuelt ved hjelp av helsevesenet. Voldtekt er et traume, og det er i psykiatrien du må lete etter hjelp. Slik den medisinske fortellingen gjør i følge Frank, den: "individualize, decontextualize and depoliticize experiences" (gjengitt i McKenzie-Mohr & Lafrance, 2011, s. 50). Dette blir et problem som er overlatt til helsevesenet, ikke et spørsmål som politikere må ta seg av.

5.5 "Online" diskurs – subjektposisjoner, makt og ideologi

Når man snakker om diskurs har man hele tiden to perspektiver i hodet, det ene er hvordan språket *speiler* en virkelighet, det andre hvordan det *skaper* en virkelighet. Jeg har undersøkt de to aspektene ved diskursen, og vil nå løfte det opp på et høyere plan, der det i enda større grad berører ideologi og makt. Jeg vil bygge opp argumentasjonen trinnvis; jeg vil først se på diskursen fra ofrenes side, deretter fra leserens, og til slutt vurdere det ut fra et samfunnsmessig perspektiv. Hva slags innflytelse det digitale mediet har, vil gå som en rød tråd underveis.

Man kan tenke seg at når man har opplevd en voldtekt, gjennomgår man ulike stadier, og at disse etappene setter avtrykk i språket. Slik jeg nevnte i innledningen, uttrykte de som hadde vært utsatt for overgrep som barn seg ulikt, da de skulle gjengi livsfortellingen sin. Ulikheten gikk i hovedsak på om de så seg selv som agenter i livet sitt. Ofte ga det en indikasjon på hvor langt de var kommet i prosessen. I materialet mitt handler det først og fremst om hvordan ofrene benytter metafor-konstruksjoner og passivsetninger til å uttrykke følelser. Her er det mange nyanser, fra de som gjenopplever episoden hver dag, til de som har funnet en måte å leve videre med erfaringen på. Alt dette vises i språket. Det eksisterer også tekster innenfor kampanjen, der ofre ikke har fått varige mén, men disse vitnesbyrdene fanges ikke opp av det metodiske utvalget jeg har gjort. Man kan altså si at tekstene, der begrepene skyld og skam forekommer, representerer fortellinger der ofrene i en eller annen grad fortsatt sliter med opplevelsen. For dem kan det å verbalisere hendelsen være et skritt på veien videre, en vei ut av traumet. På samme måte er fortellingen noe som gir dem mening i en vanskelig situasjon, den hjelper dem med å få helhet i et liv som føles splittet.

Metaforene, uttrykksmåtene og fortellingene kan altså sees på som en *ressurs*. Det handler om å sette ord på det vanskelige og dermed få nye innsikter, slik at de kan lage *nye* fortellinger. Michael White er en av flere psykologer som jobber med det som heter "narrative practice", hvilket dreier seg om akkurat dette; hvordan vi endrer fortellingene om oss selv, og dermed får det bedre (Springen, 1995). Det kan handle om det aspektet jeg allerede har påpekt; hvem som er aktør i livet ditt, men også om hvordan du forklarer din egen rolle i situasjonen, altså hele fortellingens *discourse*. Forfatter og redaktør, Geir Gulliksen (2013), sier det slik: "Mye av den psykologien som praktiseres nå, både i terapirom og i offentligheten, handler om at du må reformulere erfaringene dine når du er i krise, at du må finne en måte å snakke om livet ditt på som gjør det mulig for deg å forstå

deg selv på en annen måte enn før.” Det dreier seg altså om bevegelse bort fra de evaluerende verdenene som gjør deg til en person du ikke ønsker å være.

I #jegblevvoldtaget er det i hovedsak ikke en *ny* fortelling, i betydningen bearbeidet, ofrene lager om seg selv; de setter ord på det slik de føler det midt i smerten. De er strenge mot seg selv og later til ikke å ha full oversikt over hva det var som faktisk skjedde. For å få orden på livet tyr de til den mest nærliggende overordnede fortellingen. Anledning til å snakke seg ut av skammen, til å lage nye fortellinger om seg selv, har enda ikke bydd seg. De vet ikke at den fortellingen de figurerte verdenene tilbyr, og som de tolker hendelsen inn i, er ideologisk investert. Så hva skjer da når det er denne, slik vi har sett, nedvurderende, fortellingen som kommer på trykk? Vi skal nå bevege oss over til mottakeren av vitnesbyrdene. I Faircloughs tretrinnsmodell snakker han om konsumpsjon av tekster som en del av diskursen. For at man skal kunne fortolke en tekst er det viktig med kunnskap om konteksten: ”Men før en fortolker kan trekke på enten den situasjonelle kontekst eller især den kontekstuelle kontekst for at fortolke en ytringskraft, må hun være kommet til en fortolkning af, hvad den situationelle kontekst er” (Fairclough, 2008, s. 41). Han nevner videre koherens som en viktig faktor, men påpeker at det heller bør sees på som en egenskap ved fortolkningen enn ved teksten: ”... teksten gir kun mening for den som får mening ud af den” (Fairclough, 2008, s. 42). Spørsmålet er så hva slags mening den jevne dansker, som kanskje sitter med kaffen i den ene hånden og Ipaden i den andre, ”henter” ut, mens han, med Modlinger og Sonntags ord, ”konsumerer” traumene. Er den nødvendige konteksten på plass for at de skal forstå den ”riktig”?

Her må man skille mellom to grupper; de som har kjennskap til tematikken og de som ikke har det. For de som har opplevd et traume vil nok en slik kampanje være til hjelp. Her får de bekreftet at dette er vanlig, og at måten de reagerer på er normal; det er slik mange tolker opplevelsen. Det vil antageligvis ha noe av den samme effekten som for de som delte fødselstraumer over nettet; nemlig å føle omsorg, å oppleve en følelse av tilhørighet, å gi slipp, å finne mening i situasjonen, og å bli ”empowered”. I så måte fungerer absolutt ”sharing is caring”. At det er tilfelle, ser man en konkret effekt av, ved at så mange fortsatte å sende inn historier etter at første del hadde blitt publisert. Information klarte nærmest å skape en bevegelse. Kvinnene følte seg som en del av et fellesskap og ville aktivt bidra i det. Kampanjen satte ord på noe de selv gikk og bar på. For andre som har forkunnskap og

kanskje faglig interesse for temaet, slik som undertegnende, vil det også være verdifull kunnskap å finne i tekstene.

For en som *ikke* har opplevd et traume, og ikke har kjennskap til problematikken, derimot, er dette en vanskelig situasjon å sette seg inn i. Det er min påstand at de mangler den nødvendige forforståelsen for å fatte vesentlige deler av innholdet. Kanskje har leseren utfordringer med å plassere sjangeren. Leseren av denne type nettside er nok ikke den samme som kjøper ukeblader, der slike personlige historier fra virkeligheten er faste innslag. Kanskje er hun vant til reality eller virkelighetslitteratur, der man ikke vet hva som er sant og ikke. Muligens tillegger hun innsenderne den samme motivasjonen som deltakere på slike TV-show; at det dreier seg om et behov for oppmerksomhet. En annen faktor er, som jeg pekte på i det første kapittelet; at det virkelighetsnære trenger inn på mange offentlige arenaer. Man blir nærmest immun, selv mot det som berører altovergrepene opplevelser. Tabuer er noe man nærmest får servert til frokostbordet hver dag. Det kan altså være vanskelig å skille denne type lesning fra annen; hva er virkelig og hva er mediert? Er dette bare ”triks” for å få flere lesere? Slik jeg har pekt på kan de tabloidiserende virkemidlene Information har brukt i de siste oppdateringene, i så måte virke mot sin hensikt.

Et annet problem i denne sammenheng er det McKenzie-Mohr og Lafrance (2011, s. 52) referer til som ”linguistic incongruence”; når man hører kvinners fortellinger, må man være lydhør overfor hvordan de sier ”things that are not quite right” og ”the language in non-standard ways”. Den narrative strukturen kan gi teksten en form som gjør det vanskelig å fange opp nyansene: “In the absence of adequate narratives, the dominant scripts take hold so easily, swallowing up the nuances of speakers’ meanings. Although clearly not the speakers’ intention, narratives such as these can be easily interpreted as self-blame.” (McKenzie-Mohr & Lafrance, 2011, s.63). Tekstene kan ikke forstås bokstavelig, man må nærlese tekstene og stille spørsmål til dem. Kanskje kvinnene ikke mener å kommunisere at de er medskyldige? Det ser vi i analysen veldig mange tegn på. Dette er imidlertid ikke lett å fange opp om man ikke leser tekstene med et kritisk blikk, der hele konteksten og alle forutsetningene blir vurdert. I skolen er man opptatt av å lære elevene lesestrategier (til noens forargelse) for å kunne avkode forskjellige type tekster. Til å hjelpe leseren på vei, kunne avisen ha skrevet noe om hva et traume er. Muligens kunne det ha vært hensiktsmessig med en definisjon av skyld og skam. Kanskje skulle avisen ha oppgitt statistikk for domfellelser og anmeldelser. Her er det flere muligheter. Dette ville ha assistert

leseren. Slik vi har vært inne på, kan kvinnene ha hatt ulike grunner til å gjøre dette. De fleste av dem kommer imidlertid ikke frem, hvis man ikke stiller spørsmål til teksten. Man forstår ikke at innsenderne kanskje egentlig ønsker å bli korrigert, at de egentlig føler seg ganske utilpass med å skulle være den ”skyldige” og mener det er feil. Leseren klikker seg bare videre når det slutter å være interessant, slik som karakteriserer vanlig nettatferd. Språkforskeren Katherine Hayles (2007) beskriver skiftet i lese måte som har kommet med det digitale mediet som en overgang fra ”dyp” til ”hyper” oppmerksomhet. Hun forklarer forskjellen slik:

“Deep attention, the cognitive style traditionally associated with the humanities, is characterized by concentrating on a single object for long periods (say, a novel by Dickens), ignoring outside stimuli while so engaged, preferring a single information stream, and having a high tolerance for long focus times. Hyper attention is characterized by switching focus rapidly among different tasks, preferring multiple information streams, seeking a high level of stimulation, and having a low tolerance for boredom.” (s. 187)

Vi kan altså tenke oss at nettmediet, men så mange muligheter for distraksjoner er en utfordring for ”dyp” lesning. Med flere historier etter hverandre kan det virke litt overveldende, slik DoctorHat uttrykker; man mister forståelsen for hver enkelt én. Selv om kritikken til Sandvik i innledningen går på hvor representativ kampanjen er, er hovedpoenget noe av det samme hos meg: Serien mangler en tydelig kontekst. Avisen må begrunne hvorfor dette er et viktig tema og gi noen verktøy for å forstå tekstene; gi leseren en motivasjonen til å lese tekstene på en ”dyp” måte. De må også ta mediets innvirkning på alvor. Selv om den digitale plattformen er et nyttig redskap, fordi de når ut til så mange mennesker, må man være obs på hvilke måter mediet kan motarbeide den agendaen man har. Det interessante er jo nettopp at i den grad avisen legger føringer, er det med tanke på begrepene skyld og skam. Konsekvensene av dette skal vi komme inn på litt senere.

Spørsmålet er så om kampanjen likevel kan ha en heldig effekt. Her er vi over på samfunnet, og hvordan diskursen kan forstås ut fra det perspektivet, altså det Fairclough kaller sosial praksis. Mange hadde kanskje en antagelse om at denne kriminelle handlingen var lite utbredt, i så måte kan kampanjen føre noe godt med seg. Logikken kan være det motsatte av det Sandvik sier: Nettopp fordi det er så få anmeldte voldtekter i Danmark, er det desto større grunn til at man bør ta problemet på alvor, det kan være et tegn på store mørketall. Dette er noe Aftenposten i høy grad bekrefter gjennom undersøkelsen sin. Sannsynligvis er ikke forskjellene mellom Danmark og Norge store. Her bryter man et tabu, man løfter frem

noe i lyset og gjør at det ikke lenger er vanskelig å snakke om. Det som tidligere kun har tilhørt det private domenet, får nå plass i det offentlige, det blir ufarliggjort og får oppmerksomhet. Slik noen også peker på i tekstene, gjør det å dele at skammen forsvinner. Kanskje har kampanjen ført til at andre medier har tatt debatten, eller at mennesker generelt har engasjert seg. En slik positiv effekt av å bryte tabuer mener enkelte at man har sett i forbindelse med temaet ”Vold i nære relasjoner”. Her har Familievernkontoret hatt et opplegg de har kalt ”Sinna mann” for femteklassinger. Opplegget tar utgangspunkt i en bok av Gro Dahle og Svein Nyhus med samme navn. Formålet har vært å få denne problematikken frem i lyset, slik at man kan hjelpe både offer og overgriper.

I #jegblevvoldtaket bryter man altså et tabu, men skaper man forandring av den grunn? Hos Fairclough (2008) er det ved å trekke på ulike diskurser, det han kaller interdiskursivitet, at man skaper endring: ”Forandring involverer former for transgression og krydsende grenser, såsom at sette eksisterende konventioner sammen til nye kombinationer eller trække på konventioner i situationer, som sædvanligvis udelukker dem” (s. 58). Han sier videre: ”Forandring efterlater spor i tekster i form af den samtidige optreden af modsadsrettede og inkonsistente elementer – blandinger af uformelle og formelle stilarter, teknisk og ikke-teknisk ordforråd, autoritetsmarkører og familiær stil, mere typisk skriftlig og mere typisk muntlig syntaks og så videre” (s. 59). Kan disse tekstene forstås som en form for interdiskursivitet, der man trekker på ulike diskurser?

I innledningen skrev jeg at fortellerstemme, tema og omfang representerer noe nytt. Jeg skrev også at den sjangeren som best beskrev tekstene, var personlig fortelling, slik som virkelighetshistoriene i ukebladet *Hjemmet*. Disse tekstene er likevel som hovedregel anonymisert, og plattformen er det trykte mediet. Mens det i ukebladene kanskje ligger til rette for nærlesning, er ikke det tilfellet her. Når det gjelder tema, er det noe som kunne vært behandlet i begge mediene; det er denne type historier lesere liker. Det meste nyskapende med #jegblevvoldtaket er kanskje omfanget. Det er uvanlig at denne tematikken får så mye spalteplass. Likevel er ikke dette heller noe *nytt*, det speiler en tendens i samfunnet, der skillet mellom hva som er privat og offentlig utviskes, og mengden av denne type historier øker. Sosiologen Sennett sier det slik: ”Og at det offentlige, det vil si den upersonlige arenaen hvor du kan forholde deg til fremmede og holde dem på armlengdes avstand, svekkes. Det intime domenet blir sterkere” og videre: ”Kommersialiseringen av sosiale medier handler om å miste forståelsen av det private som noe vi holder for oss selv, du vet, ikke vis dette til andre” (Grønnevet, 2013). Dette dreier seg altså om, i god realityånd, å *vis*

det til andre. Slik kan vi si at det ikke er mange interdiskursive tegn å spore i #jegblevvoldtaket, men kampanjen speiler en tendens i tiden. Det er altså bare omfanget og plattformen det er noe nytt med, selve språket er det samme. Hvis man derfor har som en antagelse, en foreløpig konklusjon, at tekstene bryter et tabu, men at de *ikke* skaper forandring; hva slags forhold er det da de *bekrefter*; hvilke maktkonstellasjoner og ideologier er det tekstene legitimerer?

Fairclough (2008) sier at elementene i en diskursorden ikke har fastlåste ideologiske verdier eller former for ideologisk investering. I vårt tilfelle er det ikke nødvendigvis slik at det å bryte et tabu er en verdi i seg selv. Her har vi sett at mediet spiller en avgjørende rolle. Fairclough bruker eksempelet med rådgiverfunksjonen som tidligere var forbeholdt enkeltindivider, men som nå sprer seg til ulike institusjoner. Han påpeker at denne forandringen er "høyst ambivalent ideologisk og politisk" (s. 60). Man overfører en tankegang om at "folk er mer enn et nummer" til flere arenaer, men fordi metoden nå benyttes i disiplinære saker, blir det til en hegemonisk teknikk, der man drar personlige opplysninger inn i maktens domene (Fairclough, 2008, s. 60). Jeg mener at dette eksempelet har overføringsverdi til materialet mitt. I #jegblevvoldtaket flytter man den terapeutiske samtalen over til den offentlige arenaen; personlige historier, som tidligere var forbeholdt terapeuten eller de nærmeste, publiseres nå i en nettavis. På den offentlige arenaen er man imidlertid vant til å "konsumere" traumer: Reality, true-crime-series og virkelighetslitteratur har gjort oss blinde for skillet mellom fantasi og virkelighet. Alt går under fanen "underholdning". Vi bryr oss lite om at bloggere senere avslører at bilder var manipulert eller at en historie de fortalte var plagiert. I omgang med nettet er flytende overganger regelen. For lesernes del kan vi altså si at private opplysninger blir brukt til å underholde. Vi blir kikkere inn i andres folks lidelse. Det er det intime som blir overført, men den terapeutiske funksjonen forsvinner. De forteller, vi blir "underholdt". Deres psykiske behov blir imidlertid ikke møtt. Men er det også mer enn det intime som blir overført, der det, i likhet med Faircloughs eksempel, også dreier seg om makt, slik at det kan oppfattes som enda mer problematisk?

Habermas mener at "livsverdenes domener koloniseres av systemerne" (Fairclough, 2008, s. 83). Vi kan si at det også gjelder her; plutselig er også det personlige underlagt medienes mektige hånd; de styrer diskursen, ikke bare i politikk, men også på private områder. Særlig gjennom sosiale medier legger vi ut personlige opplysninger, som store selskaper bruker i markedsføring rettet direkte mot oss. Vi skal ikke se bort fra at opplysningene i

#jegblevvoldtaket også kan misbrukes. Dette er en diskusjon som går utenfor mine rammer, men det er likevel verdt å nevne. Nettopp fordi det sier noe om hvor lite oppmerksomme vi er for at internett også er en ”virkelighet”, den er ikke kun mediert. Små barn kan ofte spørre når de ser på barne-tv: ”Er det på ekte?”. De prøver å skille mellom hva som er virkelig og hva som er skuespill. Noe kan tyde på at vi voksne mennesker også trenger en nærmere forklaring av forskjellen mellom disse. Jeg var innom denne problematikken tidligere da jeg diskuterte det paradoksale ved at skammen gjør at man ikke forteller, men når man først velger å dele, er det dette forumet man gjør det i; det mest offentlige av dem alle. Akkurat som om det er en egen sfære, som ikke har berøring med den erfarte virkelighet. Mediene har stor makt med tanke på å bruke de private opplysningene som de ønsker, men de har også stor makt i å styre diskursen i en retning. Hvilken retning styrer Information #jegblevvoldtaket i?

Jeg nevnte tidligere ”Vold i nære relasjoner”, hvor flere mener at åpenhet har ført til at problemet har blitt tatt tak i. Her har det vært del av et større opplegg med et profesjonelt apparat som har kunnet håndtere situasjonen. I forbindelse med reklame for ideelle organisasjoner på helligdager, henvises det gjerne til et telefonnummer, som de som har problemer av denne typen kan ringe til. Når DR sitt radioprogram *Eksistens* skulle snakke om selvmord, innledet de med å si at dette aldri er en god løsning på et problem (Ortmann, 2016). Det er altså flere måter å pakke inn et tema på. I disse tilfellene kan vi, med forbehold, si at mediene styrer diskursen i en positiv retning, der det potensielt kan føre til en endring i samfunnet. I #jegblevvoldtaket er ikke scenarioet det samme. Her ble innsendere invitert til å være *svært* private. De ble bedt om å fortelle om det, antageligvis, verste de hadde opplevd, men det ble ikke lagt andre føringer. Særlig på et område som dette, hvor diskursen ”voldtekt er et traume” har vært så dominerende, kunne det vært en grunn til å gå den ekstra runden. Er det fortsatt dette bildet vi ønsker å formidle – er det den diskursen vi ønsker å reproducere? Burde vi ha lagt noen retningslinjer? McKenzie-Mohr og Lafrance (2011, s. 55) forteller om hvor avgjørende formuleringen var da de skulle rekruttere voldtekts ofre til et forskningsprosjekt: ”... she had chosen to share her story for the first time. 31 years after being raped, because the invitation asked a new question – one about living well.” Mye kan tyde på at ofrene også selv ønsker at oppmerksomheten skal være et annet sted, og at fortellingene om voldtekts ofre skal vise en annen virkelighet.

I #jegblevvoldtaket har det imidlertid ikke vært noen signaler om hva slags historier avisen ønsket. I motsetning til realityprogrammer er det ingen ”casting” i forkant. Selv om det ikke

er unaturlig å tenke at avisen har gjort en siling med tanke på tekster som kan bli oppfattet som upassende, eller hvor de har villet beskytte offeret mot seg selv. Det er heller ingen oppfølging i etterkant, slik også mange realityprogrammer har tilbud om. Man kan tenke seg at det ofrene legger frem ikke ville vært så ulikt det de ville ha fortalt i terapi. I mediet forsvinner imidlertid den terapeutiske funksjonen, slik vi har vært inne på. Hva slags rolle mediet da spiller, tror jeg ikke avisen er helt bevisst på. Den digitale plattformen er verken en samtalepartner eller en behandler, som kan gi dem det de har behov for og trenger, slik vi har vært innom på "The doing and not just saying tool". Her er det flere historier som bekrefter den samme "sannheten", og den får stå uimotsagt. Mediene har ingen ekspert som verken bekrefter følelser og tanker, som kommenterer eller korrigerer dem. Tekstene lever sitt eget liv. Ulikt de to andre tabubelagte temaene jeg har nevnt, tar avisen i liten grad ansvar for mulige konsekvenser av dette. Kanskje operer mediet under slagordet: "Den som sover, synder ikke". Har avisen imidlertid kontroll, hvis den "sover"?

For å aktualisere dette et øyeblikk, har det i perioden jeg har holdt på med denne oppgaven vært en stor diskusjon i media om Facebook er en avis eller ikke, om de skal ta ansvar for politikken som spres gjennom kanalen. Særlig har "fake news" blitt et hett tema. Jeg mener noe av det samme kunne vært sagt i dette tilfellet; det er mediet som muliggjør diskursen og de holdningene den skaper. Gulliksen, som har gjort seg noen erfaringer, både i form av å være Knausgårds redaktør, men også ved å utgi en virkelighetsnær bok selv, mener at åpenhet er et gode, men at problemet oppstår når forfatteren ikke har perspektiv på hva som blir fortalt. Fortellingen må ha en form for struktur som viser mestring, og som gjør at vi kan lære noe av det: "Du må kunne fortelle hva som helst til hvem som helst, hvis det må til. Det avgjørende er hvordan du sier det, fordi hvordan er avgjørende for hva det gjør med deg, det du sier" (Gulliksen, 2013). Jeg tror han mener at om du ikke viser mestring, bør du beskyttes mot offentligheten. Utfra dette sitatet vil jeg avlede to spørsmål: Viser tekstene mestring? Og: Kan vi lære noe av det?

Jeg mener at svaret på det første spørsmålet i mange av tilfellene er nei. Flere av tekstene viser at opplevelsen er noe som fortsatt ligger latent; det er en erfaring de fortsatt har et problematisk forhold til. På spørsmål nummer to, vil jeg si, ja, hvis kontekstualiseringen hadde vært bedre. Et annet mulig svar er også: Jeg håper ikke det. Det er nemlig fare for at leserne lærer noe de ikke *burde*; nemlig at det er kvinners egen skyld at de blir voldtatt, og at de derfor må endre atferd, eller kanskje til og med endre seg selv. Er det tilfelle, ender

kampanjen opp med å gjøre det *motsatte* av det den kanskje ønsker; den forsterker en diskurs om at kvinner spiller en aktiv rolle i sin egen voldtekt, nettopp fordi det er denne forståelsen voldtektsopfrene tilsynelatende selv kommuniserer. Det er denne *stemmen* kvinnene får. En holdning de kommuniserer av tre grunner. For det første, det jeg har vist gjennom ”The Doing and Not Just Saying Tool”; at de egentlig ønsker å få oppfatningen korrigeret. For det andre, på grunn av ordbruken. Ved å fokusere på begrepene skyld og skam, slik som avisen legger opp til, blir dette en diskurs som dreier seg om ofrenes følelser. Dette blir styrket av måten begrepene er brukt på. Når metaforen er en personifikasjon, tar den rollen som gjerningsmannen, og lar den skyldige gå fri; han slipper å stå ansvarlig for handlingene, og samfunnet unngår kritikk. Det samme gjelder i tilfellet med passivkonstruksjoner. For det tredje er det på grunn av fortellingen. Når ofrene opererer med ett fortellerspor, der det kun kan være én skyldig, og de gir seg selv den rollen, blir det problematisk. Tekstene handler om hva kvinnene selv har gjort ”galt”, og overgriperen slipper unna. Det samme gjør samfunnet. Det blir *ofrenes* historie, hvor de objektive kriteriene for skyld og uskyld har forduftet. De ser opplevelsen med et par ”traumebriller”, der kun subjektive kriterier betyr noe. Det er *følelsene* som snakker. Når Sennet (1992) lanserte begrepet ”intimitetstyranniet” handlet det om folk i maktposisjoner legitimerer seg selv gjennom å vise til et indre liv og en personlighet. Jeg mener noe av denne logikken er overførbar til #jegblevvoldttaget; det er følelsene som styrer diskursen, som forteller hva som er rett og galt, hvem som er skyldig og hvem som uskyldig. De private historiene på den offentlige arenaen får derfor en uheldig konsekvens; de forsvarer en maktstruktur der menn som har utført voldtekt får gå fri. Det er dit det ”sovende” mediet leder diskursen.

Dette bringer oss over på en annen arena, nemlig den etiske – er det andre problematiske trekk som skiller denne tabubelagte samtalen fra diskursene om selvmord eller vold i nære relasjoner? Netflixsuksessen *Thirteen reasons why* aktualiserte nylig det første av temaene; det ble påstått at serien førte til at flere unge mennesker tok livet sitt (Johnsen, 2017). Selvmord har vært en diskurs hvor rammene har vært ganske klare i Norge: Man skal aldri omtale selvmord i detalj av fare for gjentagelse. Det var dette serien gjorde, som den fikk kritikk for. Når medier har behandlet emnet har det ofte vært et enten-eller; redselen for smitteeffekten har gjort at de ikke har skrevet om selvmord overhode. Det til tross for at det er dødsårsak nummer en blant unge mennesker i Norden (Folkehelseinstituttet, [FHI], 2016). Her behøves det altså en gylden middelvei. Det ser vi at enkelte aviser forsøker å gjøre noe med. Deriblant den danske avisen *Kristeligt Dagblad*. Under overskriften ”Selvmord” har

den følgende ingress: ”Omkring 600 danskere begår selvmord om året. Som pårørende kan det være svært at forstå, at en man holder af, ikke har kunnet se andre udveje end at tage sit eget liv. Her har vi samlet de viktigste artikler om selvmord, selvmordstanker og det at være pårørende” (Bjerager, 2017). På siden har de bred dekning av temaet; det er både begrunnelse, faktaopplysninger og personlige historier. De lar flere ulike stemmer komme til orde; de som selv har hatt selvmordstanker, pårørende og eksperter. Temaet blir altså kontekstualisert.

Med tanke på den andre tabubelagte diskursen, ”Vold i nære relasjoner”, er dette, i likhet med de to foregående, også en diskurs der skamfølelsen er dominerende. Det som skiller den fra vår, med tanke på premissene, er at det er stor enighet om definisjonen og forståelsen av problematikken. Selv om offeret *føler* seg skyldig, vil den figurerte verdenen til de *aller* fleste si at det ikke er tilfelle: En sønn har aldri skyld i at faren slår han, en kone kan aldri klandres for at mannen banker henne. Dette *vet* vi. I disse tilfellene er altså skam- eller skyldfølelsen noe vi blir provosert og opprørt over å lese eller høre om: Det er ikke sånn det skal være! Dette vil vi gjøre noe med. På den måten blir det ikke problematisk på samme måte å trykke slike fortellinger, fordi leserne uansett vil ha et kritisk perspektiv på tekstene. Her er det i mye større grad er konsensus om definisjonen og forståelsen.

Når det gjelder voldtekt er ikke de figurerte verdenene eller definisjonen like klare. Det er grunn til å tro at mange faktisk mener at kvinner kan ”takke seg selv”, hvis overgrep skjer. Vi finner disse holdningene også på områder som oppfattes som ikke-diskursive, der kvinner får råd om alt de *ikke* skal gjøre. Det er noe av dette Rohde (2017) kritiserer i et innlegg på bloggen sin: ”Mange spør seg, også i retten: Hvorfor var hun på det stedet til det tidspunktet? Hva slags klær hadde hun på seg? Hadde hun drukket? Kjente hun den tiltalte? Hvilken seksuell forhistorie har hun? Hvorfor er disse spørsmålene relevante overhode?”. Her ser vi ganske konkret at diskurs og handling henger sammen. Det var også dette jeg var inne på i innledningen: Hvordan vi snakker om et fenomen har konsekvenser for hvordan samfunnet agerer. Diskursen har også direkte effekt på subjektposisjonene: Den plasserer dem i kategorien skyldig eller uskyldig. Hvordan vi snakker om et fenomen har konsekvenser. For å sette det litt på spissen: I kriminalhistorien er det eksempler på drapsmenn som har angitt seg selv, så har det vist seg at de ikke har gjort noe som helst. Faktisk er det laget en egen Netflixserie om dette kalt *The Confession Tapes*. Her er det ofte snakk om en mental forstyrrelse. Likevel: Disse fortellingene kan oppleves litt på samme måte; her lar man

uskyldige kvinner tilsynelatende ”stå frem” som skyldige, uten at man setter spørsmålsteget ved det. Man aksepterer uten videre at dette er kvinnens *stemme*, og tar ikke på alvor hvordan det konstituerer dem som subjekter; hvordan denne diskursen bygger opp under en forståelse av at menn er mer verdt enn kvinner og dermed forsvaret en praksis der det er lov å behandle kvinner som objekter, uten at det får konsekvenser.

For det andre er dette et område der grenseovergangene er flytende, slik at hvordan man snakker om problemet vil ha en sterkere innvirkning enn det vil på områder hvor konsensusen er større. Diskurser skjer alltid innenfor et område der det gir mening. I dette tilfellet kan man si at skyld og skam er noe som gir denne diskursen *mening*. Begrepene knytter seg til de tre overordnede fortellingene som forklarer hendelsen: Det var noe du hadde gjort, det var noe ved deg, eller at du ikke kjempet nok, eller ikke sa et tydelig nei. Disse fortellingene gir også *mening*. Når dette gir mening, gir det også *mening* å stille de spørsmålene Rohde refererte til. Man aksepterer denne ”pakken” som helhet. Hall parafraserer Foucaults på dette: ”Meaning and meaningful practice is therefore constructed within discourse” (Hall, 2007, s. 73). De tilhører alle den samme diskursive formasjon. Ved å få opp til overflaten hva kvinnene tenker, hva deres figureerte verden er, skaper man også en diskurs som reproducerer de samme forholdene. Hva #jegblevvoldtaget formidler er altså ikke likegyldig; det påvirker hva folk tenker. Denne forståelsen er som Foucault sier konstruert innenfor diskursen.

En diskurs som mediet i dette tilfellet er med til å forsterke. #jegblevvoldtaget reproducerer således en kontekst, som de med Gees ord, ikke egentlig vil gjenskape (Gee, 2014b, s. 91). De reproducerer en ideologi og et maktforhold rundt kjønnsroller. Ser vi metafor-konstruksjonene, de lingvistiske trekkene, fortellingene og diskursen som helhet avslører de et syn der menn blir gitt høyere verdi enn kvinner. Det er den ideologien og den maktrelasjonen diskursen både avslører og bekrefter. På den måten stemmer diskursen overens med forskningen McKenzie-Mohr og LaFrance (2011, s. 49) gjorde om depresjon og voldtekt: ”These experiences are, at least in part, products of patriarchy and are regulated by hegemonic discourses that individualize and depoliticize women’s experiences.” Kvinnenes opplevelser blir ikke sett på som et samfunnsproblem, men tvert i mot, som et personlig problem.

For å gjøre det klart: dette er en diskurs ofrene selv ikke har ansvar for. I invitasjonen ligger det ingen forventninger om at de skal kritisere samfunnet, eller støtte opp om en feministisk

agenda. Her var det eneste kravet at de skrev om en personlig erfaring med voldtekt, og det er det de gjør. De skriver en ærlig fortelling om noe vanskelig de har opplevd. En historie som viser hvordan de er konstituert som kvinner. Det er modig. Skårderud (2001, s. 1616) snakker om viktigheten av å gi skammen et språk: "For at skammen skal få et språk, kreves tid til å etablere tillit. Skal man dele sin store skam, det vil si utlevere seg selv, trengs trygghet for at dette blir tålt, tatt imot og ikke misbrukt." Spørsmålet er bare om det er det riktige fora. Her er det mediernes ansvar at det motet kvinnene viser, blir brukt til å hjelpe kvinner; til å endre det synet man har på kvinners rolle i forbindelse med en voldtekt, og jobbe med at det skal være tryggere for kvinner å ferdes fritt. Å vise at dette dreier seg om et samfunnsproblem, og at det ikke kun er et personlig problem.

6. Konklusjon

”Jeg tror det for mange finnes en lignende lyst til ikke å begynne, en lignende lyst til å i utgangspunktet befinne seg på diskursens andre side, slik at man slipper å måtte betrakte på utsiden det særegne, farlige og kanskje skadelige ved den” (Foucault, 1970, s. 8). Slik uttrykker Foucault seg i *Diskursens orden*. Gee (2014a) formulerer noe av det samme, men med et litt annet fortegn, når han sier: ”Discourse analysis should be part of a larger effort to liberate everyone’s sense og power as language users and producers. It should be part of an effort, as well, to encourage all of us to use our linguistic powers for good and not ill” (s. 220). Sitatet til Foucault viser at ikke alle diskursanalyser er like lystbetont; noen ganger kommer man over problematiske sider man ikke kan se bort ifra. Analysen min av #jegblevvoldttaget er intet unntak i så måte. Likevel mener jeg at det nettopp, slik Gee sier, er ved å studere slike samtaler at man kan bidra til noe godt; da bruker man sine ”lingvistiske krefter” til å skape endring.

Hovedfunnene i analysen er at voldtektsofrene føler sterk skyld og skam i tilknytning til overgrepet. Metaforer hjelper dem med å sette ord på følelsene, samtidig som de viser hva de tenker. For at opplevelsen skal gi mening, tolker de den inn i en fortelling der de selv er medvirkende til hendelsen. Det er og det den figurerte verdenen forteller dem at er tilfelle. Diskursen konstituerer dem altså som medskyldige i overgrepet. At kvinner har disse tankene og følelsene, forteller oss mye om hvilke ideologier som gjør seg gjeldende i samfunnet i dag. I forbindelse med en diskurs, ser man imidlertid også på den virkeligheten diskursen *skaper*. Og dette er kanskje det viktigste: Når ofre forteller historier der skyld og skam er gjennomgående trekk, fortsetter de å reprodusere denne, med Foucaults ord, ”farlige” diskursen. Den bidrar til at kvinner blir ved med å konstitueres som medskyldige i forbindelse med overgrep, og at samfunnet unngår kritikk. Det er den virkeligheten og de subjektposisjonene diskursen skaper. Voldtekt blir et individuelt problem, som må løses privat, ikke et offentlig, som må løses kollektivt.

Hovedårsaken til at diskursen konstituerer subjektene som medskyldige kan deles i to. For det første er det fordi ofre ikke har begynt å lage de konstruktive fortellingene om seg selv, det er historiene de forteller gjennom ”traumebrillene”, som kommer på trykk. Det er en følelsesladd diskurs, der de objektive kriteriene er satt til side og de subjektive har forrang. Skårderud sier: ”Å sette skammen i tale; å snakke og skrive seg inn i fenomenet

representerer et håp om å gjøre den til noe annet” (2001, s. 1614). Den har altså ikke blitt gjort til ”noe annet”. Den andre grunnen er det digitale mediet. Intensjonen med #jegblevvoldtaket er ikke klar. Historiene blir ikke kontekstualisert godt nok, og røstene som kan bringe frem ny innsikt, får ikke komme til orde. På grunn av omfanget blir diskursen forsterket på en negativ måte. Her har man i for liten grad tatt høyde for rollen det digitale mediet spiller for diskursen.

Det er likevel et håp om at talestrømmen avisen har startet om voldtekt, vil finne en ny sti. Vi ser heldigvis noen tendenser til at det kan være tilfelle. I skrivende stund foregår det en verdensomspennende kampanje på Instagram, kalt #Metoo. Her forteller kvinner om all slags form for seksuell trakassering, og fenomenet har fått bred mediedekning. Om initiativet har vært vellykket, er det imidlertid for tidlig å si noe om. Et annet eksempel er artikler som påpeker at voldtekt ikke nødvendigvis betyr det samme som traumatisert, slik som en artikkel i Information med tittelen: ”Det er ikke en naturlov, at man mister noget, hvis man bliver voldtaget” (Von Sperling, 2017). Når språket og historiene rundt voldtekt endres, kan man også ha håp om at holdningene til voldtekt endres. Det kan dannes nye fortellerspor som konstituerer subjektene på en nyansert og oppbyggelig måte.

Jeg mener at denne oppgaven har belyst noen av de problematiske effektene av å ta opp tabubelagte temaer, slik som voldtekt, i en nettavis, og det ansvaret mediehuset har i den sammenheng. En del av analysen mener jeg kan være overførbar til andre tabubelagte temaer, som mobbing eller spiseforstyrrelser. Da dette har vært en tekstanalytisk tilnærming, trenger vi mer forskning på hvordan deltakerne opplever å være med på slike kampanjer. Vi trenger også flere undersøkelser av lesernes erfaring med denne type diskurs.

Helt til å begynne med siterte jeg den siste setningen fra eventyret om Den Standhaftige Tindsoldat av H.C. Andersen. Davies (2007) forteller oss at feministiske forfattere har begynt å skape nye fortellerspor med nye uttrykk og metaforer, der kvinner konstitueres på en annerledes måte (s. 194). I en feministisk fortelling om Den Standhaftige Tindsoldat er det kanskje ikke en kullsort paljett som ligger igjen etter danserinnen, men en paljett, der en naturhvit farge først nå har blitt synlig etter at det skinnende laget er svidd vekk.

Litteraturliste

Aakvaag, H. F., Thoresen, S., Wentzel-Larsen, T., Dyb, G., Røysamb, E. & Olff, M. (2016). Broken and guilty since it happened: A population study of trauma-related shame and guilt after violence and sexual abuse. *Journal of Affective Disorders*, 204(2016), 16-23.

Andersen, H. C (1977). *H. C. Andersen Samlede Eventyr og Historier: Bind 1*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Andresen, N. A. (2016, 30. juni). So long and thanks for all the piss. *Minerva*. Hentet fra <https://www.minervanett.no/so-long-and-thanks-for-all-the-piss/>

Bamberg, M., De Fina, A. & Schiffrrin, D. (2008). Introduction to the volume. I M. Bamberg, A. De Fina & D. Schiffrrin (Red.), *Selves and Identities in Narrative and Discourse* (s. 1-8). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Beauvoir, Simone de (2000). *Det annet kjønn*. Oslo: Pax.

Beck, C. T. (2005). Benefits of Participating in Internet Interviews: Women Helping Women. *Qualitative Health Research*, 15(3), 411-422.

Ben-Amitay, G., Buchbinder, E. & Toren, P. (2015). Understanding Sexual Revictimization of Women Through Metaphors: A Qualitative Research. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 24(8), 914-931.

Bergström, G. & Boréus, K. (2012). Diskursanalys. I G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskapelig text-och diskursanalys* (s. 353-411). Lund: Studentlitteratur.

Bergström, G. & Boréus, K. (2012). Analys av metaforer, grammatik och ordval. I G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskapelig text-och diskursanalys* (s. 263-303). Lund: Studentlitteratur.

Bjerager, E. (2017). Selvmord. *Kristeligt Dagblad*. Hentet fra <https://www.kristeligt-dagblad.dk/selvord>

Brown, B. (2010). *The Gifts of Imperfection: Let Go of Who You're Supposed to Be and Embrace Who You Are. Your Guide to a Wholehearted Life*. Minnesota: Hazelden Publishing.

Buczynski, R. (2013). *The Polyvagal Theory for Treating Trauma*. Hentet fra <http://www.stephenporges.com>

Bækkelund, H. (2017). *Hva er traumer og traumebehandling?* Hentet fra <https://www.psykologforeningen.no/publikum/velkommen-til-psykologhjelp/hva-er-traumer-og-traumebehandling>

Cramon, L. (2016). #Jegblevvoldttaget. *Dagbladet Information*. Hentet fra <https://www.information.dk/mof/jegblevvoldttaget>

Crossley, M. L. (2000). *Introducing narrative psychology: self, trauma and the construction of meaning*. Buckingham: Open University Press.

Davies, B. (2007). Kvinders subjektivitet og feministiske fortællinger. I D. M. Søndergaard (Red.), *Introduktion til Feministiske tænkere*. København: Reitzels Forlag.

DoctorHat (2016). */r/denmark*. Hentet fra https://www.reddit.com/r/Denmark/comments/418eqr/tavsheden_skammen_fortrydelsen_og_vreden/

Dresner, E. & Herring, S. C. (2010). Functions of the Nonverbal in CMC: Emoticons and Illocutionary Force. *Communication Theory*, 20(3), 249-362.

Edwards, D. (2007). Emotion. I M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates. (Red.), *Discourse Theory and Practice* (s. 236-246). London: Sage Publications.

Egeland, M. (2015). Anerkjennelse og autenticitet i virkelighetslitteraturen. *Norsk litteraturvitenskapelig tidsskrift*, 18(1), 34-48.

Englev, K. (2016). Patiens. I *Store danske leksikon*. Hentet 10. november 2017, fra http://denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Sprog/Fremmedord/p-pd/patients

Eriksson, M. (2016). Managing collective trauma on social media: the role of Twitter after the 2011 Norway attacks. *Media, Culture & Society*, 38(3), 365-380.

Fairclough, N. (2008). *Kritisk diskursanalyse*. København: Hans Reitzels Forlag.

Fehrenbacher, A. (2012). The Evolution of a Gendered Politics of Trauma: Challenging the Depiction of Rape as "A Fate Worse Than Death". UCLA: UCLA Center for the Study of Women. Hentet fra <http://escholarship.org/uc/item/3tp56097>

Fitzgerald, A. (2013). *Adventures in Twitter fiction*. Hentet fra https://www.ted.com/talks/andrew_fitzgerald_adventures_in_twitter_fiction

Folkehelseinstituttet (2016). *Selv mord tar flest unge liv i Norden, 2016*. Hentet fra <https://www.fhi.no/nyheter/2016/selv-mord-tar-flest-unge-liv-i-norde/>

Foucault, M. (1970). *Diskursens orden*. Oslo: Spartacus Forlag A/S.

Foucault, M. (1972). *The Archeology of Knowledge*. New York: Pantheon Books.

French, C. L. & Brown, S. C. (2011). It's All Your Fault: Kenneth Burke, Symbolic Action, and the Assigning of Guilt and Blame to Women. *Southern Communication Journal* 76(1), 1-16.

Gavey, N. & Schmidt, J. (2011). "Trauma of Rape" Discourse: A Double-Edged Template for Everyday Understandings of the Impact of Rape? *Violence against Women* 17(4), 433-456.

Gee, J. P. (2014a). *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and method*. New York: Routledge.

-
- Gee, J. P (2014b). *How to do Discourse Analysis: A Toolkit*. New York: Routledge.
- Gergen, K. (2007). Self-Narration in Social Life. I M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (Red.), *Discourse Theory and Practice* (s. 247-260). London: Sage Publications.
- Grøndlund, O. J. (Produsent) (2017). *Lindmo* [TV-serie episode], Oslo: Norsk Rikskringkasting. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/lindmo/muhu12001417/06-05-2017#t=57m51s>
- Grønnevet, J. (2013, 15. mai). Verdien av det upersonlige. *Morgenbladet*. Hentet fra https://morgenbladet.no/ideer/2013/verdien_av_det_upersonlige
- Gulliksen, G. (2013, 15. mai). Privat og upersonlig. *Morgenbladet*. Hentet fra https://morgenbladet.no/ideer/2013/privat_og_upersonlig
- Hall, S. (2007). Foucault: Power, Knowledge and Discourse. I M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates. (Red.), *Discourse Theory and Practice* (s. 72-81) London: Sage Publications.
- Hayes, K. N. (2007). Hyper and Deep Attention: The Generational Divide in Cognitive Modes. *Profession*, 13, 187-199, Hentet fra http://www.jstor.org.ezproxy.hihm.no/stable/25595866?seq=1#page_scan_tab_contents
- Hellawell, S. J. & Brewin, C. R. (2004). A comparison of flashbacks and ordinary autobiographical memories of trauma: content and language. *Behavior Research and Therapy* 42(1), 1-12.
- Hengehold, L. (2000). Remapping the Event: Institutional Discourses and the Trauma of Rape. *Signs* 26(1), 189-214.
- Henning, N. (2017). Podcast Discovery. How to search and browse for the best podcasts. *Online Searcher*, 41(1), 36-41.
- Herring, S. C. (2014). ASIS&T annual meeting award winners: Research: Computer-mediated communication. *Bul. Am. Soc. Info. Sci. Tech.*, 40: 41-44.
- Herring, S. C. & Stoerger, S. (2013). Gender and (a)nonymity in Computer-Mediated Communication. I J. Holmes, M. Meyerhoff, & S. Ehrlich (Red.), *Handbook of Language and Gender*, (s. 567-577). NJ: Wiley-Blackwell Publishing.
- Herring, S. C. (2007). A Faceted Classification Scheme for Computer-Mediated Discourse. *Language@internet*. 4:1. Hentet fra <http://www.languageatinternet.org/articles/2007/761>
- Johnsen, V. (2017, 13. mai). Trondheim kommune slår alarm etter flere selvmord og selvmordsforsøk blant ungdomsskoleelever. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no/livsstil/trondheim-kommune-slar-alarm-etter-flere-selvmord--og-selvmordsforsk-blant-ungdomsskoleelever/3423339425.html>
- Jørgensen, M. W. & Philips, L. (2005). *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg C: Roskilde Universitetsforlag.

-
- Kelly, H. (2014, 8. desember). 'Frozen' and 'Serial' top Apple best-of-2014 lists. *CNN*. Hentet fra <http://edition.cnn.com/2014/12/08/tech/mobile/apple-year-end-list/index.html>
- Kitzinger, C & Frith, H. (2007). Just Say No? The Use of Conversation Analysis in Developing a Feminist Perspective of Sexual Refusal. I M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (Red.), *Discourse Theory and Practice*. London: Sage Publications.
- Klein, I. & Janoff-Bulman, R. (1996). Trauma history and personal narratives: Some clues to coping among survivors of child abuse, *Child Abuse and Neglect* 20(1), 45-54.
- Klepper, M. (2015). Rethinking Narrative Identity: Persona and Perspective. I C. Holler & M. Klepper (Red.), *Rethinking Narrative Identity; Persona and Perspective* (s. 1-32). Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2003). *Hverdagslivets metaforer*. Oslo: Pax Forlag.
- Løgstrup, K. E. (2010). *Den etiske fordring*. København: Klim.
- Mann, S. (2006). 'How do this work?' Responding to questions about the experience of working with women who were subjected to child sexual abuse. I D. Denborough (Red.), *Trauma: Narrative responses to traumatic experience* (s. 1-24). Adelaide: Dulwich Centre Publications.
- Matley, D. (2017). "This is NOT a #humblebrag, this is just a #brag": the Pragmatics of self-praise, hashtags and politeness in Instagram posts. *Discourse, Context & Media*. Hentet på <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211695816301465>
- McKenzie-Mohr, S. & Lafrance, M. N. (2011). Telling Stories without the words: 'Tightrope talk' in women's accounts of coming to live well after rape or depression. *Feminism and Psychology* 21(1). 49-73.
- Meldalen, S. G & Mogen, T. (2016, 2. august). Mindretallet avgjorde da tre menn ble frikjent for voldtekt av 18-åring: - Dette er en sak som har gjort noe med meg. *Dagbladet*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/nyheter/mindretallet-avgjorde-da-tre-menn-ble-frifunnet-for-voldtekt-av-18-aring---dette-er-en-sak-som-har-gjort-noe-med-meg/60356489>
- Modlinger, M & Sonntag, P. (2011). Introduction: Other Peoples Pain: Narratives of Trauma and the Question of Ethics. I M. Moldlinger & P. Sonntag (Red.), *Other Peoples Pain: Narratives of Trauma and the Question of Ethics* (s. 1-18). Oxford: Peter Lang.
- Nicolaisen, C & Linberg, P. (2016, 31. oktober). Gutten hørte jenta sa nei. Nå er han frifunnet for voldtekt. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/M8PKm/Gutten-horte-at-jenta-sa-nei-Na-er-han-frifunnet-for-voldtekt>
- Olsen, T., Aarnes, H. & Østlie K. (2016, 2. november). 1 prosent av voldtektene ender med fellende dom. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/oE2a/1-prosent-av-voldtektene-ender-med-fellende-dom>
- Ortmann, C. (Produsent) (2016, 27. september). *Eksistens: Selvmordet – det alvorligste filosofiske problem* [Audio podcast]. Hentet fra <https://www.dr.dk/radio/p1/eksistens-radio/eksistens-2016-09-27>

-
- Page, R. & Bronwen, T. (2011). Introduction. I R. Page & T. Bronwen (Red.), *New Narratives: Stories and Storytelling in the Digital Age* (s. 1-18). Lincoln og London: Nebraska University Press.
- Pedersen, W. (2005). *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Robertson, A. (2012). Narrativanalyse. I G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt: Metodebok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys* (s. 219-262). Lund: Studentlitteratur.
- Rohde, H. K. (2017). Jeg gjentar: Hvem har ansvaret for at situasjonen er farlig? [Bloggpost] Hentet fra <http://hannekristinrohde.no/jeg-gjentar-hvem-har-ansvaret-for-at-situasjonen-er-farlig/>
- Rygh, O. (2017). Skyld og skam. Ikke TV-serien, men den sosiale reaksjonen. Skammen er voldsom, den er giftig, og det er en følelse vi bør snakke om. *Tidsskriftet den Norske Legeforening*, 137(7-8), 584.
- Rødseth, J. K. (Manus, regi). (2017). *Stolt av deg* [Dokumentarfilm]. Norge: VGTV.
- Sandvik, H. (2016, 22. januar). På tide å bli eit menneske. *Bergens Tidende*. Hentet fra <https://www.bt.no/btmeninger/kommentar/i/W7JQK/Pa-tide-a-bli-eit-menneske>
- Sennet, R. (1992). *Intimitetstyranniet*. Oslo: Cappelen.
- Skinta, M. D., Brandrett, B. D., Schenk, W. C., Wells, G. & Dilley, J. W. (2014). Shame, self-acceptance and disclosure in the lives of gay men living with HIV: An interpretative phenomenological analysis approach. *Psychology and Health* 29(5), 583-597.
- Skårderud, F. (2001). Skammens stemmer – om taushet, veltalenhet og raseri i behandlingsrommet. *Tidsskriftet den Norske Legeforening*, 13(7), 1613-1617. Hentet fra <http://tidsskriftet.no/2001/05/tema-forstand-og-forstaelse-i-medisinen/skammens-stemmer-om-taushet-veltalenhet-og-raseri-i>
- Springen, K. (1995, 16. april). Rewriting life stories. *Newsweek*. Hentet fra <http://www.newsweek.com/rewriting-life-stories-181860>
- Steen, (2007). The Contemporary theory of metaphor – now new and improved. I F. Gonzálves-García, M. S. P. Cervel & L. P. Hernández (Red.), *Metaphor and Metonymy revisited beyond the Contemporary Theory of Metaphor* (s. 27-66). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Stefansen, K., Smette, I & Bossy, D. (2014). Angrep mot kjønnsfriheten: Unge jenters erfaringer med uønsket befalling. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 38(1), 3-19.
- Straffeloven, LOV-2017-06-21-90 (2017). Hentet fra <https://lovdata.no/>
- Sæter, G. & Holter, Ø. G. (2011). ”Min ektemann – mamma’s gutt” – Kjønn, makt og normalitet i diskursen om mammadalten. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 35(4), 293-309.

Tassi, P. (2016. 3. januar). Why 'Making a Murderer' is Netflix's Most Significant Show Ever. *Forbes*. Hentet fra <https://www.forbes.com/sites/insertcoin/2016/01/03/why-making-a-murderer-is-netflixs-most-significant-show-ever/#4ceb7d23326a>

Tay, D. (2013). *Metaphor in Psychotherapy: A descriptive and prescriptive analysis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Thompson, M. (2000). Life after rape: a chance to speak? *Sexual and Relationship Therapy*, 15(4), 325-343.

Von Sperling, Anna (2017, 17. juni). Det er ikke en naturlov, at man mister noget, hvis man bliver voldtaget. *Dagbladet Information*. Hentet fra <https://www.information.dk/debat/leder/2017/06/naturlov-mister-voldtaget>

Økland, I. (2017, 17. mars). Litteraturen er på villspor. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/3gp60/Litteraturen-er-pa-villspor>